

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 37

(2003–2004)

Om lov om endringer i straffeloven mv.
(forbrytelser i gjeldsforhold)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	10	Strafferammer	30
			10.1	Gjeldende rett	30
2	Bakgrunnen for lovforslaget	7	10.2	Straffelovrådets forslag	30
2.1	Straffelovrådets mandat	7	10.3	Høringsinstansenes syn	30
2.2	Hovedpunktene i Straffelovrådets utredning	7	10.4	Straffelovkommisjonens forslag	32
2.3	Høringen	8	10.5	Departementets vurderinger	32
2.4	Straffelovkommisjonens delutredning VII	10	11	Strukturen i kapitlet	34
			11.1	Straffelovrådets forslag	34
3	Behovet for en revisjon av straffeloven kapittel 27	12	11.2	Høringsinstansenes syn	34
			11.3	Straffelovkommisjonens forslag	35
			11.4	Departementets vurderinger	36
4	Oversikt over gjeldende rett	14	12	Boforringelse mv.	37
5	Fremmed rett	16	12.1	Boforringelse ved konkurs og gjeldsforhandling etter loven	37
5.1	Svensk rett	16	12.1.1	Gjeldende rett	37
5.2	Dansk rett	17	12.1.2	Straffelovrådets forslag	38
5.3	Finsk rett	18	12.1.3	Høringsinstansenes syn	38
6	Kravet til skyldnerens økonomiske stilling – insolvensbegrepet	19	12.1.4	Straffelovkommisjonens forslag	39
6.1	Gjeldende rett	19	12.1.5	Departementets vurderinger	40
6.2	Straffelovrådets forslag	20	12.2	Formuesforringelse ved insolvens mv.	41
6.3	Høringsinstansenes syn	21	12.2.1	Gjeldende rett	41
6.4	Straffelovkommisjonens forslag	22	12.2.2	Straffelovrådets forslag	43
6.5	Departementets vurderinger	23	12.2.3	Høringsinstansenes syn	44
			12.2.4	Straffelovkommisjonens forslag	46
			12.2.5	Departementets vurderinger	47
7	Vern av kreditorfellesskapet eller en enkeltstående kreditor?	24	13	Eksekusjonshindring	49
7.1	Gjeldende rett	24	13.1	Gjeldende rett	49
7.2	Straffelovrådets forslag	24	13.2	Straffelovrådets forslag	49
7.3	Høringsinstansenes syn	24	13.3	Høringsinstansenes syn	49
7.4	Straffelovkommisjonens forslag	24	13.4	Straffelovkommisjonens forslag	50
7.5	Departementets vurderinger	24	13.5	Departementets vurderinger	50
8	Tapsvilkår?	26	14	Unnlatelse av å begjære oppbud eller gjeldsforhandling	51
8.1	Gjeldende rett	26	14.1	Gjeldende rett	51
8.2	Straffelovrådets forslag	26	14.2	Straffelovrådets forslag	52
8.3	Høringsinstansenes syn	27	14.3	Høringsinstansenes syn	53
8.4	Straffelovkommisjonens forslag	27	14.4	Straffelovkommisjonens forslag	54
8.5	Departementets vurderinger	27	14.5	Departementets vurderinger	54
9	Blandede skyldkrav?	28	15	Kreditorbegunstigelse	56
9.1	Gjeldende rett	28	15.1	Gjeldende rett	56
9.2	Straffelovrådets forslag	28	15.2	Straffelovrådets forslag	57
9.3	Høringsinstansenes syn	28	15.3	Høringsinstansenes syn	58
9.4	Straffelovkommisjonens forslag	29	15.4	Straffelovkommisjonens forslag	58
9.5	Departementets vurderinger	29			

15.5	Departementets vurderinger	59	18.2	Straffelovrådets forslag	67
16	Uforsvarlige økonomiske		18.3	Høringsinstansenes syn	68
	disposisjoner	60	18.4	Straffelovkommisjonens forslag	68
16.1	Gjeldende rett	60	18.5	Departementets vurderinger	68
16.2	Straffelovrådets forslag	61	19	Regnskapsovertredelser	70
16.3	Høringsinstansenes syn	62	20	Økonomiske og administrative	
16.4	Straffelovkommisjonens forslag	63		konsekvenser av lovforslagene	71
16.5	Departementets vurderinger	63	21	Merknader til de enkelte	
17	Medvirkning mv.	64		bestemmelsene	72
17.1	Gjeldende rett	64	21.1	Til endringene i straffeloven	72
17.2	Straffelovrådets forslag	65	21.2	Til endringene i regnskapsloven	78
17.3	Høringsinstansenes syn	65			
17.4	Straffelovkommisjonens forslag	66		Forslag til lov om endringer i straffeloven	
17.5	Departementets vurderinger	66		mv. (forbrytelser i gjeldsforhold)	79
18	Suspensjon av foreldelse	67			
18.1	Gjeldende rett	67			

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 37

(2003–2004)

Om lov om endringer i straffeloven mv. (forbrytelser i gjeldsforhold)

*Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 12. mars 2004,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Departementet legger med dette frem forslag om en revisjon av straffeloven kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold. Endringene tar sikte på å gjøre regelverket enklere å praktisere, og derved bidra til en mer effektiv bekjempelse av økonomisk kriminalitet.

Grensene for det straffbare foreslås stort sett videreført i tråd med gjeldende rett, likevel slik at det foretas enkelte viktige justeringer. Flere av straffebudene har i dag vilkår om at skyldneren er i en slik økonomisk situasjon at vedkommende ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne, dvs. at skyldneren er insolvent. Dette grunnleggende økonomiske vilkåret foreslås utvidet til også å omfatte situasjoner hvor skyldneren står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen. Det skal altså ikke være nødvendig å påvise at vedkommende var eller ble insolvent ved handlingen. I forhold til straffebudet om formuesforringelse ved insolvens mv., gjeldende § 281 annet ledd og § 285 annet ledd, som blir ny § 283 første ledd bokstav b, skal det etter forslaget heller ikke fritas for straff at insolvens mv. ikke lar seg fastslå, når dette skyldes at skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt har overtrådt regnskapsbestemmelser i lov eller forskrift. I § 283 foreslås det for øvrig at det ikke lenger skal være et krav at handlingen rammer kreditorfelleskapet.

Dermed vil enkeltstående kreditorer også være beskyttet av bestemmelsen.

Et annet endringsforslag som vil innebære en utvidelse av det strafferettslige ansvaret, er utkastet til strl. § 68 a, hvoretter foreldelsesfristen for straffbare handlinger ikke skal løpe under konkurs og gjeldsforhandling etter loven. Suspensjonsregelen foreslås begrenset til å gjelde for overtredelser av straffeloven kapittel 27 og regnskapsloven § 8-5 første ledd, og det foreslås en absolutt tidsfrist for suspensjonen på fem år.

På den annen side foreslås det også en viss inn snevring av det strafferettslige ansvaret. Til forskjell fra den gjeldende straffeloven § 285 første ledd foreslås det innført et vilkår om at fordringshavernes tap må være betydelig, for at et vågelig foretagende (en risikopreget aktivitet) skal være straffbar. Etter gjeldende rett er det tilstrekkelig at fordringshaverne påføres tap. Et annet eksempel er at fordringshavernes medvirkningsansvar etter gjeldende § 288, utkastet § 287, foreslås redusert, i den forstand at det å motta oppgjør for uforfalt gjeld bare skal være straffbart dersom fordringshaveren har brukt utilbørlige midler for å oppnå fordelene.

Ellers foreslås det gjennomgående en forenkling av skyldkravene og en klarere avgrensning mellom de ulike straffebudene. De næværende

strafferammene foreslås stort sett videreført. Som etter gjeldende rett skal graden av skyld gjenspeiles i strafferammene. Redaksjonelt foreslås det å

plassere straffebudene «kronologisk» etter gangen i en konkurssak.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Straffelovrådets mandat

Straffelovrådet ble i august 1994 gitt følgende mandat:

«1 Økonomisk kriminalitet representerer et stort og økende problem for samfunnet og rettsstaten. Bekjempelse av økonomisk kriminalitet generelt og konkurskriminalitet spesielt er derfor et særlig satsingsområde for Regjeringen. Dette er blant annet kommet til uttrykk i St.meld. nr. 23 (1991–1992) – Kriminalmeldingen – s 110 til 114, og gjennom Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet. Det vises også til Regjeringens redegjørelse for tiltak mot økonomisk kriminalitet i St.prp. nr. 1 (1991–1992) s 69 til 84. Hensiktsmessige og effektive straffebestemmelser er et viktig virkemiddel i kampen mot denne typen kriminalitet.

Straffelovens bestemmelser om konkurskriminalitet finnes i kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold. Bestemmelsene er kompliserte og lite tidsmessig utformet. De reiser betydelige tolkningsproblemer og kan være vanskelige å anvende i praksis. Justisdepartementet mener derfor at det er behov for en revisjon av disse reglene.

2 Justisdepartementet har fra ØKOKRIM mottatt et forslag til endringer i straffelovens kapittel 27 med begrunnelse. Forslaget er utarbeidet av førstestatsadvokat Hans-Petter Jahre etter et møte mellom justisministeren og ØKOKRIM 29. juni 1993. Det består av et notat med to vedlegg.

Forslaget konsentrerer seg om bestemmelsene om disposisjoner som rammer kreditorfellesskapet (straffeloven §§ 281, 283, 284 og 285). Flere av bestemmelsene foreslås satt sammen til en bestemmelse, samtidig som ulike skyldkrav i bestemmelsene foreslås gjort ens. Det foreslås dessuten en felles strafferamme. Det reiser også spørsmål om man bør vurdere et alternativ til det krav om insolvens som bestemmelsene, med unntak av § 285 første ledd, har som straffbarhetsvilkår.

3 Straffelovrådet gis i oppdrag å vurdere straffelovens kapittel 27 på bakgrunn av de forslagene til endringer som ØKOKRIM har kommet med. Dersom Straffelovrådet mener at det er behov for revisjon av §§ 281, 283, 284 og 285 ut over det som ØKOKRIM har foreslått, kan Rådet fremme forslag om det.

Når det gjelder de øvrige bestemmelsene i straffelovens kapittel 27, skal Rådet vurdere strafferammene og dessuten foreslå de justeringene som er nødvendige konsekvenser av endringene i de bestemmelsene som ØKOKRIM tar opp. Dersom Rådet under arbeidet finner at det er behov for mer vidtgående endringer, enten av teknisk eller innholdsmessig art, kan Rådet også foreslå det.

Derimot skal Straffelovrådet ikke gjennomgå bestemmelsene om konkurskriminalitet i spesiallovgivningen. Men i forbindelse med vurderingen av strafferammen i § 286, skal Rådet også vurdere strafferammen i de tilsvarende bestemmelsene i regnskapsloven § 23 og aksjeloven § 17-1 første ledd (§ 18-1 første ledd i forslaget til ny aksjelov).

Rådet skal fremme forslag til endringer i eksisterende lovbestemmelser og til utforming og plassering av nye bestemmelser. Rådet skal legge vekt på å anvende kjønnsnøytrale uttrykk.

Rådet skal vurdere de økonomiske og administrative konsekvensene av sine forslag.

4 Som særskilt sakkyndig medlem til å delta i Straffelovrådets arbeid med dette oppdraget har Justisdepartementet oppnevnt statsautorisert revisor Kjell Melhus.

(—).»

Straffelovrådet ble opprinnelig bedt om å slutføre sitt oppdrag i løpet av 1995. Før rådet kom i gang med utredningen ble det imidlertid bedt om å prioritere en utredning om erstatning etter strafforfølgning. Denne utredningen ble avgitt høsten 1996.

2.2 Hovedpunktene i Straffelovrådets utredning

Straffelovrådet avga 1. juli 1999 sin utredning NOU 1999: 23 Forbrytelser i gjeldsforhold.

Straffelovrådet har fremmet flere forslag til forankringer av straffeloven kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold. Rådet understreker imidlertid at de forhold som bestemmelsene skal regulere, i seg selv er mangeartede og kompliserte, og at det derfor foreligger sterke mothensyn mot straffebud som etter sin ordlyd rekker for vidt. Dette har lagt

begrensninger for hvilke forslag rådet har kunnet komme med for å oppnå et enklere og mer effektivt regelverk.

Enkelte av forslagene berører flere av straffebudene i kapitlet:

Straffelovrådet foretar en bred drøftelse av insolvensvilkårets innhold, og tar avstand fra å operere med et enhetlig insolvensbegrep i sivil- og strafferetten. Det foreslår likevel å benytte insolvensbegrepet i lovteksten. Samtidig foreslås det en uttrykkelig lovfesting av at det økonomiske vilkåret er oppfylt dersom skyldneren blir insolvent ved den straffbare transaksjonen. Dette alternativet foreslås riktignok bare tatt inn i utkastet til § 281 annet ledd om formuesforringelse ved insolvens mv., men dette er den eneste bestemmelsen det er aktuelt for. I tillegg går rådet inn for at § 281 annet ledd og § 284 om kreditorbegunstigelse utvides til også å omfatte handlinger som foretas når skyldneren står i påtakelig fare for å bli insolvent. Rådet legger til grunn at det i slike tilfeller ikke gjør seg gjeldende noen vesentlig ulikhet i handlingens straffverdighet, jf. utredningen s. 30.

Straffelovrådet går inn for å forenkle skyldkravene ved at flere av de kombinerte skyldkravene i §§ 283 a, 284 og 285 oppheves, og at det i stedet innføres straff for forsettlig og grovt uaktsomme overtredelser. Dette innebærer dels en skjerpning, dels en lemping, i forhold til gjeldende rett. Rådet drøfter om simpel uaktsomhet skal være tilstrekkelig for straffansvar etter disse bestemmelsene, men går ikke inn for dette. I § 286 om regnskapsovertredelser foreslås det imidlertid ingen endring av skyldkravet, som er simpel uaktsomhet.

Forsettlig og grovt uaktsomme handlinger skal etter Straffelovrådets forslag ha felles strafferamme. Straffeloven § 283 om grovt uaktsom boforringelse foreslås av den grunn opphevet og innarbeidet i hovedbestemmelsen i § 281. Vanlige overtredelser av § 281 skal etter forslaget ha en strafferamme på bøter eller fengsel inntil tre år, mens grove overtredelser foreslås gitt en strafferamme på bøter eller fengsel inntil seks år. Tilsvarende strafferammer foreslås i § 286 om regnskapsovertredelser, som derved tilpasses nivået i regnskapsloven. For øvrig foreslås det ingen endringer i strafferammene.

I § 281 første ledd om boforringelse ved konkurs og gjeldsforhandling etter loven foreslår Straffelovrådet å presisere at straffebudet også skal ramme en skyldner som under konkurs unnlater å bidra til at formuesgoder som befinner seg utenfor riket, gjøres tilgjengelig for fordringshaverne. I utkastet til § 281 annet ledd om formuesforringelse ved insolvens mv. foreslås det at en formuesforrin-

gende disposisjon skal straffes som boforringelse, selv om det ikke er tilstrekkelig grunnlag for å bedømme om insolvensvilkåret var oppfylt på gjerningstidspunktet, dersom dette skyldes en grovt uaktsom tilsidesettelse av den lovhjemlede regnskapsplikten. Videre foreslås det å oppheve det gjeldende vilkåret om at handlingen må ramme kreditorfellesskapet. Etter forslaget vil for eksempel også en panthaver som ikke har noe personlig krav mot skyldneren, være beskyttet av bestemmelsen. I sammenheng med dette foreslås § 282 om eksekusjonshindring opphevet. Også § 283 a første ledd nr. 2 og § 285 annet ledd er etter rådets oppfatning overflødige ved siden av utkastet til § 281 annet ledd, og foreslås opphevet.

Straffeloven § 283 a første ledd nr. 1 om unnlatelse av å begjære oppbud med den følge at omstøtelse blir forhindret, foreslås derimot videreført med en viss klargjøring og forenkling av gjerningsbeskrivelsen. Det samme gjelder § 285 første ledd om vågelig foretagende mv. Straffelovrådet går imidlertid inn for at denne bestemmelsen avgrenses til handlinger som påfører fordringshaverne et betydelig tap. Etter gjeldende rett er det tilstrekkelig at fordringshaverne påføres et tap. I § 284 om kreditorbegunstigelse foreslår Straffelovrådet tilføyd et uttrykkelig vilkår om at disposisjonen må ha vært uforsvarlig.

Straffelovrådet foreslår at en fordringshavers medvirkningsansvar, jf. § 288, alltid skal være betinget av at det er brukt utilbørlige midler for å få oppgjør eller sikkerhetsstillelse – også når det dreier seg om uforfalt gjeld. Etter gjeldende rett er det ikke noe vilkår om utilbørlighet hvis fordringshaveren mottar sikkerhetsstillelse eller fyllestgjørelse for utforfalt gjeld. Det fremholdes at terskelen for hva som regnes som utilbørlig, bør ligge høyere enn for omstøtelse etter dekningsloven § 5-9.

Straffelovrådet foreslår å supplere kapitlet med en ny § 288 a, som bestemmer at foreldelsesfristen for handlinger som rammes av kapitlet, ikke skal løpe så lenge skyldnerens bo er under konkurs eller gjeldsforhandling. Bakgrunnen for forslaget er at slike forhold ofte avdekkes på et sent stadium av forfølgningen. Av hensyn til gjerningspersonen er det imidlertid foreslått en absolutt tidsbegrensning for suspensjonen på fem år. En tilsvarende regel er foreslått tatt inn i regnskapsloven § 8-5 fjerde ledd.

Straffelovrådets utredning er enstemmig.

2.3 Høringen

Justisdepartementet sendte utredningen på høring 20. september 1999 til følgende adressater:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Oslo byrett
Kristiansand byrett
Stavanger byrett
Bergen byrett
Trondheim byrett
Salten herredsrett

Riksadvokaten
Statsadvokatene
ØKOKRIM
Bergen politidistrikt
Bodø politidistrikt
Kristiansand politidistrikt
Oslo politidistrikt
Stavanger politidistrikt
Trondheim politidistrikt

Brønnøysundregistrene
Datatilsynet
Konkurransetilsynet
Kredittilsynet
Regjeringsadvokaten
Riksrevisjonen
Statens innkrevingssentral

Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen
Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo
Institutt for rettsvitenskap, Universitetet i Tromsø
Handelshøyskolen BI
Norges Handelshøyskole

Bergen forsvarerforening
Den Norske Advokatforening
Den norske Dommerforening
Forsvarergruppen av 1977
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)
Juss Hjelpa i Nord-Norge
Jussbuss
Jussformidlingen i Bergen
Lensmannetatens landslag
Norges Juristforbund
Norsk forening for kriminalreform, KROM
Norsk Politiforbund
Norske kvinnelige juristers forening
Politiembetsmennenes Landsforening
Rettspolitisk forening
Straffedes organisasjon i Norge, SON
Straffelovkommisjonen

Den norske Bankforening
Den norske Revisorforening

Finansieringsselskapenes Forening
Forskningsprogrammet om økonomisk kriminalitet, NORAS
Gjeldsofferaksjonen
Kreditorforeningen i Oslo
Kredittforetakenes og Hypotekbankenes Forening
Landsorganisasjonen i Norge
Norges Autoriserte Regnskapsførerers Forening
Norges Kemner- og Kommunekassererforbund
Norges Kreditorforbund
Norges Lensmannslag
Norges Rederiforbund
Norske Inkassobyråers Forening
Norske kredittopplysningsbyråers forening
Norske Regnskapøkonomers Forening
Norske Siviløkonomers Forening
Norske Skatterevisorers Landsforening
Næringslivets Hovedorganisasjon
Oslo Børs
Regnskapsrådet
Revisorrådet
Skattefogdenes Landsforening
Sparebankforeningen i Norge

Høringsfristen var satt til 15. februar 2000.

Følgende høringsinstanser har svart at de ikke har merknader til utredningen:

Arbeids- og administrasjonsdepartementet
Barne- og familiedepartementet
Fiskeridepartementet
Forsvarsdepartementet
Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
Kommunal- og regionaldepartementet
Landbruksdepartementet
Miljøverndepartementet
Høyesterett
Riksadvokaten
Brønnøysundregistrene
Datatilsynet
Konkurransetilsynet
Regjeringsadvokaten
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)
Oslo Børs

Riksadvokaten har ikke avgitt høringsuttalelse fordi førstestatsadvokat Tor-Geir Myhrer ved Riksadvokatembetet deltok i utredningsarbeidet som medlem av Straffelovrådet.

Følgende høringsinstanser slutter seg til de foreslåtte endringene uten nærmere kommentarer:

Finansieringsselskapenes Forening
Landsorganisasjonen i Norge

Følgende instanser har merknader til utredningen:

Finansdepartementet
Nærings- og handelsdepartementet
Skattedirektoratet
Toll- og avgiftsdirektoratet
Borgarting lagmannsrett
Trondheim byrett
Salten herredsrett
ØKOKRIM
Oslo politidistrikt
Kristiansand politidistrikt
Bergen politidistrikt
Trondheim politidistrikt
Bodø politidistrikt
Den Norske Advokatforening
Politiembetsmennenes Landsforening
Straffelovkommisjonen
Den norske Revisorforening
Finansnæringens Hovedorganisasjon
Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
Konkursrådet
Kredittilsynet
Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening
Norges Rederiforbund
Norske Skatterevisorerers Landsforening
Næringslivets Hovedorganisasjon
Sparebankforeningen i Norge
Statens nærings- og distriktsutviklingsfond

Også disse høringsinstansene er gjennomgående svært positive til de foreslåtte lovendringene. Mange av dem gir en uttrykkelig og generell tilslutning til hovedinnholdet i utredningen, selv om de har kommentarer til enkelte av forslagene. Noen av høringsinstansene har utelukkende positive merknader til utredningen. Dette gjelder *Bergen, Kristiansand og Bodø politidistrikter, Kredittilsynet, Statens nærings- og distriktsutviklingsfond, Den norske Revisorforening* og *Norges Skatterevisorerers Landsforening*.

Borgarting lagmannsrett har ingen kommentarer til det materielle innholdet i forslagene, men anmoder om en språklig forenkling av den foreslåtte lovteksten.

Den Norske Advokatforening viser til og tiltrer Konkursrådets uttalelse.

Et par av høringsinstansene har kommet med synspunkter om det strafferettslige vernet for pant- haverne, som er et beslektet tema til det som er utredet av Straffelovrådet. *Sparebankforeningen* uttaler:

«Avslutningsvis tillater vi oss å ta opp spørsmålet om forholdet til *panthaverkreditorene* som er

strafferettslig beskyttet gjennom strl. § 278. Den generelle effektivisering av vernet for kreditorfellesskapet som er tilsiktet gjennom endringsforslagene i kap. 27, burde kanskje også overveies gjort gjeldende overfor den del av kreditorfellesskapet som har panthaverinteresser. Det er etter vårt skjønn grunner som taler for at man i foreliggende sammenheng bør se på strafferammen og dermed foreldelsesspørsmålet i relasjon til nevnte bestemmelse.»

Synspunktet får tilslutning av *Finansnæringens Hovedorganisasjon*:

«FNH slutter seg til Sparebankforeningens høringsuttalelse også for så vidt gjelder de avsluttende bemerkninger vedrørende forholdet til panthaverkreditorene. Vi er enige i at gode grunner taler for at så vel strafferammen som foreldelsesspørsmålet vurderes også i relasjon til bestemmelsen i § 278. Etter vårt syn gjør mange av de hensyn som ligger bak de fremmede endringsforslag seg gjeldende tilsvarende for denne bestemmelsen.»

Straffelovkommisjonen har i tillegg til å avgi høringsuttalelse også gjennomgått de foreslåtte lovendringene i sin siste delutredning, jf. punkt 2.4. Kommisjonens synspunkter presenteres i egne underpunkt senere i proposisjonen, og departementet har på denne bakgrunn ikke funnet grunn til også referere til kommisjonens uttalelser som høringsinstans.

2.4 Straffelovkommisjonens delutredning VII

Straffelovkommisjonen ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 26. september 1980 med det mandat å legge frem utkast til ny straffelov. Kommisjonen avga syv delutredninger før den ble avviklet i mars 2002. Delutredning VII, NOU 2002: 4 Ny straffelov, inneholder et revidert utkast til straffelovens alminnelige del, som i hovedsak bygger på lovutkastet i delutredning V, NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser. Utredningen inneholder videre skisser til kapitler og bestemmelser som foreslås lagt til grunn ved utarbeidelsen av lovutkast til straffelovens spesielle del. Kommisjonen foreslår en rekke straffebud i den nåværende straffeloven opphevet. Den har også i noen utstrekning tatt for seg forholdet til annen lovgivning. Utredningen inneholder dessuten enkelte generelle kapitler som blant annet tar for seg hvilke handlinger som bør kriminaliseres, og hvor strengt de ulike lovbruddstypene bør behandles, det vil si spørsmål i tilknytning til fastsettelsen av strafferammene.

Kommisjonen er enig med Straffelovrådet i at det er behov for en opprydding i straffeloven kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold, og slutter seg i det vesentlige til Straffelovrådets forslag til endringer, jf. delutredning VII s. 386 flg. Noen av straffebudene foreslås flyttet til andre kapitler i den nye straffeloven, men de fleste av dem foreslås beholdt i et eget kapittel 33, som har fått tittelen kreditorvern. Kapitteloverskriften tar sikte på å fremheve at bestemmelsene i kapitlet skal verne fordringshaverne mot illojale disposisjoner fra skyldnerens side. Formuleringen har også sammenheng med at kommisjonen foreslår å oppheve det nåværende skillet mellom forbrytelser og forseelser.

På enkelte punkter har kommisjonen en annen oppfatning enn Straffelovrådet, også når det gjelder materielle spørsmål. Kommisjonens synspunkter er derfor fortløpende gjengitt i egne underpunkt i proposisjonen. De foreslåtte endringene kan stort sett gjennomføres uavhengig av fremdriften i straffelovreformen for øvrig.

Som ledd i arbeidet med ny straffelov vil også gjeldende § 278 om strafferettslig beskyttelse av pantekreditorer bli vurdert. I proposisjonen her kommer departementet derfor ikke nærmere inn på de forslag til endringer i § 278 som Sparebankforeningen og Finansnæringens Hovedorganisasjon tar opp.

3 Behovet for en revisjon av straffeloven kapittel 27

Det er et klart behov for et strafferettslig vern mot forbrytelser i gjeldsforhold. Behovet er særlig påtrengende når skyldnerens økonomiske stilling er så svekket at det kan bli tale om en snarlig fellesforfølgning. I slike tilfeller vil skyldneren ofte ha et økonomisk motiv for å holde formuesgodene sine utenfor fordringshavernes rekkevidde, og derved forhindre at de blir beheftet med utlegg eller inngår i et eventuelt konkursbo. Samtidig er det få alternative sanksjonsformer mot slik kreditorskadelig atferd. Et erstatningsansvar vil normalt ha liten verdi når gjerningspersonen mangler betalingsevne, og administrative sanksjoner vil ikke være tilstrekkelige overfor forbrytelser av så alvorlig karakter som dette.

Riktignok finnes det også eksempler på ikke-strafferettslige virkemidler av en viss preventiv betydning. Et eksempel er at skyldneren kan ilegges konkursskarantene, det vil som hovedregel si at vedkommende blir ilagt et to-årig forbud mot å stifte sammenslutninger med begrenset ansvar eller delta i styret i slike sammenslutninger, jf. konkursloven § 142. Pr. 31. desember 2003 var det ifølge Konkursregisteret 619 personer som hadde løpende konkursskarantener. For i størst mulig grad å ha mulighet til å beskytte fordringshavernes dekningsrett til skyldnerens eiendeler, har man dessuten relativt vidtrekkende omstøtelsesregler i dekningsloven kapittel 5. Men også denne type sanksjoner må suppleres med et strafferettslig ansvar for i tilstrekkelig grad å ivareta hensynet til fordringshaverne.

Kriminalstatistikken viser at 1 524 av totalt 426 053 etterforskede lovbrudd i 2001 gjaldt mulige overtredelser av straffeloven kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold. Dette er i utgangspunktet ganske lave tall. Tallene må imidlertid sees i lys av at denne type straffbare forhold ofte ikke avdekkes før en eventuell konkursbehandling. De siste par årene har det vært en betydelig vekst i antall konkurser. I 2002 var tallet på åpnete konkurser 4 473, og i 2003 ble det åpnet 5 223 konkurser, ifølge Statistisk Sentralbyrås tabeller. Dette er det høyeste tallet på konkurser siden 1992. I 2000 og 2001 var tallet henholdsvis 3 576 og 3 562, jf. Statistisk Sentralbyrå. I løpet av de siste tre årene har det vært en økning på over 50% hvis en sammenligner tallene

for 2. kvartal i 2000 og 2003, og fra første halvdel av 2002 til første halvdel av 2003 har det vært en økning på nesten 30%. Det kan imidlertid se ut til at tallene nå er i ferd med å flate noe ut.

Undersøkelser viser at det i så mange som to av tre næringslivskonkurser foreligger mistanke om konkursskriminalitet, jf. Langlie, Konkurskriminalitet i Norge, 2001 s. 1 med videre henvisninger. Ofte blir imidlertid sakene henlagt. Dette har ikke minst sammenheng med at straffebudene i straffeloven kapittel 27 er kompliserte og reiser tolkingsproblemer og bevisvil, slik Straffelovrådet peker på i utredningen.

Høringsrunden bekrefter at det er behov for å forenkle og rydde opp i straffeloven kapittel 27. Et stort antall høringsinstanser har understreket viktigheten av å effektivisere regelverket. At det i dag er vanskelig å få pådømt lovbrudd etter straffebudene i straffeloven kapittel 27 er blant annet fremhevet av *Finansdepartementet, Bergen, Kristiansand og Bodø politidistrikter, Skattedirektoratet og Politieambetsmennenes Landsforening*.

Oslo politidistrikt mener flere av forslagene vil kunne bidra til at det offentlige på en mer effektiv og enklere måte kan forfølge og iretteføre alvorlig økonomisk kriminalitet, og finner dette positivt. Tilsvarende synspunkter gjøres gjeldende av *Kristiansand politidistrikt*:

«I Kristiansand politidistrikt har vi de senere år prioritert insatsen mot økonomisk kriminalitet med særlig fokus på konkursskriminaliteten. I flere saker har vi fått erfare at straffebestemmelsene ikke har vært tilpasset kriminalitetsutviklingen på området. Dette har ved flere anledninger ført til uheldige henleggelse eller frifinnelse særlig i saker hvor bevisvilen har vært knyttet til skyldkravet og bestemmelsenes krav om insolvens hos skyldneren. Etter vår mening representerer de foreslåtte endringene en helt nødvendig utvikling dersom det skal være mulig å få straffeforfulgt den mer komplekse konkursskriminaliteten.»

Etter *Bergen politidistrikts* oppfatning vil ikke de foreslåtte endringene medføre en ytterligere kriminalisering av forbrytelser begått i gjeldsforhold, men gi «verktøy som er anvendelig til å ramme de handlinger som også tidligere var straffbare, men

hvor man av bevismessige hensyn ikke nådde frem». *Trondheim politidistrikt* påpeker at det er viktig å konkretisere straffbarhetsvilkårene i gjeldskapitlet, slik at en unngår usikkerhet og unødvendig etterforskning av saker som ikke vil føre frem i rettssystemet:

«Ved å definere innholdet i begrepene bedre, vil brukerne av gjeldskapitlet få en mer konkret avgrensning å forholde seg til. En effekt av at rettsapparatet får konkretiserte vilkår å forholde seg til, vil forhåpentligvis være at det blir færre tvilstilfeller som medfører henleggelse og frifinnelse. Med den ressursituasjon som preger politi og påtalemyndighet i dag, bør den art av straffbare forhold vi finner i gjeldskapitlet som krever mye etterforsknings og påtaleresurser, være klart avgrenset. Dette for å unngå unødig ressursbruk.

Vi har erfaring for at anmeldergruppen, bostyrerne, ikke vurderer alle vilkår like nøye, før en innberetning av straffbare forhold leveres politiet. Rådets forslag overlater mye av fortolkningen av regelverket til brukerne, slik at det er opp til anmelders skjønn å vurdere om forholdet kommer inn under bestemmelsen eller ikke. I verste fall kan antallet innrapporterte straffbare handlinger øke, fordi flere tilfeller

kan fortolkes inn under et skjønnsmessig regelverk. Derimot, et bedre avgrenset regelverk vil kunne føre til færre anmeldelser basert på for tynt grunnlag. Dette vil antas å styrke rettssikkerheten til debitor, slik at færre får mistenkt eller siktet status.»

Finansnæringens Hovedorganisasjon understreker viktigheten av at det finnes midler til bobehandlingen, slik at konkursskriminaliteten i det hele tatt kan avdekkes:

«Avslutningsvis vil vi minne om at selv om de forslagene som nå er fremmet vil kunne gjøre det enklere for påtalemyndigheten å vinne frem i denne type saker, er det et betydelig problem at svært mange tilfeller av konkursskriminalitet ikke blir avdekket og anmeldt politiet for etterforskning, idet det ikke finnes midler til bobehandling. Vi viser i den forbindelse til det utredningsarbeid som for tiden pågår i departementet i kjølvannet av Falkangerutvalgets utredning, og fremhever viktigheten av at man finner hensiktsmessige ordninger for å sikre at det blir nok verdier i konkursboene til å drive forsvarlig bobehandling.»

4 Oversikt over gjeldende rett

De fleste av bestemmelsene i straffeloven kapittel 27 tar sikte på å regulere rettsstridige handlinger som finner sted etter at skyldnerens gjeld er oppstått. Rettsstridige handlinger i forbindelse med stiftelse av gjeld reguleres av andre bestemmelser, blant annet bedrageribestemmelsene i straffeloven §§ 270 til 271 a.

De straffbare forhold etter straffeloven kapittel 27 kan deles inn i forskjellige hovedgrupper. Loven sonderer mellom boforringelse, kreditorbegunstigelse og eksekusjonshindring. I tillegg er straffelovens bestemmelse om regnskapsovertredelser plassert i dette kapitlet (§ 286). Regnskapsovertredelser faller i utgangspunktet noe utenfor rammen for kapitlet ellers. På den annen side kan bevisvansker gjøre det umulig å få straffet gjerningspersonen for annet enn regnskapsovertredelse, selv om det foreligger mistanke om straffbar boforringelse, kreditorbegunstigelse eller annen forbrytelse i gjeldsforhold. Den tidligere bestemmelsen om misbruk av styrestilling i boer (§ 287) falt også noe på siden av tematikken i kapitlet, og ble opphevet ved lov 4. juli 2003 nr. 79, fordi den ikke lenger ville ha praktisk betydning ved siden av de nye, generelle straffebestemmelsene mot korrupsjon, jf. Ot.prp. nr. 78 (2002–2003) s. 61.

Boforringelse er en fellesbetegnelse på handlinger som forringer fordringshavernes dekningsadgang, enten ved at skyldnerens aktiva reduseres eller ved at skyldnerens passiva økes. Det er i prinsippet likegyldig om skyldnerens egen formuesstilling svekkes eller om handlingen på annen måte forhindrer fordringshaverne i å ta beslag. En proformatransaksjon som ikke forverrer skyldnerens egen formuesstilling, eller en ren ødeleggelse av eiendeler vil forringe fordringshavernes dekningsmuligheter, og dermed være en form for boforringelse. Den egentlig svikaktige boforringelse reguleres av straffeloven § 281, mens mindre graverende overtredder av samme art reguleres av § 283, § 283 a nr. 2 og § 285.

Kreditorbegunstigelse er handlinger som fører til at én eller flere kreditorer får dekning på de andre kreditorenes bekostning. Aktiv kreditorbegunstigelse omhandles i straffeloven § 284. Begunstigelsen kan imidlertid også være av passiv art, ved at skyldneren ikke hindrer at en fordringshaver

oppnår en slik begunstiget stilling. Dette er regulert i straffeloven § 283 a første ledd nr. 1, som setter straff for å la være å begjære gjeldsforhandling eller konkurs når dette medfører at omstøtelsesfrister løper ut.

Eksekusjonshindring foreligger når skyldneren hindrer en fordringshaver i å gjennomføre en enkeltforfølgning av sitt krav. Tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring er strafferettslig vernet av straffeloven §§ 282 og 283, som rammer henholdsvis forsettlig og grovt uaktsom overtredder.

De fleste straffebudene i kapitlet retter seg naturlig nok mot handlinger som er begått av skyldneren selv. For overtredder av § 283 a første ledd nr. 2 og § 285 annet ledd stiller dette seg annerledes. Disse straffebudene retter seg mot den som «eier eller (be)styrer» en næringsvirksomhet, uavhengig av hvem som regnes som skyldner. Straffeloven § 286 har en enda større krets av ansvarssubjekter, i det den retter seg mot «den som» begår regnskapsovertredelser. Kretsen av strafferettslig ansvarlige subjekter etter kapitlet utvides imidlertid også ellers, som følge av den generelle medvirkningsregelen i § 288.

Med skyldner siktes det antakelig til den formuesrettslige skyldneren, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene, 6. utg., Oslo 1996 s. 185–186. Når skyldneren er en juridisk person, vil det nødvendigvis være en annen enn skyldneren som utfører de straffbare handlingene. I rettspraksis er det eksempler på at juridiske personers representanter er dømt for direkte overtredder av bestemmelser som uttrykkelig retter seg mot skyldneren, jf. de eksemplene Straffelovrådet nevner på s. 54 i utredningen. I praksis vil det imidlertid ha liten selvstendig betydning om straffansvaret utledes av en tolkning av skyldnerbegrepet eller av straffeloven § 288 om medvirkning mv.

Siden straffeloven kapittel 27 i hovedsak retter seg mot krenkelser knyttet til skyldneres gjeldsforhold, følger det naturlig at de fleste straffebudene direkte retter seg mot rettsstridig atferd overfor kreditorfellesskapet. Straffeloven § 282 skiller seg imidlertid fra de andre bestemmelsene i kapitlet ved at den retter seg mot krenkelser av enkeltforfølgende fordringshavere. Det er uansett ikke noe krav at det dreier seg om en pengeforpliktelse. Og

så en fordringshaver etter et betinget krav, for eksempel medkontrahenten i et gjensidig bebyrdende kontraktsforhold, er beskyttet av bestemmelsene i kapitlet.

Forbrytelser i gjeldsforhold kjennetegnes ved at en eller flere fordringshavere utsettes for tap eller fare for tap som følge av den rettsstridige handlingen. Et slikt vilkår gjenfinnes imidlertid ikke i straffeloven § 286 om regnskapsovertredelser.

5 Fremmed rett

5.1 Svensk rett

Forbrytelser i gjeldsforhold er etter svensk rett regulert i Brottsbalken (lag 1962:700) 11. kapittel om brott mot borgenärer m.m. (heretter forkortet BrB).

BrB 11. kap. 1 § omhandler «oredlighet mot borgenärer» (boforringelse). Første ledd retter seg mot den som ødelegger, gir bort eller på annen måte kvitter seg med eiendeler av betydelig verdi, dersom vedkommende er insolvent eller står i påtakelig fare for å bli insolvent eller å komme i en slik situasjon som følge av disposisjonen. Annet ledd retter seg mot den som under gjeldsforhandling etter den svenske gjeldsordningsloven, konkurs eller offentlig akkord fortier eiendeler eller uriktig oppgir forpliktelser eller tilsvarende, med mindre opplysningene korrigeres før de blir lagt til grunn for oppgjøret, og mot den som i forbindelse med annen tvangsforretning påberoper seg «oriktig handling» eller proformaavtale, og derved forhindrer at tvangsforretning kan avholdes. Tredje ledd gjør det straffbart å unndra beslagbare eiendeler fra konkursboet, eller å føre eiendeler av betydelig verdi ut av riket for å holde dem utenfor en forestående konkurs. Skyldkravet i 1 § er forsett. Strafferammen er fengsel inntil to år.

BrB 11. kap. 2 § forhøyer strafferammen til seks års fengsel for grove overtredelser av 1 §. Dessuten er det fastsatt en minstestraft på seks måneders fengsel. Ved bedømmelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig ses hen til om gjerningspersonen under ed har gitt uriktige opplysninger eller har utført «falsk handling» eller villedende bokføring, eller om overtredelsen var av betydelig omfang.

BrB 11. kap. 3 § gjelder «vårdsløshet mot borgenärer» (boforringelse). Første ledd retter seg mot den som vesentlig svekker sin formuesstilling ved å videreføre «rörelse under förbrukande av avsevärda medel utan motsvarande nytta för rörelsen», eller har en ødsel levemåte eller «inlåter sig på äventyrligt företag eller lättsinnig ansvarsförbindelse eller vidtar annan sådan åtgärd», dersom vedkommende er insolvent eller står i påtakelig fare for å bli insolvent. Skyldkravet i første ledd er blandet. Handlingen må utføres forsettlig, men grov uakt-

somhet er tilstrekkelig med hensyn til den følge at formuesstillingen svekkes vesentlig. Når det gjelder insolvensvilkåret, er det tilstrekkelig at gjerningspersonen hadde «skälig anledning anta», dvs. rimelig grunn til å anta, at han var i en slik situasjon. Annet ledd retter seg mot grovt uaktsom opplysningssvikt som nevnt i 1 § annet ledd, når skyldneren er under gjeldsforhandling etter gjeldsordningsloven, konkurs eller offentlig akkord, og opplysningene ikke korrigeres før de legges til grunn for oppgjøret. Strafferammen i 3 § er fengsel inntil to år.

BrB 11. kap. 4 § omhandler «mannamån mot borgenärer» (kreditorbegunstigelse). Straffebudet retter seg mot den som betaler eller stiller sikkerhet for eldre gjeld, dersom vedkommende er insolvent og handlingen medfører påtagelig fare for at andre fordringshaveres rett svekkes betydelig. Skyldkravet er forsett. For så vidt gjelder *betaling* sondres det mellom betaling av uforfalt gjeld eller med ekstraordinært betalingsmiddel på den ene side, og betaling av forfalt gjeld med ordinært betalingsmiddel på den annen side. For sistnevnte tilfelle oppstilles som ytterligere straffbarhetsvilkår at kreditorbegunstigelsen foretas «i otillbörligt syfte» (med et utilbørlig formål). Strafferammen er fengsel inntil to år.

BrB 11. kap. 5 § gjelder regnskapsovertredelser.

BrB 11. kap. 7 § første ledd fastslår at den som i skyldnerens sted foretar foran nevnte handlinger, skal straffes som om vedkommende selv var skyldner. Annet ledd slår fast at fordringshavere bare kan dømmes for medvirkning til kreditorbegunstigelse (4 §) dersom de «brukar otillbörligt hot eller otillbörligt löfte om förmån eller handlar i hemligt samförstånd med gärningspersonen».

Brottsbalken 11. kapittel er foreslått endret på flere punkter, jf. Departementspromemoria (Ds) 2002:57, som bygger på SOU 1996:30.

Når det gjelder 1 § om «oredlighet mot borgenärer» (boforringelse), foreslås det en forenkling, fordi den nåværende bestemmelsen har vært kritisert for å være komplisert og lite anvendelig. En særskilt form for uredelighet foreslås skilt ut i en egen straffebestemmelse om skyldnerens brudd på opplysningsplikten ved konkurs mv. Dessuten fore-

slås det å kriminalisere forsettlig unnlatelse av å medvirke til at aktiva i utlandet tilføres konkursboet, likevel slik at straffbarheten foreslås avgrenset til passivitet som har et «otillbørlig syfte», det vil si der selve motivet for skyldnerens opptreden fremstår som illojalt. Grove boforringelser foreslås innarbeidet i 1 §, men fortsatt med en egen, forhøyet strafferamme. For øvrig foreslås det en viss utvidelse av de momentene som er særskilt nevnt i lovteksten som relevante ved vurderingen av om overtreddelsen er grov.

Det foreslås også endringer i reglene om den form for boforringelse som betegnes som «vårdsløshet mot borgenärer». Blant annet tas det sikte på å forenkle skyldkravet, slik at det skal være tilstrekkelig med grov uaktsomhet også for selve den formuesforringende handlingen.

For så vidt gjelder 4 § om kreditorbegunstigelse foreslås det ingen vesentlige endringer.

Det foreslås en ny straffebestemmelse om illojal opptreden i form av brudd på plikten til å gi korrekte opplysninger om formuesforholdene under konkurs eller ved tvangsforretninger.

5.2 Dansk rett

Den danske straffeloven (strl.) har regler om forbrytelser i gjeldsforhold i kapittel 28 om formuesforbrytelser.

Strl. § 283 rammer såkalt «skyldnersvig». Første ledd retter seg mot den som for å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning, 1) «afhænder, pantsætter eller på anden måde råder over ham tilhørende gods, hvorover tredjemand har erhvervet en rettighed med hvilken handlingen er uforenelig», eller 2) «under konkurs eller forhandling om tvangsakkord foretager handlinger, der går ud på, at boets ejendele og fordringer ikke kommer fordringshaverne til gode,» eller 3) «ved falske foregiver, forstikkelse, proformaretshandler, betydelige gaver, uforholdsmæssigt forbrug, salg til underpris, betaling af eller sikkerhedsstillelse for uforfaldne gældsposter eller på anden lignende måde unddrager sine ejendele eller fordringer fra at tjene sine fordringshaverne eller nogen enkelt af disse til fyldestgørelse.»

Annet ledd regulerer fordringshavernes strafferettslige ansvar i kreditorbegunstigende situasjoner som nevnt i første ledd nr. 3. Forutsetningen for at en fordringshaver kan straffes er at han «har bestemt skyldneren til at yde ham sådan begunstigelse» på en tid da han forutså at skyldnerens konkurs eller betalingsstansning var umiddelbart forestående.

Strafferammen er fengsel inntil ett år og seks måneder, jf. § 285 første ledd, første punktum. Ved kreditorbegunstigelse, jf. § 283 annet ledd, kan straffen begrenses til bøter, både for skyldneren og den medvirkende kreditor. Bøter kan anvendes i alle tilfeller dersom forbrytelsen er mindre straffverdig på grunn av «de omstændigheder, hvorunder handlingen er begået, de tilvendte genstandes eller det lidte formuetabs ringe betydning eller af andre grunde». Under ellers formildende omstendigheter kan straffen bortfalle, jf. § 287. Dersom forbrytelsen er særlig grov, eller den er begått et større antall ganger, utvides strafferammen til fengsel inntil åtte år, jf. § 286 annet ledd.

Strl. § 292 retter seg mot den som unndrar eiendeler fra å tjene til fyllestgjørelse for en eller flere av fordringshaverne, ved å ødelegge, beskadige eller «bortskaffe» eiendelene. Skyldkravet er forsett. Strafferammen er bøter eller fengsel inntil ett år.

Strl. § 300 rammer en del forsettlige krenkelser av fordringshavere som vurderes som mindre grove enn krenkelsene i § 283. Nr. 1 retter seg mot den, som på en tid da vedkommende innser eller bør innse at han er ute av stand til å fyllestgjøre sine fordringshaverne, betydelig forverrer formuesstillingen sin ved å stifte ny gjeld, eller betaler eller stiller sikkerhet for betydelige forfalte gjeldsposter. Skyldkravet er blandet. I utgangspunktet kreves det forsett, men det er tilstrekkelig at vedkommen de har utvist uaktsomhet når det gjelder den omstendighet at han er ute av stand til å fyllestgjøre fordringshaverne.

Paragraf 300 nr. 2 retter seg mot den som påfører sine fordringshaverne betydelig tap ved ødsel levemåte, spill, «vovelige foretagender der ikke står i forhold til hans formue», «i høj grad uordentlig forretningsførelse» eller annen lettsindig atferd. Skyldkravet er blandet. I utgangspunktet kreves det forsett, men det er tilstrekkelig med uaktsomhet når det gjelder tapsvilkåret, jf. § 20. Med hensyn til vilkårene om «i høj grad uordentlig forretningsførelse eller anden letsindig adfærd» er det antatt at skyldkravet forutsetter at det er utvist «en overordentlig grov uagtsomhed», jf. Greve/Jensen/Toftegaard Nielsen, Kommenteret straffelov s. 451.

Paragraf 300 nr. 3 retter seg mot den skyldner og tillitsmann som ved avgivelse av nødvendige erklæringer i forbindelse med åpning av forhandling om tvangsakkord utenfor konkurs, gir uriktige opplysninger eller gjør seg skyldig i grov skjødesløshet. Når det gjelder alternativet om skjødesløshet, kreves dels at det er utvist en «overordentlig grov uaktsomhed» og dels at denne uaktsomheten har resultert i grove mangler ved beslutningsgrunnla-

get for skifteretten. For øvrig gjelder det et forsettskrav.

Strafferammen for overtredelser av § 300 er fengsel inntil ett år. Ved formildende omstendigheter kan bøter anvendes.

5.3 Finsk rett

Forbrytelser i gjeldsforhold reguleres i den finske strafflagen (strl.) 39. kapittel om «gäldenärsbrott».

Strafflagen 39. kap. 1 § om «oredlighet som gäldenär» (uredelighet som skyldner/boforringelse) retter seg mot en skyldner som ødelegger egen eiendom, eller som uten akseptabel grunn avhender formuesgoder, gjennom gave eller annen lignende «åtgärd» overfører formuesgoder til utlandet for å gjøre dem utilgjengelige for fordringshaverne, eller «utan fog» (uten grunn) øker sine forpliktelser. Forutsetningen for at skyldneren blir strafferettslig ansvarlig er at han ved disposisjonen «försätter sig på obestånd [insolvens] eller väsentligt förvärrar sitt obestånd». Strafferammen er bøter eller fengsel inntil to år. Bestemmelsen ble endret ved lov 61/2003, som trådte i kraft 1. april 2003. Blant annet fjernet man da et vilkår om at skyldneren, på grunn av økonomiske vanskeligheter som han allerede hadde eller kunne forvente seg, måtte vite at han ved disposisjonen kunne skade fordringshavernes økonomiske interesser.

Strafflagen 39. kap. 1 a § om «grov oredlighet som gäldenär» forhøyer strafferammen til fire års fengsel, med en minstestraff på fire måneders fengsel, dersom lovbruddet etter en helhetsbedømmelse må bedømmes som grovt. Forutsetningen er at handlingen som nevnt i 1 § enten er foretatt i betydelig vinnings hensikt, fordringshaverne pådras vesentlig eller særlig følbar skade, eller at lovbruddet er begått særlig planmessig.

Mens 1 § og 1 a § retter seg mot boforringelser i form av forføyelser over eiendeler eller økning av gjeld, regulerer 2 § og 3 § såkalt «gäldenärsbedrageri», hvilket omfatter opplysningssvikt under enkelt- og fellesforfølgning.

Strafflagen 39. kap. 2 § retter seg mot skyldnere

som for å skaffe seg eller noen annen urettmessig økonomisk vinning enten skjuler formuesgodene sine, oppgir uriktige forpliktelser, gir noen annen falsk eller villedende opplysning om en omstendighet som er av betydning for fordringshaverne, eller unnlater å anmelde en gjeldspost. Strafferammen er bøter eller fengsel inntil to år.

I medhold av annet ledd kan skyldneren imidlertid unngå straff, dersom han korrigerer opplysningene eller på annen måte forhindrer at konkurransen, gjeldsforhandlingen eller tvangsforretningen blir påvirket.

3 § forhøyer strafferammen til fire års fengsel, med en minstestraff på fire måneders fengsel, dersom lovbruddet etter en helhetsbedømmelse må bedømmes som grovt. Forutsetningen er at det enten er foretatt i betydelig vinnings hensikt, eller at skyldneren bekrefter en uriktig eller villedende opplysning for domstolene.

Dersom skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt, men uten vinnings hensikt, overtrer 2 §, straffes vedkommende etter 4 § om «gäldenärssvek» (skyldnersvik). Strafferammen her er bøter eller fengsel inntil ett år. Hvis overtredelsen av 2 § eller 4 § etter en helhetsvurdering må bedømmes som ubetydelig, er strafferammen begrenset til bøter, jf. 5 § om «gäldenärsförseelse».

Strafflagen 39. kap. 6 § om «gynnande av borgenär» (kreditorbegunstigelse) retter seg mot en skyldner som «är medveten om att han eller hon inte förmår uppfylla sina förpliktelser», men som likevel foretar en disposisjon for å begunstige en fordringshaver på andre fordringshaveres bekostning. De disposisjonene som rammes, er ekstraordinær betaling før forfall eller med usedvanlig betalingsmiddel, sikkerhetsstillelse for gjelden som ikke var forutsatt da gjelden ble stiftet, og andre former for forfordeling av en fordringshaver. Skyldkravet er forsett. Tidligere var strafferammen bøter eller fengsel inntil ett år, men ved lov 61/2003, som trådte i kraft 1. april 2003, ble strafferammen hevet til bøter eller fengsel inntil to år.

Strafflagen 39. kap. 7 § slår fast at den som for en skyldners regning har overtrådt 1 § til 6 § skal straffes som en skyldner.

6 Kravet til skyldnerens økonomiske stilling – insolvensbegrepet

6.1 Gjeldende rett

Et felles vilkår for straff etter straffeloven § 281 annet ledd om formuesforringelse ved insolvens mv., § 283 a om unnlatelse av å begjære oppbud mv. og § 284 om kreditorbegunstigelse er at skyldneren «ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne». Det samme vilkåret har § 285 annet ledd om uttak av næringsvirksomhet, selv om vilkåret her er formulert noe annerledes («at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles»).

Det er lagt til grunn i juridisk teori at uttrykket «ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne» innebærer et krav om insolvens, som antakelig skal forstås på samme måte som i konkursretten, jf. blant andre Andenæs, Formuesforbrytelsene, 6. utg., Oslo 1996 s. 161 og Andreassen, Forbrytelser mot kreditorene, Oslo 2000 s. 102. M. H. Andenæs, Konkurs, Oslo 1999 s. 30 reiser spørsmålet om formuleringen gir uttrykk for et spesielt strafferettslig insolvensbegrep, men kommer til at meningen trolig er å henvise til det alminnelige insolvensbegrep i konkursloven § 61. Dette synes også lagt til grunn i høyesterettspraksis, jf. for eksempel Rt. 1993 s. 1518.

Insolvens etter konkursloven § 61 foreligger når skyldneren er illikvid, dvs. ute av stand til å betale gjelden etter hvert som den forfaller, og insufficient, dvs. at gjelden overstiger verdien av skyldnerens formuesgoder. Forutsetningen er imidlertid at illikviditeten ikke er forbigående, og at formuesgodene heller ikke overstiger gjelden når forventede inntekter medregnes i formuesgrunnlaget.

Ved vurderingen av om skyldneren er likvid skal det tas hensyn til det man i regnskapssammenheng gjerne betegner som omløpsmidler. I tillegg til kontanter er dette formuesgoder som lett kan omgjøres til betalingsmidler, for eksempel varelagre. Ved vurderingen av om skyldneren er sufficient, skal som hovedregel dividendefordringene medregnes på passivasiden, og de aktiva som kan beslaglegges i medhold av dekn. § 2-2, skal medregnes på aktivasiden. Beslagsfrie eiendeler, jf. dekningsloven §§ 2-3 flg., skal ikke regnes med på aktivasiden. Det samme gjelder eiendeler som ved en eventuell konkurs vil bli tilbakeført som følge av omstøtelsesreglene, siden disse formuesgodene ik-

ke vil være tilgjengelige for enkeltforfølgende fordringshavere. Eiendeler som skyldneren nekter å oppgi hvor er, skal heller ikke medregnes, jf. Rt. 1977 s. 1235. På passivasiden medregnes også uforfalte og betingede krav, jf. dekningsloven § 6-2. Dette gjelder også påløpne, men ikke ilignede skatter. Derimot skal det ikke tas hensyn til latent skatt som utløses ved salg av eiendel, jf. Rt. 1982 s. 1426. For øvrig er det også enkelte andre forpliktelser som ikke kan gjøres gjeldende som dividendefordringer, jf. for eksempel dekningsloven § 7-13 om ufullbyrdede gaveløfter.

Det er sannsynligvis ikke noe vilkår for insolvens etter konkursloven § 61 at betalingsmislighold har forekommet. Etter omstendighetene bør det for eksempel kunne konstateres insolvens i tilfeller hvor skyldneren overholder de løpende forpliktelser ved å tære på kapitalen, jf. Brækhus, Omsetning og kreditt I, Oslo 1991, s. 122–123. Om dette spørsmålet er det imidlertid uenighet i juridisk teori, og det motsatte standpunkt forfektes av Huser, Gjeldsforhandling og Konkurs bind 2, Bergen 1988, s. 107 og Jahre, Uttak og unndragelse under insolvens, Økokrims skriftserie, Oslo 1991, s. 7–8.

Det er heller ikke utvetydig fastlagt hvor langvarig en forbigående betalingsudyktighet kan være før illikviditetsvilkåret regnes som oppfylt, jf. M. H. Andenæs, Konkurs s. 15–16 med videre henvisninger. I juridisk teori er det antydning perioder fra noen få dager og opp til i hvert fall tre måneder. Dette vil imidlertid kunne bero på omstendighetene i den enkelte sak. For eksempel må det være relevant å legge vekt på hvor langvarig illikviditeten allerede har vært på det tidspunktet insolvensvurderingen foretas, jf. blant andre Andreassen, Forbrytelser mot kreditorene, s. 104.

Det kan reises spørsmål ved om insolvensbegrepet i konkursretten er enhetlig. Spørsmålet er diskutert av Straffelovrådet i NOU 1999: 23 s. 26 flg. (med videre henvisninger s. 26). Dommen i Rt. 1982 s. 1426, hvor en latent skatteplikt for gevinst ved tvangssalg ikke ble regnet med i insolvensvurderingen, kan tyde på at insolvensvurderingen kan påvirkes av hvilken sammenheng begrepet insolvens skal benyttes i. Resultatet i dommen har antagelig sammenheng med at skatteansvaret ikke ville blitt utløst ved salg fra et eventuelt konkursbo.

Den insolvensvurderingen som foretas i forkant av konkursåpningen, vil ikke være avgjørende for om det foreligger insolvens i strafferettslig sammenheng. Det høye beviskravet i straffesaker gjør det vanskeligere å konstatere insolvens etter straffeloven kapittel 27. Tvil om formuesforholdene må i større grad komme skyldneren til gode. Det kan selvsagt heller ikke komme på tale å anvende de særskilte reglene om presumsjon for insolvens i konkursloven §§ 62 og 63.

Det er ikke et krav etter strl. § 281 annet ledd, § 283 a, § 284 og § 285 annet ledd at skyldneren er insolvent på det tidspunktet han foretar disposisjonen. Det er tilstrekkelig at han blir insolvent som følge av transaksjonen, jf. Ot. prp. nr. 75 (1948) s. 44. Dette alternativet er imidlertid ikke aktuelt i forhold til straffeloven § 283 a om oppbudsplikt. Normalt vil heller ikke fyllestgjørelse eller sikkerhetsstillelse etter § 284 om kreditorbegunstigelse i seg selv medføre insolvens, men dette gjelder ikke ubetinget. For eksempel kan en fra før insuffisient skyldner bli illikvid, og derved muligens insolvent, ved å betale uforfalt gjeld. At skyldneren blir insolvent som følge av transaksjonen er på denne bakgrunn først og fremst aktuelt ved ordinær formuesforringelse i forkant av fellesforfølgning, jf. §§ 281 og 285, begges annet ledd. Andreassen, *Forbrytelser mot kreditorene*, s. 110 flg. mener imidlertid at det også i forhold til gjeldende § 281 annet ledd bør kreves at gjerningspersonen var insolvent på handlingstidspunktet.

Det har ingen betydning for straffbarheten om disposisjonen kan omstøtes. Dette betraktes som et etterfølgende forhold, jf. Bratholm/Matningsdal, *Straffelovkommentaren bind II Oslo 1995*, s. 764 og Rt. 1993 s. 1518.

6.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet peker på at konkursrettens insolvensbegrep ikke er enhetlig. Rådet drøfter også enkelte andre tvilsspørsmål knyttet til konkurslovens insolvensbegrep, og konstaterer (s. 29 sp. 1) at

«... også innenfor de noenlunde sikre rammer for det konkursrettslige insolvensbegrep, kan det oppstå vanskelige spørsmål både av faktisk og rettslig art. Disse problemene forsterkes når det er spørsmål om å konstatere insolvens i strafferettslig sammenheng.»

Rådet peker videre på de særskilte problemene som reiser seg når det gjelder å fastsette gjerningstidspunktet for den kreditorskadelige handling. I forhold til omstøtelsesreglene er dette langt på vei

løst av rettsvernsregelen i dekningsloven § 5-10, men i straffesaker må det på selvstendig grunnlag avgjøres når handlingen er foretatt (utredningen s. 29 sp. 2):

«Påtalemyndigheten vil ofte være henvist til å føre bevis for skyldnerens insolvens på gjerningstidspunktet ved å ta utgangspunkt i skyldnerens regnskaper og annen tilgjengelig, supplerende informasjon. Dersom regnskapsføringen er mangelfull, vil påtalemyndigheten gjerne savne det bevismessige grunnlag for å konstatere at skyldneren var insolvent på gjerningstidspunktet. Dette kan etter omstendighetene gi skyldneren en oppfordring til i ettertid å «pynte på» regnskapene eller å gjøre regnskapsmaterialet helt eller delvis utilgjengelig for bobestyrer og påtalemyndighet. De bevismessige problemer rådet her peker på, er så vidt alvorlige og praktiske at de bør tillegges betydning ved utformingen av straffebudene.»

Etter Straffelovrådets vurdering tilsier de vanskelighetene insolvensvilkåret medfører i strafferettslig sammenheng at vilkåret bør utvides til også å omfatte handlinger som er foretatt når skyldnerens økonomiske stilling er nær insolvens, jf. utredningen s. 30. I samsvar med den svenske straffeloven Brottsbalken 11. kap. 1 § og 3 § foreslås det å bygge ut vilkåret til også å ramme situasjoner hvor skyldneren står i påtakelig fare for å bli insolvent (utredningen s. 30 sp. 2):

«Dersom straffebudet bare opererer med et vilkår om insolvens, vil bl.a. rimelig tvil om verdien av skyldnerens eiendeler og omfanget av gjelden på gjerningstidspunktet måtte føre til frifinnelse, selv om domstolen finner det tilstrekkelig godtgjort at konkurs er nær forestående. Med rådets forslag blir stillingen annerledes. Men alternativet vil også omfatte tilfelle hvor det i og for seg er klart at skyldneren ikke var insolvent på gjerningstidspunktet, men hvor faren for insolvens var påtagelig. [...] Selv om hovedsiktemålet med å innføre det alternative vilkåret om påtagelig fare for insolvens, er å hjelpe de faktiske og rettslige problemer strafferettslig håndhevelse av et insolvensvilkår innebærer, vil tilfellene hvor skyldner anses å stå i påtagelig fare for å bli insolvent, ligge så nær opp til hovedtilfellene at det er ubetenkelig å likestille disse.»

Noen oppbudsplikt kan det imidlertid ikke bli tale om så lenge konkurslovens vilkår ikke er oppfylt. Endringen foreslås derfor ikke å berøre § 283 a.

Straffelovrådet legger til grunn at den foreslåtte utvidelsen vil gjøre det mindre nødvendig å avgren-

se eksakt insolvensbegrepet i straffeloven kapittel 27. Som eksempel påpeker rådet at skyldneren i forhold til en latent skattegjeld, jf. foran om Rt. 1982 s. 1426, utvilsomt må stå i påtakelig fare for å bli insolvent når tvangsrealisasjon er forestående.

I § 281 annet ledd om formuesforringelse ved insolvens foreslår Straffelovrådet også en uttrykkelig lovfesting av det alternative vilkåret om at skyldneren blir insolvent ved handlingen. Det legges til grunn at dette er i samsvar med gjeldende rett, jf. utredningen s. 78. Derimot foreslås det ikke å ta med dette alternativet i § 284 om kreditorbegunstigelse, jf. utredningen s. 81–82. Rådet begrunner dette med at det ikke er noe vesentlig behov for et slikt alternativt vilkår, siden man bare unntaksvis vil bli insolvent som følge av en kreditorbegunstigelse. Videre antas det at slike unntakstilfeller vil rammes av det alternative vilkåret om påtakelig fare for insolvens.

Insolvensvilkåret i § 281 annet ledd foreslås for øvrig supplert med en presumsjonsregel for insolvens ved alvorlige brudd på regnskapsreglene, som i realiteten fremstår som en omvendt bevisbyrderegel, jf. punkt 12.2.2 nedenfor.

6.3 Høringsinstansenes syn

Forslaget om å utvide insolvensvilkåret har fått bred støtte i høringsrunden. *Finansdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Salten herredsrett, Oslo, Bergen, Kristiansand og Bodø politidistrikter, ØKOKRIM, Konkursrådet (med tilslutning av Den Norske Advokatforening), Politiembetsmennenes Landsforening, Statens nærings- og distriktsutviklingsfond, Skattedirektoratet, Toll- og avgiftsdirektoratet, Finansnæringsens Hovedorganisasjon, Norsk Rederiforbund og Sparebankforeningen* er alle positive til den foreslåtte endringen. Flere av høringsinstansene fremholder at dagens insolvenskrav gjør det svært vanskelig å få pådømt lovbrudd etter straffeloven kapittel 27.

Nærings- og handelsdepartementet støtter forslaget, men uttrykker en viss bekymring for at reglene kan bli vanskelige å anvende:

«Ved å utvide regelverket til også å gjelde tiden før insolvens, ser vi at man i bestemmelsens kjerneområde (insolvenssituasjoner) vil unngå komplisert bevisføring. I grenseområdet (påtakelig fare for insolvens) er bestemmelsene imidlertid etter vår mening mer kompliserte enn tidligere, og det vil kunne ta tid før man i domstolene finner en standard.»

ØKOKRIM mener at endringsforslaget innebærer en hensiktsmessig forenkling av beviskravene:

«Ved at terskelen for domfellelse på denne måten senkes noe, vil man kunne oppnå straffereaksjoner i tilfeller som er klart straffverdige, men som tidligere ikke ble påtalt. Det alternative vilkåret vil også lede til at man unngår «uriktige» frifinnelser i saker hvor insolvens rent faktisk foreligger, men hvor det har vært vanskelig å bevise dette utover enhver rimelig tvil.»

Politiembetsmennenes Landsforening understreker at de foreslåtte endringene i insolvensvilkåret må ses i sammenheng:

«Å bare endre «ikke vil kunne tilfredsstillende alle fordringshavere» til «insolvent/insolvens» ville kunne skape større bevisproblemer. Når det også foreslås et tillegg for de handlinger som foretas når «debitor står i påtagelig fare for å bli insolvent» vil det bli betydelig enklere å ramme de klanderverdige handlingene som blant annet finner sted når konkurs er uunngåelig grunnet en håpløs insuffisiens, men kravet til *illikviditet* ikke er oppfylt grunnet stadig tilsig av kapital fra for eksempel en bankforbindelse.»

Handels- og Servicenæringsens Hovedorganisasjon og Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening er svært positive til at det utformes regler «som avhjelper en del bevisvil om insolvenssituasjonen, slik at det i større utstrekning kan oppnås pådømmelse overfor straffverdige handlinger begått i tiden forut for konkurs/offentlig gjeldsordning». Tilslutningen bygger imidlertid på en forutsetning om at det «fortsatt tas hensyn til at skyldneren på sin side har et legitimt behov for handlefrihet i sine bestrebelser på å overvinne sine økonomiske problemer gjennom å tilstrebe en fortsatt drift av virksomheten».

Norsk Rederiforbund viser til at den foreslåtte formuleringen også vil kunne ramme forretningsmessige disposisjoner som foretas for å redde bedriften i en kritisk fase, og at det er viktig å presisere i forarbeidene at dette ikke skal rammes, selv om det i ettertid kan vise seg at forventningene til markedsutviklingen var for optimistiske:

«Rederinæringen særpreges av at den er svært syklisk. Skipsverdiene svinger i takt med fraktmarkedene, til dels raskt og mye. I motsetning til mange andre næringer der insolvens vil være resultat av en negativ utvikling over tid, kan verdisvingninger innenfor rederinæringen føre til at et selskap svinger fra utvilsomt å være solvent til insolvens og tilbake igjen på svært kort tid.

[...]

Verken bedriften eller kredittgiverne er normalt tjent med at driften stopper opp på et tidspunkt hvor verdiene er lave. Normalt vil alle

parter være best tjent med at virksomheten holdes gående frem til markedet, og dermed verdiene, igjen har steget. Dersom markedssituasjonen vedvarer å være dårlig gjennom lengre tid enn forventet og resultatet blir en konkurs, kan det imidlertid i ettertid være vanskelig å avgjøre om virksomheten hadde 'rimelig utsikt til å unngå konkurs' på disposisjonstidspunktet.»

NHO fremhever at det bør presiseres i forarbeidene at det regelmessig vil kunne oppstå situasjoner hvor det i ettertid viser seg at disposisjonen ikke skulle vært foretatt, men hvor den på det aktuelle tidspunkt var klart forsvarlig. Dette kan være aktuelt innenfor næringer som er utsatt for store verdsvigninger.

Konkursrådet gir full tilslutning til den foreslåtte utvidelsen av insolvensvilkåret, men har bemerkninger om ordvalget:

«Konkursrådet oppfatter forslaget dithen at det tas sikte på å ramme de tilfeller hvor det er høy grad av sannsynlighet for at insolvens vil inntruffe, og at dette vil skje i en nær fremtid. Muligens ville «nærliggende fare» være et noe mer treffende uttrykk i denne sammenheng.»

Sparebankforeningen gir forslaget støtte, men uttrykker skepsis til at endringen vil få noen særlig betydning i praksis:

«Det fremgår i utredningen s. 30 annen sp. at i praksis vil disse tilfellene ligge «nær opp» til hverandre, og at en slik likestilling derfor vil være «ubetenkelig». Det naturlige motspørsmål vil da være hvor mye som reelt vinnes gjennom et slikt alternativt vilkår, også hensett til den tolkning og grensedragnings som må skje i forhold til standarden «påtagelig». For vår del og sett fra et banksynspunkt peker vi her bl.a. på eksemplet på s. 31 første sp. første avsn. som en illustrasjon på hvor komplisert grensedragningen kan bli også under dette alternative vilkår.

[...] Vårt inntrykk er [...] at det kritiske spørsmål i forhold til bevisvurderingen og håndhevingen gjelder debtors subjektive forhold i relasjon til insolvenssituasjonen [...].»

Trondheim politidistrikt går som eneste høringsinstans imot forslaget. Standpunktet begrunnes blant annet med at det nye vilkåret vil medføre betydelige tolkningsproblemer:

«Fortolkninger vil være nødvendig i forhold til ordet «påtagelig», et annet fortolkningsproblem vil være å fastslå faregraden, og hvor nærliggende en insolvenssituasjon trenger å være.

Brukerne vil i forhold til dette begrepet være usikre, tvil vil lettere forekomme og derav henleggelse eller frifinnelse på det anvendelsesområdet dette vilkåret er tiltenkt.

Det någjeldende «insolvens»-begrep fremstår for brukerne som relativt konkret. Utrykket er definert i konkurslovgivningen. Dette er et vilkår vi har erfaring med, og en er klar over hvilke bevisstema som skal belyses.»

Trondheim politidistrikt foreslår i stedet at det innføres en egen legaldefinisjon som tar utgangspunkt i det eksisterende insolvensbegrep, og som utvides med enkelte typetilfeller, herunder midlertidig solvens:

«Det bør vurderes om ikke straffeloven bør innføre en legaldefinisjon av begrepet insolvens, som ikke nødvendigvis er eksakt lik den konkursrettslige fortolkning av begrepet. Dette for å fange opp de typetilfeller som er straffverdige, men hvor innholdet i det någjeldende insolvensbegrepet medfører at disse tilfellene i dagens situasjon, ikke fanges opp som straffbare.

Trondheim Politidistrikt foreslår at en benytter seg av det eksisterende insolvensbegrep og utvider dette med tiltenkte typetilfeller.

Begrepet kunne blitt utvidet med å gjelde midlertidig insolvens. Selv om debitor kommer i balanse en periode rett før konkurs, bør en handling som feks. går på tvers av kreditorfellesskapet i en periode med solvens før han igjen blir klart insolvent, også gjøres straffbar.

Videre bør en periode med solvens, hvor solvensen kommer av at konkursdebitor har fått tilgang til midler via en straffbar handling, betraktes som insolvens. Trondheim politidistrikt er enig med Jahre's betraktninger vedrørende dette spørsmålet, og vil også tilføye at boforringelse i en slik situasjon som beskrevet, vil være å betrakte som straffverdige handlinger.»

Når det gjelder forslaget om å innføre begrepet «insolvent» i lovteksten, mener ØKOKRIM og Konkursrådet at det bør være utslagsgivende at dette innebærer en språklig forenkling av bestemmelsene. Det påpekes imidlertid at

«... når det derved anvendes et begrep som er legaldefinert i konkursloven, svekkes muligens bevisstheten hos brukerne i forhold til at det strafferettslige insolvensbegrep – som påpekt av Straffelovrådet – ikke fullt ut er kongruent med det sivilrettslige begrep. I noen sammenhenger antas dette også å kunne påvirke bevisstheten i forhold til de ulike krav til bevis for insolvens i strafferetten og sivilretten, eksempelvis hos bobestyrere og borevisorer.»

6.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen er enig med Straffelovrådet i at straffeloven kapittel 27 også bør ramme bofor-

ringende handlinger som foretas til tross for at det er en «påtakelig fare for» at skyldneren blir insolvent ved handlingen, jf. NOU 2002: 4 s. 387. Allerede på dette stadiet inntre det etter kommisjonens oppfatning en skjerpet lojalitetsplikt overfor fordringshaverne, som bør reflekteres i de aktuelle straffebestemmelsene. Det legges til grunn at det er illojalt og straffverdig av skyldneren å unndra eiendeler eller forfordle fordringshavere når den økonomiske tilstanden er så nær insolvens.

6.5 Departementets vurderinger

Departementet er enig med Straffelovrådet i at det nåværende vilkåret om at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles, rent språklig bør erstattes med et krav om insolvens. Dette er i overensstemmelse med den nåværende tolkningen av det økonomiske vilkåret i § 281 annet ledd, § 283 a, § 284 og § 285 annet ledd, og innebærer følgelig ingen realitetsendring. Lovteksten blir likevel lettere tilgjengelig, noe som er en del av formålet med revisjonen.

Departementet er enig med Straffelovrådet i at § 281 annet ledd om formuesforringelse ved insolvens mv. også bør fange opp det tilfelle at skyldneren blir insolvent ved handlingen. Heller ikke dette innebærer noen realitetsendring i forhold til gjeldende rett. I motsetning til Straffelovrådet mener departementet at dette alternativet også bør tas med i bestemmelsen om kreditorbegunstigelse (lovutkastet § 282). Det er etter departementets oppfatning naturlig at avgrensningen av det økonomiske vilkåret er likt i disse bestemmelsene. At kreditorbegunstigelser sjelden vil medføre insolvens, har mindre betydning så lenge det ikke er helt utenkelig. Også Straffelovrådet mener at det økonomiske vilkåret i § 284 bør utvides til å omfatte de tilfellene der skyldneren står i påtakelig fare for å bli insolvent. Da gir det etter departementets oppfatning liten mening at bestemmelsen ikke skal være anvendelig når vedkommende rent faktisk blir insolvent ved disposisjonen. Departementet slutter seg ikke til rådets oppfatning om at en i slike tilfeller bør være henvist til en fortolkning av alternativet om påtakelig fare.

Vanskelighetene med å bevise at skyldneren var eller ble insolvent ved en disposisjon gjør at påtalemyndigheten i mange tilfeller må nøye seg med å forfølge regnskapsovertredelsene. Men handlingens straffverdighet vil normalt ikke være betinget av at skyldneren var eller ble insolvent. Dersom skyldneren står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen, er det i prinsippet en tilfeldig fordel for skyldneren om insolvens likevel ikke inntrer.

Det sentrale bør heller være skyldnerens vurderingsgrunnlag på det tidspunktet formuesforringelsen eller kreditorbegunstigelsen foretas. Når faren for insolvens er påtakelig, bør skyldnerens varsel-lamper blinke. Effektivitetshensyn kommer følgelig etter departementets syn ikke i konflikt med straffverdighetsvurderinger dersom det økonomiske vilkåret utvides til også å omfatte de tilfellene der skyldneren står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen. Departementet er enig i den begrunnelsen som er gitt av Straffelovrådet, jf. punkt 6.2 foran, og støtter forslaget.

Samtidig vil departementet understreke at «påtakelig» er et strengt krav, med et relativt begrenset anvendelsesområde. Rent språklig innebærer ordet «påtakelig» et strengere krav til sannsynligheten for at insolvens vil inntre enn ordet «nærliggende», som er foreslått av Konkursrådet. Et eksempel kan være en skyldner som får stadig tilførsel av ny kreditt, og derved unngår konkursåpning, med den konsekvens at underbalansen blir stadig større. Som nevnt i punkt 6.1, kan det etter omstendighetene bli konstatert insolvens i slike tilfeller. Uansett vil skyldneren normalt stå i påtakelig fare for å bli insolvent, slik at det er unødvendig å tøye insolvensbegrepet. På den annen side kan det også i slike tilfeller tenkes at den økte kredittgivingen er et fornuftig bidrag til en skyldner som har en realistisk sjanse til å komme «over kneika». Det må derfor alltid foretas en konkret vurdering av skyldnerens fremtidsutsikter på tidspunktet for disposisjonen. Som påpekt av NHO, må vurderingen av om disposisjonen har vært forsvarlig, knytte seg til disposisjonstidspunktet.

Som Straffelovrådet har fremhevet, er det naturlig nok ikke aktuelt å utvide det økonomiske vilkåret i straffebudet om unnlattelse av å begjære oppbud eller gjeldsforhandling (utkastet § 284).

7 Vern av kreditorfellesskapet eller en enkeltstående kreditor?

7.1 Gjeldende rett

De fleste straffebudene i straffeloven kapittel 27 retter seg mot krenkelser av kreditorfellesskapet. Dette gjelder § 281 om boforringelse, § 283 a om unnlatelse av å begjære oppbud eller gjeldsforhandling, § 284 om kreditorbegunstigelse og § 285 om vågelig foretagende mv., jf. anvendelsen av begrepet «fordringshaverne». Straffeloven § 282 om eksekusjonshindring skiller seg fra de andre bestemmelsene i kapitlet ved at den retter seg mot krenkelser av enkeltforfølgende fordringshavere.

Det er ikke noe krav at skyldneren har mer enn én fordringshaver for at handlingen kan sies å ha rammet kreditorfellesskapet, jf. Rt. 1934 s. 317. Ved kreditorbegunstigelser følger det av selve gjerningsbeskrivelsen at skyldneren må ha to eller flere kreditorer.

Med begrepet «kreditorfellesskapet» siktes det til fellesskapet av alminnelige, usikrede kreditorer. Det er disse kreditorene som vil ha dividendekrav i konkurs. Pantekreditorene tilhører ikke kreditorfellesskapet, men også krenkelser overfor pantekreditorene vil normalt gå ut over fellesskapet. Når pantobjektet forringes, må panthaveren i stedet gjøre sitt personlige krav gjeldende i boet. I et konkursbo innebærer dette at antallet dividendefordringer øker. Dette gjelder imidlertid ikke uten unntak. Det personlige kravet kan for eksempel være bortfalt ved foreldelse, selv om pantesikkerheten består, jf. foreldelsesloven § 27 nr. 3. I et slikt tilfelle er handlingen utelukkende en krenkelse av sikkerhetsretten. Strafferettslig er det da straffeloven § 278 som kommer til anvendelse.

7.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet foreslår at det ikke lenger skal være et vilkår i straffeloven § 281 annet ledd om formuesforringelse ved insolvens mv. at handlingen rammer hele kreditorfellesskapet, jf. utredningen s. 33. Lovteksten foreslås derfor formulert slik at den direkte verner mot krenkelser av en eller flere fordringshavere. Forslaget må sees i sammenheng med at § 282 om eksekusjonshindring foreslås opphevet, jf. punkt 13.2 nedenfor. Rådet mener at nåti-

dens utstrakte lojalitetssynspunkter og hensynet til effektiv innfordring av pengekrav tilsier at straffelovens regler om forbrytelser i gjeldsforhold bør omfatte handlinger som er egnet til å svekke dekningsutsikten for enkeltkreditorer, selv om tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring ikke er igangsatt. Før iverksetting av tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring kommer ikke § 282 til anvendelse. Videre peker rådet på at det kan innebære en viss håndhevingsmessig fordel at forbudet mot boforringelser rammer handlinger som er egnet til å unndra aktiva fra kreditorforfølgning, uten at det er et bevistema hvorvidt handlingen rammer kreditorfellesskapet. Det vises også til at bestemmelsene i dansk straffelov § 283 første ledd og § 292 likestiller krenkelser av enkeltkreditorer med krenkelser av kreditorfellesskapet.

7.3 Høringsinstansenes syn

Få høringsinstanser har uttalt seg uttrykkelig om dette spørsmålet. Forslaget får imidlertid støtte fra *Trondheim byrett*, *Oslo politidistrikt* og *Statens nærings- og distriktsutviklingsfond*.

7.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen ser ikke noe praktisk behov for å følge opp forslaget om at § 281 annet ledd også skal verne enkeltstående fordringshavere, jf. utredningen s. 389. Kommisjonen viser til at den i motsetning til Straffelovrådet foreslår å videreføre § 282, og at enkeltstående fordringshavere i tillegg er vernet av bestemmelsene om svikaktig dobbeltsalg, krenking av sikkerhetsrett og underslag (straffeloven §§ 255, 256, 277 og 278). Etter kommisjonens oppfatning bør man så langt det er mulig tilstrebe å unngå overlappende straffebud.

7.5 Departementets vurderinger

Departementet foreslår i likhet med Straffelovkommisjonen å videreføre en egen bestemmelse om ek-

seksjonshindring i lovutkastet § 283 første ledd bokstav a. Dette reduserer betydningen av å utvide anvendelsesområdet for bestemmelsen om formuesforringelse under insolvens, gjeldende § 281 annet ledd, lovutkastet § 283 første ledd bokstav b, til krenkelser av enkeltstående fordringshavere. Spørsmålet er om den foreslåtte endringen får noen reell betydning overhodet.

Dersom formuesforringelsen rammer et pantbeheftet objekt, vil krenkelsen i utgangspunktet ramme panthaveren. Normalt vil imidlertid panthaveren også ha et personlig krav mot skyldneren, slik at formuesforringelsen også går ut over kreditorfellesskapet, og allerede av den grunn kan rammes av straffebudet mot formuesforringelse ved insolvens mv. Uansett vil handlingen falle inn under straffeloven § 278 om krenkelse av sikkerhetsrett. Etter Straffelovrådets oppfatning bør deres forslag til § 281 annet ledd tolkes innskrenkende i den grad det allerede dekkes av særregler som §§ 277 og 278, jf. utredningen s. 36. Dette vil i tilfelle innebære at den foreslåtte utvidelsen ikke får betydning ved unndragelse mv. av pantsatte eiendeler. Departementet er imidlertid noe skeptisk til en så streng tolkning. Det bør ikke være noe i veien for å subsumere handlingen som en gjeldsforbrytelse, så lenge bestemmelsene anvendes i stedet for, og ikke i tillegg til §§ 277 eller 278. Dette kan for eksempel gjøres av hensyn til strafferammen. Men som regel vil det være mer naturlig å anvende spesialreglene.

Ved forringelse av aktiva som ikke tjener til sikkerhet for noe krav, er det vanskelig å finne noe praktisk eksempel på at unndragelsen kan ramme bare en enkeltstående kreditor, og ikke kreditorfellesskapet som sådan.

Et slags mellomtilfelle er Straffelovrådets eksempel på s. 36 i utredningen, at skyldneren innfrir en usikret fordring ved å foreta oppgjør med et formuesgode som en tredjeperson har separatistrett i. Med «separatistrett» menes at vedkommendes krav er sikret ved pant, eller at vedkommende har eiendomsrett til en gjenstand e.l., slik at kravet holdes utenfor konkursen. Rådet legger til grunn at den nye boforringelsesbestemmelsen vil være anvendelig overfor slike handlinger, fordi det ikke lenger skal være et vilkår at kreditorfellesskapet rammes. I eksemplet bortfaller et usikret krav, mens det i stedet kommer et nytt – formodentlig usikret – krav fra den som har separatistrett (S). Virkningen er altså uten økonomisk betydning for kreditorfellesskapet, mens S står igjen med et usikret krav. Situasjonen vil være annerledes for de øvrige kreditorene dersom S har sikkerhet for sitt nye krav. I så fall vil dekningsutsiktene for kreditorfel-

lesskapet reduseres. Spørsmålet er imidlertid om S i det hele tatt kan sies å være en fordringshaver som beskyttes av bestemmelsen om formuesforringelse under insolvens. Hvis vedkommende betraktes som eier av formuesgodene med separatistrett, vil et erstatningskrav først oppstå idet forringelsen skjer. Da er den separatistberettigede ikke fordringshaver på det tidspunktet loven forutsetter. Under enhver omstendighet vil det normalt være andre straffebud som det er mer naturlig å anvende overfor krenkelser av en fordringshaver med separatistrett, nemlig §§ 255 og 256 om underslag eller § 277 om svikaktig dobbeltsalg.

Departementet antar på denne bakgrunn at en lemping i forhold til det nåværende vilkåret vil ha liten betydning. Det kan likevel ikke utelukkkes at det i praksis vil forekomme tilfeller av unndragelser mv. som ikke rammer kreditorfellesskapet, men bare enkeltstående kreditorer, og hvor andre straffebud enten ikke er anvendelige eller ikke har en tilstrekkelig høy strafferamme. Departementet er enig med Straffelovkommisjonen i at overlappende straffebud så vidt mulig bør unngås. På den annen side kan en viss overlapping gjøre det enklere å håndheve regelverket. Under enhver omstendighet er det en vesentlig forskjell på gjerningsbeskrivelsen i bestemmelsen om formuesforringelse ved insolvens mv. og andre straffebud som er nevnt foran, herunder § 282 om eksekusjonshindring. For at noe skal rammes som formuesforringelse, stilles det krav om at skyldneren er insolvent (eller i en insolvenslignende situasjon). Departementet går på denne bakgrunn inn for å følge opp forslaget fra Straffelovrådet. Proposisjonsutkastet bruker derfor uttrykket «en eller flere av fordringshaverne» også i forhold til § 283 første ledd bokstav b.

Straffelovrådet har ikke foreslått noen tilsvarende endring i gjeldende § 284 om kreditorbegunstigelse. Departementet er enig i at rettsstilstanden bør opprettholdes på dette punkt, slik at det fortsatt skal være et vilkår at kreditorfellesskapet rammes. Disposisjoner som går i favør av en fordringshaver og i disfavør av en enkelt blant flere andre fordringshavere, ligner mer på en unndragelse og bør vurderes etter det generelle straffebudet om formuesforringelse, hvor det ikke lenger vil være et vilkår at disposisjonen forringer stillingen til hele kreditorfellesskapet.

Departementet foreslår derfor at utkastet § 282 om kreditorbegunstigelse bare skal rette seg mot handlinger som rammer kreditorfellesskapet, jf. uttrykket «forringer fordringshavernes dekningsutsikt».

8 Tapsvilkår?

8.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 285 første ledd om vågelig foretagende mv. har blant annet som vilkår at «fordringshaverne påføres tap». Noe tilsvarende vilkår finnes ikke i § 281 om boforringelse eller § 284 om kreditorbegunstigelse. Straffebudet mot boforringelse retter seg riktignok mot den som søker å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for kreditorene, mens straffebudet mot kreditorbegunstigelse rammer disposisjoner som medfører at dekningsutsikten for kreditorene blir betydelig forringet. Som oftest vil dette også påføre kreditorene tap, men ikke alltid. Straffelovrådet nevner som eksempel at skyldneren overvinner sine økonomiske problemer ved at det gis utsettelse med betaling av gjeld eller tilførsel av ny egenkapital, jf. utredningen s. 34.

Det er heller ikke grunnlag for å innfortolke noe tapsvilkår i §§ 281 eller 284. Selv om det i enkelte straffebud tillegges avgjørende betydning at den tapsbringende virksomheten får en bedring i økonomien, er det den klare hovedregel at det er forholdene på handlingstidspunktet som er utslagsgivende. Etterfølgende omstendigheter er vanligvis uten betydning for straffbarhetsvurderingen. Straffeloven § 283 a første ledd nr. 2 om unnlattelse av å begjære oppbud eller gjeldsforhandling er i likhet med § 285 første ledd et eksempel på det motsatte. Dette fremgår uttrykkelig av lovteksten, jf. formuleringen «at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles innen rimelig tid».

Som Straffelovrådet påpeker, jf. utredningen s. 35, ville det å innfortolke et tapsvilkår i § 281 være vanskelig å forene med at straffebudet rammer forsøkshandlinger som fullbyrdede overtredelser. Det ville også være vanskelig å forene med at det både for §§ 281 og 284 er uten betydning om disposisjonen kan omstøtes. Det er da heller ingen rettspraksis som skulle tilsi en slik fortolkning. Se likevel Straffelovrådets utredning s. 34 med videre henvisninger til juridisk teori som synes å forfekte det motsatte standpunkt.

8.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet reiser spørsmål om det også i §§ 281 og 284 bør innføres et uttrykkelig tapsvilkår, jf. utredningen s. 34:

«Selv om ordlyden i §§ 281 og 284 ikke krever at handlingen påfører kreditorene tap, kan det hevdes at det er tapsbringende handlinger som kreditorene har behov for vern mot, og at skyldneren ikke bør straffes for handlinger som ikke påfører kreditorene tap. En kan tenke seg den løsning at straffebudet ikke anses overtrådt før det viser seg at handlingen faktisk påfører kreditorene tap, eller at etterfølgende bedring av skyldnerens økonomiske stilling – slik at han ikke lenger er insolvent eller står i påtagelig fare for å bli insolvent – begrunner bortfall av straff for tidligere i og for seg straffbare handlinger. Skyldneren kunne *på dette senere tidspunkt* foretatt de handlinger han tidligere foretok, uten at strl. §§ 281 eller 284 ville komme til anvendelse. Selv om skyldnerens økonomi siden svekkes på ny, vil det gjerne være etterfølgende forhold som er den mest nærliggende årsak til kreditorenes tap.»

Rådet fraråder imidlertid en slik løsning, og viser til at dette i uakseptabel grad vil svekke kreditorvernet. Et tapsvilkår vil etter rådets oppfatning medføre betydelige bevisvansker, siden det ved en etterfølgende bedring i økonomien ikke vil være tilstrekkelig at insolvensvilkåret var oppfylt på gjerningstidspunktet. Rådet peker også på at et tapsvilkår vil reise vanskelige spørsmål om årsakssammenheng, både av faktisk og rettslig art, og at handlingen uansett vil være straffverdig slik situasjonen fremtrer på gjerningstidspunktet. En etterfølgende bedring i skyldnerens økonomi bør derfor ikke lede til straffrihet. På den annen side bemerker rådet at skyldnerens mulighet for å overvinne de økonomiske problemene kan få betydning ved vurderingen av om kreditorbegunstigelsen er uforvarslig, slik rådet foreslår å kreve i § 284, jf. punkt 15.2 nedenfor.

Tapsvilkåret foreslås beholdt i § 285 første ledd, og endret til et krav om betydelig tap, jf. utredningen s. 35. Hovedbegrunnelsen for dette er at det ikke oppstilles noe insolvensvilkår i § 285, og at

straffansvaret for vågelig foretagende mv. da ikke bør inntre med mindre tapsrisikoen realiserer seg.

miske disposisjoner foreslås tapsvilkåret videreført i tråd med Straffelovrådets forslag.

8.3 Høringsinstansenes syn

Ingen av høringsinstansene har uttalt seg uttrykkelig om spørsmålet.

8.4 Straffelovkommisjonens forslag

Kommisjonen er enig med Straffelovrådet i at det ikke bør innføres noe vilkår om tap for kreditorene i bestemmelsene om boforringelse og kreditorbegunstigelse, jf. NOU 2002: 4 s. 387. Straffbarhetsvurderingen bør etter kommisjonens oppfatning foretas på bakgrunn av forholdene på handlingstidspunktet. I lovutkastet § 33-1 om uforsvarlige økono-

8.5 Departementets vurderinger

Departementet slutter seg til de synspunktene som er fremmet av Straffelovrådet og Straffelovkommisjonen. Straffverdigheten av kreditorskadelige disposisjoner må som den store hovedregel vurderes ut fra forholdene på disposisjonstidspunktet. Å fravike dette krever etter departementets oppfatning en særskilt begrunnelse, slik tilfellet er for straffeloven § 285 første ledd om vågelig foretagende mv., jf. punkt 16.5 nedenfor og lovutkastet § 281. Departementet ser det ikke som ønskelig å foreslå noe tilsvarende tapsvilkår i de øvrige straffebudene som er til revisjon. For øvrig viser departementet til Straffelovrådets drøftelse.

9 Blandede skyldkrav?

9.1 Gjeldende rett

Mange av bestemmelsene i straffeloven kapittel 27 har et blandet skyldkrav, det vil si at skyldkravet ikke er det samme i forhold til alle vilkårene i gjerningsbeskrivelsen. Et eksempel er straffeloven § 285 annet ledd om uttak av næringsvirksomhet, hvor skyldkravet er uaktsomhet med hensyn til at formuesstillingen blir betydelig forverret og at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles, mens det for resten av gjerningsbeskrivelsen gjelder et forsettskrav, jf. strl. § 40. For øvrig henvises til omtalen av gjeldende rett i tilknytning til hvert enkelt straffebud senere i proposisjonen.

9.2 Straffelovrådets forslag

En av hovedinnvendingene mot utformingen av bestemmelsene i straffeloven kapittel 27 har vært at skyldkravene er kompliserte, jf. Straffelovrådets utredning s. 58. Rådet går derfor inn for å forenkle skyldkravene, og foreslår at flere av de kombinerte skyldkravene oppheves, og at det i stedet innføres straff for forsettlige og grovt uaktsomme overtredelser, jf. forslagene til §§ 283 a, 284 og 285. Dette innebærer dels en skjerping, dels en lemping, i forhold til gjeldende rett.

Straffelovrådet drøfter om ansvaret bør inntre allerede ved simpel uaktsomhet, men mener at det bør være tilstrekkelig å ramme grov uaktsomhet, jf. utredningen s. 58–59:

«Slik rådet ser det, vil straff for uaktsomme overtredelser føre for langt. Skyldner kan f.eks. komme til på uaktsom måte å oppgi under konkursen at han ikke lenger eier et formuesgode, at andre har fått rettigheter til formuesgodet, eller at han har påtatt seg en forpliktelse (§ 281, første ledd). Videre kan skyldner uaktsomt ha tatt en objektivt sett uakseptabel risiko for betydelig tap (strl. § 285, første ledd). Det kan også bl.a. forekomme at skyldneren er uaktsomt uvitende om en forpliktelse som gjør at han er eller står i påtagelig fare for å bli insolvent. Det synes mindre rimelig å kriminalisere slike handlinger.»

Behovet for å effektivisere straffebudene forutsettes i stedet avhjulpet ved den foreslåtte utvidelsen av insolvensvilkåret, jf. punkt 6.2 foran, og ved den foreslåtte presumsjonsregelen om regnskaps- overtredelser i utkastet til § 281 annet ledd nytt annet punktum, jf. punkt 12.2.2 nedenfor. Dessuten vises det til at det heller ikke ved bedrageri er funnet grunn til å strafflegge simpelt uaktsomme handlinger, jf. straffeloven § 271 a.

For ordens skyld nevnes at det ikke foreslås noen endring av skyldkravet i § 286 om regnskaps- overtredelse, som er simpel uaktsomhet.

9.3 Høringsinstansenes syn

Ingen av høringsinstansene går imot den foreslåtte forenklingen av skyldkravene. Straffelovrådets forslag får uttrykkelig støtte av *Finansdepartementet, Salten sorenskriverembete, Oslo, Kristiansand, Bergen, Trondheim og Bodø politidistrikter, Skattedirektoratet og Konkursrådet (med tilslutning av Den Norske Advokatforening)*.

Bergen politidistrikt uttaler følgende:

«Med hensyn til at det ikke har skjedd en ytterligere kriminalisering vil en si seg *enig* i at den simple uaktsomhet ikke gjøres straffbar. Det må i næringslivet fortsatt være rom for å ta visse sjanser også i dårlige tider, uten at en skal risikere å stilles til straffeansvar for det. Skal næringslivet fungere må der være en stor grad av handlingsfrihet også i nedgangstider.»

Sparebankforeningen og Finansnæringens Hovedorganisasjon reiser spørsmål om ikke man bør foreta en generell revurdering av skyldkravets nedre del, med sikte på å senke det til simpel uaktsomhet. De stiller seg også kritiske til å innføre et generelt krav om forsett eller grov uaktsomhet i strl. § 283 a andre straffalternativ. *Sparebankforeningen* uttaler følgende, som gis uttrykkelig tilslutning av FNH:

«Vi er som det fremgår av foranstående uten videre enige i at en del straffbare handlinger der skyldkravet i dag er forsett, i det minste også bør gjøres straffbare når det er utvist grov uaktsomhet. Vi tror imidlertid en senking av det

subjektive straffbarhetsvilkår til simpel uaktsomhet, f.eks i den sentrale «boforringelsesparagrafen» i forslaget til strl. § 281, ville ha en preventiv virkning og innebære et effektivt anslag mot klart straffverdige forhold på dette felt av den økonomiske kriminalitet. Vi ser samtidig de prinsipielle mothensyn i denne sammenheng, men har den tillit til påtalemyndighet og domstoler at det bare er i de klart straffverdige forhold saker vil bli reist og eventuelt pådømt. Skyldgraden vil i alle fall i nødvendig grad kunne hensyntas gjennom straffutmålingen. Det kan i denne forbindelse være grunn til å minne om at gjeldende strl. § 286 om vesentlig tilside-settelse av regnskapsreglene, så langt vi kjenner til, som nevnt er en hyppig anvendt bestemmelse der *simpel* uaktsomhet er nedfelt som et alternativt skyldkrav til forsett.

Vi stiller oss ellers kritiske til at forhold som i dag kun betinger simpel uaktsomhet som grunnlag for straffbar overtredelse av oppbudsplikten etter strl. § 283 a andre straffealternativ, foreslås «innbakt» gjennom forslaget til ny strl. § 281 andre ledd, der skyldkravets nedre del er grov uaktsomhet. Vi kan ikke se nærmere begrunnet, jfr. utredningens pkt. 5.7.4, hvorfor disse forhold skal underlegges et mer kvalifisert skyldkrav enn i dag. Vi ser at hensynet til en forenkling av regelverket i og for seg kan begrunne en omlegging som foreslått. Vi reiser likevel spørsmål om ikke også dette kan tale for at det kanskje kan ha noe for seg å foreta en mer generell revurdering av skyldkravets nedre del fra *grov* til *simpel* uaktsomhet.»

Også Toll- og avgiftsdirektoratet mener at skyldkravet i § 281 annet ledd nytt annet punktum bør være simpel uaktsomhet:

«Etter lovutkastet er skyldkravet i § 281 annet ledd siste punktum forsett og grov uaktsomhet. Direktoratet vil påpeke at skyldkravet her burde omfatte forsett og vanlig simpel uaktsomhet. Ved at simpel uaktsomhet omfattes i § 281 annet ledd siste punktum oppnår en samsvar med § 286 som etter forslaget krever forsett eller uaktsomhet ved overtredelse av regnskapslovgivningen m.v.»

9.4 Straffelovkommisjonens forslag

Kommisjonen støtter forslaget om å sløyfe de kombinerte skyldkravene i bestemmelsene om kreditorvern, jf. NOU 2002: 4 s. 387. Kommisjonen er også enig med Straffelovrådet i at det ikke er ønskelig å kriminalisere simpelt uaktsomme overtredelser av bestemmelsene om boforringelse og kreditorbegunstigelse. Kriminalisering av simpel uaktsomhet krever etter kommisjonens oppfatning en særskilt begrunnelse, jf. NOU 2002: 4 s. 87–88. Kreditorskadelige handlinger som utøves med en så lav skyldgrad, kjennetegnes etter kommisjonens syn ikke av den illojalitet overfor kreditorene som begrunner behovet for straffesanksjonering i medhold av straffeloven kapittel 27.

9.5 Departementets vurderinger

En av hovedinnvendingene mot utformingen av bestemmelsene i straffeloven kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold har vært at skyldkravene er kompliserte. Departementet støtter derfor den foreslåtte forenklingen av skyldkravene i gjeldende §§ 283 a, 284 og 285, og viser til at det verken i utredningene eller i høringsrunden er dokumentert noe behov for å videreføre de blandede skyldkravene i disse bestemmelsene.

Departementet er også enig i at ansvaret ikke bør utvides til å omfatte simpelt uaktsomme handlinger. Som Straffelovkommisjonen peker på, er det den illojale opptreden overfor en fordringshaver som det er viktig å ramme med disse bestemmelsene. Også simpelt uaktsomme handlinger og unnlatelser kan redusere verdien av skyldnerens aktiva på en slik måte at det går ut over fordringshaverne, men dette bør ikke være tilstrekkelig til å statuere et strafferettslig ansvar etter de bestemmelsene det her er tale om.

For øvrig henvises til omtalen av de enkelte straffebudene senere i proposisjonen.

10 Strafferammer

10.1 Gjeldende rett

Strafferammene i straffeloven kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold varierer fra fengsel i seks måneder til fengsel i fem år. Bot er et selvstendig straffalternativ i alle bestemmelsene. Den høyeste strafferammen for uaktsomme overtredelser er fengsel inntil tre år (§ 286 annet punktum om regnskaps-overtredelse hvor særlig skjerpende omstendigheter foreligger). For øvrig henvises til omtalen av gjeldende rett i tilknytning til hvert enkelt straffebud senere i proposisjonen.

10.2 Straffelovrådets forslag

Forsettlige og grovt uaktsomme handlinger skal etter Straffelovrådets forslag ha felles strafferamme etter de bestemmelsene som foreslås å ramme begge skyldformer, jf. utredningen s. 60. I begrunnelsen legger rådet vekt på preventive hensyn og fremholder at det i praksis har liten betydning om strafferammen er felles:

«Etter rådets oppfatning tilsier preventive hensyn at det bør kunne reageres strengt også mot grovt uaktsomme overtredelser av forbudene mot boforringelse og kreditorbegunstigelse i strl. kapittel 27. På dette området vil det ofte være vanskelig å bevise virkelig forsettlige handlinger. Til forskjell fra ved de fleste andre formueskrenkelser, herunder bl.a. bedrageri og skadeverk som det sammenlignes med ovenfor, vil det ved forbrytelser i gjeldsforhold gjerne ikke være noen bestemt skadelidt person som ved forklaring eller på annen måte kan kaste lys over forhold som er av betydning ved vurderingen av hvordan den straffbare handling er foretatt. Rådet viser her også til begrunnelsen for rådets forslag om suspensjon av foreldelse under offentlig bobehandling, jfr. kapittel 5.12 nedenfor.

Ved felles strafferamme kan ankedomstolen også ved begrenset anke over straffutmålingen ta stilling til skyldformen. Skyldformen og grad av utvist skyld vil uansett være et straffutmålingsmoment. Videre svekkes innvendingene mot felles strafferamme av at det i praksis normalt har liten betydning om strafferammen er

felles eller ulik for henholdsvis forsettlige og grovt uaktsomme overtredelser.»

Straffeloven § 283 om grovt uaktsom overtredelse av § 281 om boforringelse (og § 282 om eksekusjonshindring) foreslås på denne bakgrunn opphevet.

Strafferammen for vanlige overtredelser av § 281 foreslås satt til bøter eller fengsel inntil tre år, mens grove overtredelser foreslås gitt en strafferamme på bøter eller fengsel inntil seks år, jf. utredningen s. 59. Dette er ment å gi uttrykk for at straffverdigheten av boforringelse er den samme som ved henholdsvis simple og grove formuesovertredelser som nevnt i straffeloven kapittel 24 om underslag, tyveri og ulovlig bruk og kapittel 26 om bedrageri og utroskap.

Tilsvarende strafferammer foreslås i § 286 om regnskapsovertredelse, jf. utredningen s. 61 flg., men denne bestemmelsen er som nevnt ikke oppe til drøftelse i denne proposisjonen, jf. punkt 11.4.

For øvrig foreslår Straffelovrådet ingen endringer i strafferammene, jf. utredningen s. 59, hvor Straffelovrådet i korte trekk redegjør for at det ikke finner grunn til å foreslå endringer i strafferammene når det gjelder §§ 283 a, 284 og 285. Slike handlinger vil normalt ha et mindre straffverdig preg enn overtredelser av § 281.

Forslaget om felles strafferamme for forsettlige og grovt uaktsomme overtredelser medfører at fristen for foreldelse av straffansvar ved grovt uaktsom boforringelse utvides fra to til enten fem eller ti år, avhengig av om overtredelsen regnes som vanlig eller grov.

10.3 Høringsinstansenes syn

Ingen av høringsinstansene går mot de foreslåtte straffskjerpelsene. Forslagene om skjerpede strafferammer får uttrykkelig støtte av *Finansdepartementet*, *Nærings- og handelsdepartementet*, *Oslo og Trondheim politidistrikter*, *ØKOKRIM*, *Konkursrådet (med tilslutning av Den Norske Advokatforening)*, *Politiembetsmennenes Landsforening (PEL)*, *Skattedirektoratet*, *Sparebankforeningen* og *Finansnæringens Hovedorganisasjon*.

Skattedirektoratet håper at straffskjerpelsene i § 281 kan få en preventiv effekt og føre til at forbrytelser i gjeldsforhold får større prioritet fra politi og påtalemyndighet, og påpeker at seks års strafferamme i § 281 vil være mer i samsvar med strafferammen for andre formuesforbrytelser. Parallellen til andre økonomiske vinningsforbrytelser fremheves også av *Finansnæringens Hovedorganisasjon*. *Skattedirektoratet* ser det for øvrig som ønskelig at også de andre bestemmelsene i kapittel 27 får tilsvarende høy strafferamme.

PEL mener at de foreslåtte forhøyde strafferammene «tilkjennegir samfunnsskaden knyttet til konkursskriminalitet og regnskapsforsømmelser», og gir eksplisitt støtte til å heve den øvre strafferammen i bestemmelsene i gjeldskapittelet til seks års fengsel. *PEL* viser til viktigheten av et velfungerende kredittsystem og av at andre aktører i næringslivet skal ha tillit til sine fordringer. Foreningen sier seg også enig i den straffskjerpelsen som foreslås for grovt uaktsom boforringelse, ved at grov uaktsomhet og forsett sidestilles som skyldformer:

«Politiembetsmennenes Landsforening støtter denne endringen. I praksis er det ofte vanskelig å føre bevis for at den ansvarlige har foretatt en forsettlig handling. De grovt uaktsomme handlingene er som regel like straffverdige og bør straffes noenlunde likt, noe som også er i overensstemmelse med ny lovgivning på tilgrensende områder.»

Finansnæringens Hovedorganisasjon uttrykker skepsis til om det alltid er slik at overtredelse av §§ 283 a, 284 og 285 er mindre straffverdig enn overtredelse av § 281:

«Når det gjelder bestemmelsene i § 283 a, § 284 og § 285 har rådet konkludert med at dagens strafferammer er tilstrekkelige. Det er generelt vist til at slike handlinger normalt vil ha et mindre straffverdig preg enn overtredelser av § 281. Vi er noe usikre på om dette alltid vil være tilfelle, idet man her kan tenke seg klart svik-motiverte handlinger, som det ikke er grunn til å behandle mildere enn overtredelser av § 281. Vi nøyer oss imidlertid med å peke på dette som en mulig problemstilling.»

Heller ikke *Finansdepartementet* er enig i at kreditorbegunstigelser, jf. straffeloven § 284, har et mindre straffverdig preg enn boforringelser, jf. § 281:

«Straffelovrådet uttaler at kreditorbegunstigelser omfattet av straffeloven § 284 normalt har et mindre straffverdig preg enn boforringelse i straffeloven § 281. Finansdepartementet er ikke umiddelbart enig i dette. I en rekke virksomhe-

ter blir det nettopp spekulert i forfordeling av kreditorer som er viktige for virksomheten. Dette er ofte private kreditorer som leverer varer eller tjenester virksomheten er avhengig av for å kunne drive. Offentlige kreditorer som skatte- og avgiftsmyndighetene oppnår sjelden dekning for sine krav i disse tilfellene. Kreditorbegunstigelsen er ofte begrunnet i et ønske om å kunne starte opp ny virksomhet etter eventuell konkurs. Skyldneren er da avhengig av levering fra de samme kreditorer for å kunne drive den nye virksomheten videre. Ofte er det heller ikke ved oppstart av ny virksomhet planlagt å betale offentlige kreditorer deres krav.

I serveringsbransjen er det innført regler som tar sikte på å forhindre virksomheter som spekulerer i å unnlate å betale skatter og avgifter, å drive videre. Her er det nå for eksempel innført krav om at forfalte skatter og avgifter skal være betalt for at serveringssteder som serverer øl, vin eller brennevin skal få eller beholde en skjenkebevilling. Uavhengig av slike regler som er innført for å forhindre uønsket adferd i enkelte bransjer, er denne type kreditorbegunstigelse etter Finansdepartementets oppfatning like straffverdig som forskjellige typer boforringelse.»

ØKOKRIM og *Konkursrådet* uttaler på den annen side at kreditorbegunstigelse gjennomgående vil være mindre straffverdig enn boforringelse, og at dette bør avspeiles i strafferammene, slik rådets forslag legger opp til. *Sparebankforeningen* og *Statens nærings- og distriktsutviklingsfond* gir uttrykk for tilsvarende oppfatning. *Sparebankforeningen* uttaler for øvrig at forslagene gir «god harmoni i forhold til sanksjonsreglene overfor økonomiske vinningsforbrytelser for øvrig».

Oslo politidistrikt sier seg enig i at overtredelse av utkastet til § 285 om uforsvarlige økonomiske disposisjoner, jf. punkt 16.2, ikke er så straffverdig som tilfellet er når skyldneren er insolvent eller i en insolvensliknende situasjon, og tiltrer derfor den foreslåtte strafferammen på fengsel inntil to år.

Oslo politidistrikt uttaler seg imidlertid forbedrent når det gjelder den foreslåtte straffskjerpelsen for grovt uaktsom overtredelse av § 281, jf. i dag § 283:

«En synes ... at strafferammen for de grovt uaktsomme handlinger denne bestemmelse gjelder er foreslått økt vel mye i forhold til gjeldende bestemmelse, nemlig fra inntil 6 måneders til inntil 3 års fengsel og ved grove overtredelser etter den foreslåtte § 281. 3. ledd til inntil 6 år. En viser her til strl. § 271 a som gjelder grovt uaktsomt bedrageri. Strafferammen er her bøter eller fengsel inntil 2 år enten det gjelder

grovt uaktsomt bedrageri eller grovt uaktsomt grovt bedrageri.

Siden skyldgraden forsett og grov uaktsomhet er foreslått som sideordnede må overtredelser av bestemmelsen ha samme strafferamme og en vil av den grunn ikke foreslå endringer på dette punkt.»

10.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen mener at graden av utvist skyld må tillegges stor betydning ved bedømmelsen av en handlings straffverdighet, jf. NOU 2002: 4 s. 154. Kommisjonen er ikke enig med Straffelovrådet i at det bør være en felles strafferamme for forsettlig og grovt uaktsom, grov overtredelse av § 281, jf. NOU 2002: 4 s. 392. Derimot mener kommisjonen at det etter omstendighetene kan være behov for å kunne straffe grovt uaktsom, grov overtredelse like strengt som forsettlig, vanlig overtredelse. Det foreslås derfor en felles strafferamme for vanlige overtredelser, uavhengig av om skyldkravet er (grov) uaktsomhet eller forsett.

Straffverdigheten av handlingene som rammer kreditorfellesskapet, er etter kommisjonens oppfatning den samme som for andre formuesovertredelser, jf. NOU 2002: 4 s. 392. For lovutkastet § 33-4 om formuesforringelse ved insolvens mv. og § 33-8 om boforringelse under lovbestemt fellesforfølgning, jf. straffeloven § 281 første og annet ledd, foreslås det en strafferamme på bøter eller fengsel inntil to år. Det samme gjelder de særskilte straffebudene for grovt uaktsom overtredelse, jf. straffeloven § 283 og lovutkastet §§ 33-6 og 33-10. Også andre simple formuesovertredelser skal etter kommisjonens utkast straffes med bøter eller fengsel inntil to år. Lovutkastet §§ 33-5 og 33-9 om grove, forsettlige overtredelser, jf. straffeloven § 281 tredje ledd, foreslås gitt en strafferamme på fengsel inntil seks år.

For ordens skyld nevnes at kommisjonen foreslår en tilsvarende systematikk, men lavere strafferammer, når det gjelder regnskapsovertredelsene, jf. NOU 2002: 4 s. 316–318.

Lovutkastet § 33-2 om eksekusjonshindring, jf. straffeloven § 282, foreslås gitt en strafferamme på bøter eller fengsel inntil to år, uavhengig av skyldform. Dette er dels en skjerping, dels en lemping i forhold til gjeldende rett, jf. § 282 som har en strafferamme på tre år, og § 283 som har en strafferamme på seks måneder.

For øvrig foreslås det ingen endringer i forhold til gjeldende strafferammer.

10.5 Departementets vurderinger

Etter departementets syn gir de nåværende strafferammene et nokså godt uttrykk for handlingenes straffverdighet. Enkelte justeringer er det imidlertid behov for.

Departementet støtter Straffelovrådets forslag om å heve strafferammen i bestemmelsen om grove boforringelser, gjeldende § 281 tredje ledd, lovutkastet § 285 annet ledd, fra fem til seks år. Denne strafferammen bør imidlertid beholdes forsettlige overtredelser. Forslaget om å heve strafferammen for grovt uaktsomme tilfeller av boforringelse fra seks måneder til henholdsvis tre og seks år, avhengig av om boforringelsen betraktes som vanlig eller grov, vil etter departementets oppfatning gi en urimelig høy strafferamme for grovt uaktsomme handlinger. Departementet er imidlertid enig med Straffelovkommisjonen i at straffverdigheten av grovt uaktsomme, grove boforringelser kan komme på høyde med forsettlige, vanlige boforringelser, slik at strafferammen for grovt uaktsomme overtredelser bør heves til nivået for vanlige forsettlige overtredelser. Straffelovkommisjonens forslag om å nedjustere strafferammen for vanlige boforringelser fra tre til to år har imidlertid sammenheng med at det er denne strafferammen kommisjonen ellers har foreslått for vanlige formuesovertredelser. Departementet ser ingen grunn til å følge opp dette forslaget så lenge denne type lovbrudd tvert imot har treårige strafferammer i den nåværende straffeloven, jf. for eksempel § 257 om tyveri. Også strafferammen for grovt uaktsomme boforringelser foreslås på denne bakgrunn satt til bøter eller fengsel inntil tre år, jf. lovutkastet § 285 tredje ledd.

Bestemmelsen om eksekusjonshindring foreslås i departementets lovutkast sammenslått med bestemmelsen om formuesforringelse ved insolvens mv., jf. lovutkastet § 283. Strafferammen for eksekusjonshindring blir dermed hevet til 3 år, både for forsettlige og grovt uaktsomme overtredelser. Ved straffutmålingen må det legges vekt på at eksekusjonshindring normalt er mindre straffverdigg enn formuesforringelse som rammer kreditorfellesskapet.

Som fremhevet i punkt 11.4 nedenfor, er kreditorbegunstigelse etter departementets oppfatning en mindre alvorlig krenkelse enn å unndra midler fra kreditorfellesskapet som sådan. Under forutsetning av at boet ikke er fullstendig tappet for eiendeler, vil begunstigelsen tross alt komme kreditorene til gode når gjenværende midler i boet skal fordeles, om enn i begrenset grad, avhengig av hvor stor begunstigelsen har vært i forhold til skyldnerens

betalingsevne. På ellers like vilkår vil imidlertid straffverdigheten av å innfri en forpliktelse nesten alltid være mindre enn om tilsvarende eiendeler unndras fra kreditorfellesskapet som sådan. Etter departementets oppfatning bør den gjeldende strafferammen i straffebudet om kreditorbegunstigelse beholdes, det vil si bøter eller fengsel inntil to år, både for forsettlig og grovt uaktsomme overtredelser.

Når det gjelder straffebudene om uforsvarlige økonomiske disposisjoner og unnlatelse av å begjære oppbud eller gjeldsforhandling, jf. i dag § 285 første ledd og § 283 a, mener departementet at det som etter gjeldende rett er tilstrekkelig med en strafferamme på bøter eller fengsel inntil to år.

11 Strukturen i kapitlet

11.1 Straffelovrådets forslag

Etter Straffelovrådets oppfatning er det et hovedproblem med de gjeldende reglene om forbrytelser i gjeldsforhold at flere av straffebudene overlapper hverandre i større eller mindre grad. Ved utformingen av utkast til nye bestemmelser har rådet derfor lagt «vesentlig vekt på å lette rettsanvendelsen, bl.a. ved å oppheve overlappende bestemmelser og klarere avgrense rekkevidden av de enkelte straffebud», jf. utredningen s. 24.

Rådet foreslår at bestemmelsene som retter seg mot boforringelse, inndeles etter på hvilket stadium den kreditorskadelige handling foretas, jf. utredningen samme sted. Rådet drøfter i den forbindelse et forslag fra daværende førstestatsadvokat ved ØKOKRIM, Hans-Petter Jahre, om å innføre et felles straffebud mot boforringelse og kreditorbegunstigelse til erstatning for §§ 281 annet ledd, 283, 284 og 285 annet ledd. Forslaget gis imidlertid ikke tilslutning. Som begrunnelse anfører rådet blant annet at boforringelse normalt er en mer alvorlig krenkelse av kreditorene enn det en kreditorbegunstigelse er. Den vanskelige grensedragningen mellom bestemmelsene antas dessuten i liten grad å by på vesentlige rettslige problemer, jf. utredningen s. 25–26:

«Det er rett nok dekning for å si at grensedragningen mellom boforringelse og kreditorbegunstigelse etter gjeldende regler i strl. kapittel 27 kan være problematisk. Dette skyldes imidlertid først og fremst utformingen og anvendelsen av noen av straffebudene, og i mindre grad at grensedragningen mellom boforringelse og kreditorbegunstigelse *i seg selv* byr på rettslige problemer.

[...]

En annen sak er at det kan forekomme større eller mindre *faktisk* tvil om noe er boforringelse eller kreditorbegunstigelse, f. eks. om den fordring skyldneren har dekket, er fiktiv eller reell. Slike tvil må løses på vanlig måte ved at skyldneren frifinnes for boforringelse hvis det er rimelig tvil om fordringen er fiktiv.»

Strukturen i straffeloven kapittel 27 foreslås i hovedsak beholdt. Straffeloven § 281 annet ledd foreslås imidlertid utvidet til også å beskytte enkelt-

forfølgende fordringshavere, og § 282 om eksekusjonshindring foreslås på den bakgrunn opphevet som overflødig. Straffeloven § 283 om grovt uaktomme boforringelser foreslås innarbeidet i § 281. Heller ikke § 283 a første ledd nr. 2 og § 285 annet ledd foreslås videreført i lovutkastet. Begrunnelsen for dette er at handlingsalternativene vil være overflødige ved siden av utkastet til § 281 annet ledd.

Straffeloven kapittel 27 foreslås ellers utvidet med en ny bestemmelse, jf. utkastet til ny § 288 a om suspensjon av foreldelse under konkurs og gjeldsforhandling. I sammenheng med dette er det også foreslått en tilføyelse i regnskapsloven. Disse forslagene er beskrevet nærmere i punkt 18.2 nedenfor.

11.2 Høringsinstansenes syn

Salten sorenskriverembete gir uttrykkelig tilslutning til de redaksjonelle endringene Straffelovrådet har foreslått. Mange av høringsinstansene har imidlertid kritiske merknader.

Oslo politidistrikt og *Politiembetsmennenes Landsforening (PEL)* mener at rekkefølgen på bestemmelsene om boforringelse bør være «kronologisk» etter gangen i en konkurssak. *PEL* uttaler:

«Utviklingen mot en konkurs har, i grove trekk, tre faser. Fase en er tiden før insolvens inntreffer. Fase to er etter insolvens, men før konkursåpning. Fase tre er etter at konkurs er åpnet. Denne oppdelingen gjenspeiles i gjeldende kapittel 27 og vil fortsatt være oppdelingen etter forslaget.

I dagens regler overlapper fasene hverandre noe. Forslaget til endring tar sikte på en klarere avgrensning av fasene for derigjennom [å] lette rettsanvendelsen, jevnfør utredningen side 24.

Ovennevnte faser fremkommer tydelig i lovendringsforslaget, men fasene kommer i en annen rekkefølge. For at endringene skal nå formålet om forenkling, vil vi foreslå at de foreslåtte endringene gis en tilsvarende rekkefølge i lovteksten.»

Noen av høringsinstansene uttrykker støtte til daværende førstestatsadvokat ved ØKOKRIM, Hans-Petter Jahres, forslag om en felles bestem-

melse om boforringelse og kreditorbegunstigelse i forkant av lovbestemt fellesforfølgning, et forslag Straffelovrådet gikk imot, jf. punkt 11.1 foran. *Finansdepartementet* mener en inndeling etter Jahres mønster vil gjøre bestemmelsene lettere tilgjengelige. *Toll- og avgiftsdirektoratet* mener det er uheldig med altomfattende lovtekster, men går likevel inn for en revisjon i tråd med Jahres forslag:

«[E]tter forslaget har [§ 281 andre ledd] fått en så omfattende tekst at en ved en liten justering av § 281 også kunne ha inkludert utkastets § 284 i bestemmelsen. Dette vitner om hvor omfattende § 281 etter utkastet er. En bør etter direktoratets mening ha i mente at altomfattende lovtekster vil kunne bidra til å svekke den alminnelige forutberegnelighet og rettsbevissthet.

Etter direktoratets oppfatning kunne man med fordel ha valgt en revisjon av kap. 27 i straffeloven noe mer i tråd med forslaget til tidligere førstestatsadvokat ved ØKOKRIM, Hans-Petter Jahre. Da spesielt med hensyn til Jahres systematikk, slik at bestemmelsene inndeles henholdsvis i en bestemmelse der skyldner er under konkurs eller gjeldsforhandling, og en bestemmelse der skyldner kun er i en insolvenssituasjon. Dette ville kan hende ha lettet lovens systematikk i forhold til det foreslåtte lovutkast, samtidig som bestemmelsenes innhold, spesielt § 281, trolig ville bli lettere tilgjengelig.»

ØKOKRIM, Konkursrådet (med tilslutning av *Den Norske Advokatforening*), *Sparebankforeningen* og *Statens nærings- og distriktsutviklingsfond* sier seg imidlertid enige i at boforringelse og kreditorbegunstigelse fortsatt bør reguleres i forskjellig straffebud.

Når det gjelder selve utformingen av bestemmelsene, er det særlig utkastet til § 281 som får kritiske merknader. *Finansdepartementet*, *Nærings- og handelsdepartementet*, *Borgarting lagmannsrett*, *Trondheim byrett*, *ØKOKRIM* og *Konkursrådet* (med tilslutning av *Den Norske Advokatforening*) henstiller alle om en forenkling av lovteksten i § 281. *Trondheim politidistrikt*, *Toll- og avgiftsdirektoratet* og *Sparebankforeningen* gir uttrykk for at det antakelig vil være mer hensiktsmessig å dele opp bestemmelsen i flere straffebud. *Trondheim politidistrikt* uttaler:

«Ved en deling [av § 281] vil regelverket tilsynelatende virke mer oversiktlig og hensynet til forenkling blir bedre ivaretatt.

Selv om bestemmelsene inntatt i 1. og 2. ledd har mye til felles da de ivaretar kreditorfellesskapets interesser, er forholdene bevismessig av forskjellig karakter, da insolvenssituasjonen i seg selv utgjør et tungt og omfattende be-

vistema. Det er ingen sammenheng som ikke lar seg endre på, som tilsier at 1. og 2. ledd bør være under samme bestemmelse.»

11.3 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen foreslår at den nye straffeloven skal inneholde et eget kapittel som i hovedsak har til formål å beskytte kreditorenes interesser, og som derfor foreslås gitt tittelen kreditorvern, jf. NOU 2002: 4 s. 386.

Alle bestemmelsene i det nye kapitlet er hentet fra straffeloven kapittel 27. Avgrensningen av kapitlet foreslås imidlertid ikke å være identisk. Straffeloven § 286 om regnskapsovertredelse foreslås flyttet til kapitlet om vern av tillit, og videreført i §§ 22-15 til 22-17 om henholdvis vanlig, grov og grovt uaktsom regnskapsovertredelse, jf. NOU 2002: 4 s. 316–317. Den nye bestemmelsen om suspensjon av foreldelse hører etter kommisjonens oppfatning hjemme i foreldelseskapitlet, jf. NOU 2002: 4 s. 270–271 om lovutkastet § 15-7.

Kommisjonen er enig i at det er uheldig at mange av straffebudene i straffeloven kapittel 27 overlapper hverandre, og tiltrer rådets begrunnelse for å oppheve § 283 a første ledd nr. 2 og § 285 annet ledd, jf. NOU 2002: 4 s. 386. Kommisjonen er imidlertid ikke enig i at § 282 bør oppheves.

Sammenliknet med lovutkastet fra Straffelovrådet har kommisjonen ellers foretatt betydelige redaksjonelle endringer, noe som har vært nødvendig for å tilpasse straffebudene til resten av utkastet til ny straffelov, herunder den grunnleggende sondringen mellom vanlige og grove overtredelser. For lovbrudd med et stort spenn i straffverdighet foreslår kommisjonen at grove overtredelser skilles ut i særskilte straffebud med egne strafferammer, jf. NOU 2002: 4 s. 147 flg. Det forutsettes å bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering av handlingen om straffebudet mot grov overtredelse kommer til anvendelse. Hvis skyldkravet skal være (grov) uaktsomhet, uavhengig av om overtredelsen er vanlig eller grov, foreslås den uaktsomme overtredelsen skilt ut i en egen bestemmelse.

Også rekkefølgen på bestemmelsene avviker vesentlig fra disposisjonen i straffeloven kapittel 27, og derved også fra disposisjonen i Straffelovrådets utkast. Kapitlet er søkt disponert «kronologisk» etter gangen i en konkurssak. Det starter med § 33-1 om uforsvarlige økonomiske disposisjoner (straffeloven § 285 første ledd), som også retter seg mot betalingsdyktige skyldnere, og kommer i §§ 33-8 flg. frem til bestemmelsene om boforringelse under

lovbestemt fellesforfølgning (straffeloven § 281 første ledd). Kapitlet avslutter med en særskilt medvirkningsbestemmelse i § 33-11.

11.4 Departementets vurderinger

Departementet foreslår at det fortsatt skal være et eget kapittel i straffeloven som retter seg mot forbrytelser i gjeldsforhold. Departementet går i hovedsak inn for å følge den strukturen Straffelovkommisjonen legger opp til, slik at det reviderte kapitlet på enklest mulig måte kan innarbeides i den nye straffeloven. Det foreslås imidlertid enkelte tilpasninger til den nåværende straffeloven. For eksempel foreslås det ikke egne straffebud for grove og grovt uaktsomme overtredelser. Så lenge skillet mellom forbrytelser og forseelser består, går departementet for øvrig inn for å beholde den nåværende kapitteloverskriften.

Departementet vil ikke foreslå endringer i strl. § 286 om regnskapsovertredelser i denne omgang, jf. kapittel 19 nedenfor.

Det er mulig det kan være hensiktsmessig å utvide det aktuelle kapitlet i straffeloven til å omfatte andre bestemmelser som har til formål å verne om fordringshavernes interesser, slik Sparebankfor-

eningen og Finansnæringens Hovedorganisasjon har vært inne på. Også dette er vurderinger som best kan foretas ved forberedelsen av den nye straffeloven.

Departementet er enig med Straffelovrådet, Straffelovkommisjonen og et flertall av høringsinstansene i at det fortsatt bør være et eget straffebud om kreditorbegunstigelse, atskilt fra andre former for boforringelse. Kreditorbegunstigelse er etter sin art en mindre alvorlig krenkelse enn å unndra midler fra kreditorfellesskapet som sådan. Under forutsetning av at boet ikke er fullstendig tappet for eiendeler, vil begunstigelsen tross alt komme de øvrige fordringshaverne til gode når gjenværende midler i boet skal fordeles, om enn i begrenset grad, avhengig av hvor stor begunstigelsen har vært i forhold til skyldnerens betalingsevne. På ellers like vilkår vil imidlertid straffverdigheten av å innfri en forpliktelse nesten alltid være mindre enn om tilsvarende eiendeler unndras fra kreditorfellesskapet som sådan. Dette bør reflekteres i strafferammen, noe som tilsier at kreditorbegunstigelse bør rammes av en egen bestemmelse. En annen fordel ved å videreføre den nåværende ordningen med egne straffebud for boforringelse og kreditorbegunstigelse, er at gjerningsbeskrivelsene kan utformes mer presist, slik at risikoen for at straffehjemmelen rekker utilsiktet vidt blir redusert.

12 Boforringelse mv.

12.1 Boforringelse ved konkurs og gjeldsforhandling etter loven

12.1.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 281 første ledd retter seg mot «en skyldner som under konkurs, offentlig akkordforhandling eller annen forhandling om gjeldsordning etter regler som er gitt ved lov, ved fortieelse eller uriktige opplysninger eller på annen måte søker å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for fordringshaverne, eller uriktig oppgir eller vedkjenner seg forpliktelser.»

Når retten avsier kjennelse om åpning av konkurs i skyldnerens bo, jf. konkursloven § 72, mister skyldneren rådigheten over boet, jf. § 100. Skyldneren beholder imidlertid eiendomsretten til formuesgodene, og kan derfor ikke straffes for tyveri eller underslag fra eget bo. En slik unndragelse av egne gjenstander rammes i stedet av straffeloven § 281 første ledd.

Ved åpning av gjeldsforhandling, jf. konkursloven § 4, beholder skyldneren rådigheten over boet, men blir undergitt gjeldsnemndas tilsyn. Det gjelder begrensninger for hvilke disposisjoner skyldneren kan gjennomføre uten nemndas samtykke, jf. § 14. En gjeldsforhandling kan resultere i en frivillig gjeldsordning, jf. konkursloven kapittel 5, eller en tvangsakkord, jf. kapittel 6. Hvis dette ikke lykkes, skal gjeldsforhandlingen innstilles og konkurs åpnes i skyldnerens bo, jf. § 57. Allerede ved åpningen av gjeldsforhandlingen er straffeloven § 281 første ledd anvendelig.

Alternativet «annen forhandling om gjeldsordning etter regler som er gitt ved lov» ble opprinnelig formulert med sikte på de for lengst bortfalte lovene om gjeldsordning for jordbrukere og fiskere fra den økonomiske krisetiden i 1930-årene. Nå får det i stedet anvendelse på gjeldsforhandlinger etter lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gjeldsordningsloven). Også slike gjeldsforhandlinger kan resultere i frivillig eller tvungen gjeldsordning, jf. henholdsvis kapittel 4 og 5 i loven. Etter at gjeldsforhandlingen er åpnet, gjelder det begrensninger for hvilke disposisjoner skyldneren kan foreta på egen hånd, jf. gjeldsordningsloven §§ 3-3 og 3-5. Boforringende

handlinger etter dette tidspunktet er straffbare etter straffeloven § 281 første ledd. Vilkåret om at gjeldsordningen må være basert på «regler som er gitt ved lov», gjør at bestemmelsen derimot ikke får anvendelse på rent private (utenrettslige) gjeldsordninger.

Straffeloven § 281 første ledd oppstiller to handlingsalternativer, som begge må sees i lys av at skyldneren har en plikt til å bistå med opplysninger under gjeldsforhandling og konkurs, jf. konkursloven §§ 18, 66 nr. 1 og 101:

Det er for det første straffbart å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for fordringshaverne. Overfor et konkursbo vil slike handlinger medføre at dividenden blir lavere enn det den skulle ha vært, eventuelt at bobehandlingen innstilles på et tidligere tidspunkt. I en gjeldsforhandlingssituasjon vil unndragelsen kunne gi skyldneren en større nedsettelse av gjelden enn det som ellers ville blitt resultatet. Det er likegyldig hvilken måte unndragelsen skjer på. Både rettslige og faktiske disposisjoner rammes. Det er likeledes uten betydning om boforringelsen er reell (eiendeler gis bort, forbrukes mv.) eller fiktiv (eiendeler gjemmes bort, overdras proforma mv.). Det er heller ikke noe krav om vinnings hensikt. Også ødeleggelse av egne gjenstander kan derfor rammes av straffeloven § 281 første ledd, selv om dette ikke straffes som skadeverk etter § 291. Gjerningsbeskrivelsen i første handlingsalternativ retter seg for øvrig direkte mot den som «søker» å unndra noen av sine eiendeler. Også forsøk på unndragelse regnes derfor som fullbyrdet overtredelse av bestemmelsen.

Det er for det annet straffbart uriktig å oppgi eller vedkjenne seg forpliktelser. Også dette vil normalt medføre at fordringshavernes dekning blir dårligere enn det den ellers ville blitt, ved at det blir flere «fordringshavere» å fordele formuesgodene på.

Skyldkravet etter § 281 er forsett, jf. straffeloven § 40. Etter § 283 straffes imidlertid også grovt uaktomme overtredelser, men da med en lavere strafferamme (bøter eller fengsel inntil seks måneder). Strafferammen i straffeloven § 281 første ledd er bøter eller fengsel inntil tre år. I tredje ledd heves imidlertid strafferammen til fengsel inntil fem år. Forutsetningen er at overtredelsen gjelder betydeli-

ge verdier eller at det foreligger andre særlige skjerpende omstendigheter.

Hvis skyldneren unndrar en overbeheftet gjenstand, kan § 281 anvendes i konkurrans med § 278, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene, Oslo 1996 s. 158. Forutsetningen er at pantaveren også har et personlig krav mot skyldneren, slik at han har krav på dividende i et eventuelt konkursbo. I motsatt fall går ikke handlingen ut over kreditorfellesskapet, jf. punkt 7.1 foran.

12.1.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet foreslår å omformulere gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 281 første ledd første punktum, slik at bestemmelsen ikke lenger skal rette seg mot den som «søker å» unndra eiendeler fra fordringshaverne, jf. utredningen s. 39. Det nåværende kravet om boforringelsesforsett harmonerer etter rådets oppfatning dårlig med skyldkravet grov uaktsomhet, og foreslås erstattet av et krav om at skyldneren foretar en «handling som er egnet til å forhindre at noen formuesgoder tjener til dekning eller utnyttelse for fordringshaverne». Rådet viser til at dette på vanlig måte også vil innbefatte unnlater, jf. strl. § 4. Formuleringen vil ikke omfatte forsøkshandlinger, men forsøk vil likevel være straffbart etter strl. § 49. Det påpekes også at endringen vil åpne for straffrihet ved tilbaketreden fra forsøk, jf. § 50.

Alternativet «utnyttelse» er en tilføyelse i forhold til gjeldende rett, jf. utredningen s. 76, og tar sikte på å gjøre det straffbart for skyldneren å foreta handlinger som er egnet til å svekke eller eliminere fordringshavernes muligheter for å utnytte de kontraktene boet har rett til å tre inn i etter dekningsloven kapittel 7.

Straffelovrådet foreslår også uttrykket «sine eiendeler» endret til «noen formuesgoder», jf. utredningen s. 75. Ordvalget tilsikter blant annet å gjøre det klart at bestemmelsen også skal omfatte forføyer over formuesgoder som omfattes av kreditorbeslaget som følge av at konkurrerende erverv mangler rettsvern. I slike tilfeller kan boet ta beslag i eiendelene, ved såkalt kreditorekstinksjon, selv om skyldneren i forhold til erververen ikke lenger eier formuesgodet. I en viss utstrekning skal uttrykket også verne mot forføyer over formuesgoder som i forkant av forføyer har vært gjenstand for en omstøtelig disposisjon, men det antas at strafforfølgning bør unnlates i den utstrekning fordringshaverne holdes skadesløse som følge av dekningsloven §§ 5-11 og 5-12. Dekningsloven §§ 5-11 og 5-12 regulerer boets krav på tilbakeføring og erstatning etter omstøtelige disposisjoner.

I Straffelovrådets utkast til straffeloven § 281 første ledd nytt annet punktum foreslår rådet tatt inn en bestemmelse om at straffebudet også skal ramme en skyldner som under konkurs unnlater å bidra til at formuesgoder som befinner seg utenfor riket, gjøres tilgjengelig for fordringshaverne, jf. utredningen s. 45–46 og s. 76–78. Rådet begrunner forslaget med at det kan være usikkert hvordan slike tilfeller skal bedømmes etter gjeldende rett, og at en uttrykkelig bestemmelse om dette vil «sette fokus på et praktisk tilfelle hvor skyldneren bør ha straffesanksjonerte plikter overfor boet, samtidig som det ikke etterlates tvil om at slike passivitetstilfeller omfattes av straffebudet» (utredningen s. 46). Uten skyldnerens bidrag risikerer boet å bli avskåret fra å ta dekning i slike aktiva, eller å pådra seg unødvendige kostnader. Bistandsplikten skal ikke være avgrenset til de tilfellene hvor den fremstår som absolutt nødvendig for å gjøre formuesgodet tilgjengelig for fordringshaverne. Det forutsettes på den annen side at plikten ikke inntre før boet har krevd slikt bidrag fra skyldneren.

Straffelovrådet viser til et tilsvarende forslag i svensk rett, jf. SOU 1996: 30 og utkastet til Brottsbalken 11. kap. 1 § annet ledd nr. 2, som retter seg mot en skyldner som

«otillbörligen underlåter att medverka till att tillgångar ställs till konkursförvaltningens förfogande».

Rådet har vurdert å foreslå et tilsvarende utilbørighetskrav i straffeloven § 281, men mener at det «vil kunne begrense straffebudets virkeområde i for stor grad, hensett til norsk tradisjon for tolkning av straffebud» (s. 46).

Straffelovrådet foreslår for øvrig at skyldkravet i § 281 endres til forsett eller grov uaktsomhet, og at § 283 oppheves som overflødig, jf. utredningen s. 39 og punkt 3.6 foran. Straffeloven § 281 tredje ledd foreslås omformulert til en bestemmelse om grove overtredelser av første og annet ledd, og straffesammenheng for grove overtredelser foreslås hevet til bøter eller fengsel inntil seks år, uavhengig av om det er utvist forsett eller grov uaktsomhet, jf. utredningen s. 39 og punkt 10.2 foran.

12.1.3 Høringsinstansenes syn

Mange av høringsinstansene har synspunkter på redigeringen av utkastet til § 281. Det er bred enighet om at bestemmelsen bør forenkles rent teknisk, fortrinnsvis ved å splitte den opp i flere straffebud.

Høringsinstansene er stort sett positive til endringsforslagene materielle innhold. *Oslo politidistrikt* mener de foreslåtte endringene vil

«... effektivisere bestemmelsene som er gitt for å beskytte kreditorfelleskapets dekningsmuligheter under lovbasert gjeldsforhandling og i konkurs.

Bestemmelsen om at debitor på annen måte *«foretar handling som er egnet til å forhindre at noen formuesgoder tjener til dekning eller utnyttelse for fordringshaverne»* angir etter vårt syn et mer objektivt bevisstema. Den gir bestemmelsen en større rekkevidde enn den nåværende, og gir kreditorfelleskapet større beskyttelse enn i dag.

Presiseringen av at handlingen gjelder debitors *formuesgoder* mot gjeldende bestemmelses *eiendeler* synes hensiktsmessig i relasjon til de gjenstander kreditorene etter dekningsloven har beslagsrett i. Beviskravene i endringsbestemmelsene synes relativt greie å praktisere.

Tilføyelsen i siste pkt. om *«debitors unnlattel- se av å bidra til at noen formuesgoder som beror utenfor riket gjøres tilgjengelig for fordringshaverne»* vil ytterligere styrke kreditorfelleskapet og er slik vi ser det en praktisk viktig og hensiktsmessig bestemmelse.»

Den foreslåtte tilføyelsen om aktivitetsplikt for skyldneren vedrørende midler i utlandet får også uttrykkelig støtte av *Trondheim politidistrikt, ØKO-KRIM og Konkursrådet* (med tilslutning av *Den Norske Advokatforening*). *Trondheim politidistrikt* peker på at

«... [u]ten skyldners medvirkning, vil tilbakeførsel av midler fra utlandet være en tung og omstendelig prosess. I enkelte tilfeller kan manglende medvirkning føre til at myndighetene gir opp å få tilbakeført midlene. Med debitors samvirke, vil prosessen bli mindre komplisert.»

Politiembetsmennenes Landsforening (PEL) støtter forslaget om å benytte begrepet «formuesgoder» i stedet for «eiendeler», men er skeptisk til forslaget om å fjerne formuleringen «søker å unndra», og viser til at det er lettere å bevise forsøk enn en fullbyrdet handling. Om utkastet til § 281 tredje ledd om grove overtredelser uttaler PEL at

«... beløpets størrelse er sentralt i bedømmelsen av den skade en konkurs påfører kreditorfelleskapet. Vi ønsker derfor at dette elementet videreføres fra dagens ordlyd. Det bør ikke være tvil om at dersom betydelige verdier er unndratt, bør det også reageres strengt.»

For øvrig er PELs støtte til den foreslåtte formuleringen av tredje ledd betinget av at foreldelsesfristen opprettholdes:

«Når et straffebeds sideramme er knyttet til «særlig skjerpende omstendigheter» er det alltid den høyere strafferammen som er avgjøren-

de for foreldelsesfristen, uavhengig av om slike omstendigheter foreligger. Motsatt ved forskjellige strafferammer for uaktsomme og forsettelige overtredelser og ved henvisning til konkrete omstendigheter som for eksempel beløpets størrelse.

Overtredelse av straffeloven § 281 foreldes i dag etter 10 år, jevnfør straffeloven § 67, 1. ledd. Dette har sammenheng med bruk av begrepet «særlig skjerpende omstendigheter». I og med at det ikke foreslås egne foreldelsesregler for konkurs vil forslaget til endring medføre at overtredelser som ikke er grove vil bli foreldet etter fem år.

Det synes som om etterforskningen i mange konkurssaker tar betydelig lenger tid enn hva som er ønskelig, og at fem år ofte vil kunne bli for kort.

Det synes også som om trenden i dag er å gi rom for lengre foreldelsesfrister for økonomisk kriminalitet. PEL ser det derfor som viktig at foreldelsesfristen fortsatt blir 10 år.»

Når det gjelder høringsinstansenes syn på de foreslåtte strafferammene, herunder forslaget om å sidestille forsettlig og grovt uaktsomme handlinger, vises det til punkt 10.3 foran.

12.1.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen omtaler et forslag fra Andreassen, *Forbrytelser mot kreditorene*, Oslo 2000, s. 351–352 om å avgrense § 281 første ledd til konkurstilfellene, men går selv inn for å videreføre en avgrensning i tråd med gjeldende rett, jf. NOU 2002: 4 s. 390:

«Skyldneren har en skjerpet lojalitetsplikt overfor kreditorene allerede ved iverksettelsen av gjeldsforhandlingen. Det er naturlig at dette reflekteres i en særskilt bestemmelse som også retter seg mot boforringende handlinger foretatt under lovbestemt gjeldsforhandling.»

Kommisjonen er enig med Straffelovrådet i at forsøk på unndragelse som nevnt i § 281 første ledd første handlingsalternativ ikke bør være likestilt med fullbyrdet overtredelse. Det er kommisjonens generelle synspunkt at slike særregler i størst mulig utstrekning bør fjernes fra straffebudene, slik at det for eksempel vil bli adgang til straffri tilbaketreden, jf. NOU 2002: 4 s. 89–90.

Kommisjonen er også enig med Straffelovrådet i at bestemmelsen bør ramme en skyldner som under konkurs unnlater å bidra til at formuesgoder som befinner seg utenfor riket, gjøres tilgjengelig for fordringshaverne, jf. NOU 2002: 4 s. 391. Kommisjonen legger imidlertid til grunn at dette er til-

felle også etter gjeldende rett, og viser til Brækhus, Omsetning og kreditt 1 Oslo 1991 s. 92, som uttaler følgende om inndrivelse av en konkursskyldners aktiva i utlandet:

«Bobestyreren [...] må også kunne kreve bistand av debitor, hvor dette gjør det enklere å få hånd om midlene. En særlig bistandsplikt må debitor ha hvor bare et krav fremsatt i debitors navn vil føre frem. Bestyreren må f.eks. kunne kreve at debitor gir ham fullmakt til å heve hans innskudd i banker i utlandet. Hjemmel for debitors bistandsplikt gir kkl. § 101. Nekter han å medvirke, kan han pålegges frihetsinnskrenkninger etter kkl. § 105, jf. NOU 1972: 20 s 242–243. Debitor risikerer også straffansvar, jf. strfl § 281.1.»

Etter kommisjonens oppfatning er det tilstrekkelig at straffbarheten av skyldnerens manglende bistand presiseres i forarbeidene:

«I den grad det skulle være nødvendig med en nærmere lovregulering av skyldnerens bistandsplikt i forbindelse med inndrivelse i utlandet, bør dette heller gjøres i konkurslovgivningen. Av informasjonshensyn kan det eventuelt vurderes å formulere gjerningsbeskrivelsen i utk § 33–8 på en måte som gjør at den på generelt grunnlag også retter seg mot unnlater.»

For øvrig går kommisjonen inn for at det opprettes tre bestemmelser, jf. lovutkastet §§ 33–8 til 33–10 om henholdsvis vanlig, grov og grovt uaktsom boforringelse under lovbestemt fellesforfølgning. For grov overtredelse foreslås det en strafferamme på fengsel inntil seks år, mens kommisjonen for vanlig og grovt uaktsom overtredelse går inn for strafferammer på bøter eller fengsel inntil to år.

12.1.5 Departementets vurderinger

Departementet foreslår at handlinger som nevnt i straffeloven § 281 første ledd skiller ut i et eget straffebud, slik Straffelovkommisjonen har foreslått. Dette vil gi mindre omfangsrike bestemmelser og gjøre det enklere å plassere straffebudene kronologisk etter gangen i en konkurssak, noe som bidrar til et lettere tilgjengelig regelverk. Denne type handlinger skiller seg dessuten vesentlig fra andre gjeldsforbrytelser ved at de er gjennomført til tross for de rådighetsbegrensningene som gjelder under fellesforfølgning, jf. punkt 12.1.1 foran.

Den nye bestemmelsen foreslås av hensyn til kronologien i kapitlet flyttet til § 285. Som etter gjeldende rett foreslår departementet at den skal komme til anvendelse på handlinger som foretas etter at

det er åpnet konkurs eller gjeldsforhandling. Formuleringen «offentlig akkordforhandling eller annen forhandling om gjeldsordning etter regler som er gitt ved lov» foreslås imidlertid forenklet til «gjeldsforhandling etter loven». Begrepet vil fange opp gjeldsforhandlinger både etter konkursloven og etter gjeldsordningsloven. Med uttrykket «etter loven» er det meningen å avgrense mot utenrettslige (private) gjeldsforhandlinger. Det tas følgelig ikke sikte på realitetsendringer på dette punkt.

Departementet er enig i at forsøk på unndragelse ikke bør regnes som fullbyrdet overtredelse. Som Straffelovrådet peker på, er det lite heldig å oppstille et krav om boforringelsesforsett i gjerningsbeskrivelsen når også grovt uaktsomme handlinger skal rammes. Til Politiembetsmennenes Landsforenings bekymring om at forsøk er lettere å bevise enn fullbyrdet handling, bemerker departementet at forsøk fremdeles vil være straffbart selv om man går bort fra ordningen med fremskutt fullbyrdelse. Dessuten bør det også ved denne type lovbrudd være adgang for lovbryster til å tre tilbake fra forsøk, og derved bli fritatt fra det strafferettslige ansvaret, jf. straffeloven § 50.

Straffelovrådet foreslår at kravet om boforringelsesforsett erstattes av et krav om at skyldneren «foretar handling som er egnet til å forhindre» at formuesgoder tjener til dekning eller utnyttelse for fordringshavere. Etter departementets syn bør det komme klarere til uttrykk at skyldnerens passivitet kan rammes, selv om dette i og for seg følger av straffeloven § 4, som slår fast at begrepet handling også omfatter unnlater. Departementet foreslår derfor at straffebudet i stedet retter seg mot skyldnere som «opptrer slik at det er egnet til å forhindre», som er en enklere formulering.

I likhet med den nåværende utformingen av § 281 første ledd, er det i Straffelovrådets utkast tatt med en eksemplifisering av unndragelser («fortielse eller uriktige opplysninger eller på annen måte»). Den veiledningen disse eksemplene gir, er etter departementets oppfatning så begrenset at de med fordel kan sløyfes, jf. punkt 12.1.1 foran om de ulike formene for unndragelser som rammes av straffebudet. Departementet foreslår å opprettholde alternativet om at skyldneren uriktig oppgir eller vedkjenner seg forpliktelser.

Med unntak av enkelte små, språklige justeringer, slutter departementet seg ellers til den foreslåtte omformuleringen av gjerningsbeskrivelsen. Departementet er enig i at det er hensiktsmessig at begrepet «eiendel» erstattes med «formuesgode», slik at det gjøres klart at straffebudet rammer unndragelser mv. av alt fordringshaverne kan ta beslag i. Som følge av rettsverns- og omstøtelsesregler vil

ikke formuesgoder det kan tas beslag i, alltid samsvare med det reelle eierforholdet. Departementet har valgt entallsformen «et formuesgode» i lovteksten, fordi bestemmelsen også rammer unndragelse av ett formuesgode. Departementet er videre enig i at oppregningen i § 281 første ledd bør suppleres med et alternativ om at skyldnerens opptreden er til hinder for at formuesgodene tjener til fordringshavernes «utnyttelse». Dette vil gi et strafferettslig vern for fordringshavernes muligheter til å utnytte de kontraktene boet har rett til å tre inn i etter dekningsloven kapittel 7.

Når det derimot gjelder forslaget om å supplere straffebudet med en egen bestemmelse om at det også er anvendelig dersom skyldneren unnlater å medvirke til at aktiva i utlandet gjøres tilgjengelig for fordringshaverne, mener departementet i likhet med Straffelovkommisjonen at dette er en unødvendig presisering. Et viktig formål med revisjonen av bestemmelsene om forbrytelser i gjeldsforhold er at de skal bli lettere tilgjengelig. Fragmentariske presiseringer som den det her er tale om, kan etter departementets oppfatning virke mot sin hensikt, for eksempel ved at den kan gi grunnlag for motsetningsslutninger. Eventuelle uklarheter om skyldnerens plikter i en konkurssituasjon bør under enhver omstendighet ikke løses ved endringer i straffelovgivningen, men ved endringer i konkurslovgivningen. Departementet ser imidlertid ikke behov for noe slikt initiativ i denne forbindelse, og vil også minne om at gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 281 første ledd er foreslått endret, slik at det skal komme tydeligere frem at også skyldnerens passivitet kan rammes av bestemmelsen. Det vises for øvrig til Straffelovkommisjonens argumentasjon på dette punkt.

I tråd med gjeldende rett og Straffelovrådets forslag, foreslår departementet at grove overtredelser skilles ut i et eget ledd med en egen strafferamme på bøter eller fengsel inntil seks år. Departementet foreslår at lovutkastet § 285 annet ledd formuleres slik at det ved vurderingen av om overtredelsen er grov, skal legges særlig vekt på om handlingen innebærer en betydelig svekkelse av fordringshavernes utsikt til å få dekning, eller om det foreligger andre særlige skjerpende omstendigheter. Dersom boforringelsen omfatter betydelige verdier, vil dette normalt medføre en betydelig svekkelse av fordringshavernes utsikt til å få dekning. Departementet ser da ikke behov for å videreføre momentet «betydelige verdier» i lovteksten, slik PEL har gått inn for.

For vanlige overtredelser foreslås det en strafferamme på bøter eller fengsel inntil tre år. Departementet er enig i at også grovt uaktsomme handlinger

bør rammes, men mener at strafferammen da bør begrenses til bøter eller fengsel inntil tre år, også når overtredelsen er grov. For øvrig vises det til punkt 10.5 foran om valg av strafferammer.

I en konkurssituasjon vil altså grovt uaktsomt skadeverk på egne eiendeler være straffbart selv om boforringelsen subsumeres som vanlig. Grovt uaktsomt skadeverk på annen persons eiendom er imidlertid bare straffbart når skadeverket anses som grovt, jf. straffeloven § 391 tredje ledd. På den annen side retter § 391 seg også mot simpelt uaktsomme handlinger. En eventuell samordning av skyldkravene vil bli vurdert ved forberedelsen av den nye straffeloven.

Det følger av det som er sagt foran, at departementet ikke har fulgt Straffelovkommisjonens opplegg med egne bestemmelser for grove og grovt uaktsomme overtredelser, men dette vil bli vurdert på nytt i forbindelse med utformingen av den nye straffeloven, jf. punkt 11.4 foran.

For øvrig vises det til utkastet til § 285 og spesi-
almotivene til bestemmelsen.

12.2 Formuesforringelse ved insolvens mv.

12.2.1 Gjeldende rett

12.2.1.1 Straffeloven § 281 annet ledd

Straffeloven § 281 annet ledd retter seg mot «en skyldner som, skjønt han ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshavere, ved gave, salg til underpris, ødeleggelse, beskadigelse eller på annen måte søker å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for fordringshaverne».

Det er et grunnleggende vilkår i § 281 annet ledd at skyldneren er eller blir insolvent ved handlingen, jf. punkt 6.1 foran. Dette utledes av formuleringen «skjønt han ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshavere». En insolvent skyldner kan bli slått konkurs, og derved miste retten til å forføye over eiendelene i boet, jf. punkt 12.1.1 foran. Ved en eventuell gjeldsforhandling vil skyldneren i stedet bli satt under tilsyn av gjeldsnemnda. Så lenge det ikke er iverksatt noen slik fellesforfølgning, har skyldneren full råderett over sine formuesgoder også når han er insolvent. En annen sak er at disposisjoner over formuesgodene den siste tiden for konkursåpning kan bli omstøtt etter reglene i dekningsloven kapittel 5. Kreditorfelleskapet vil i en slik situasjon være særlig utsatt for å lide tap som følge av formuesforringende handlinger fra skyldnerens side: Mister skyldneren troen på at det lar

seg gjøre å få økonomien på rett kjøp igjen, er det en nærliggende fare for at hans disposisjoner kan bli preget av forventningene om en snarlig fellesforfølgning. Boforringende handlinger som foretas under slike omstendigheter, er straffbare etter § 281 annet ledd. Hvis lovbestemt fellesforfølgning er iverksatt, kommer i stedet første ledd til anvendelse, jf. punkt 12.1.1 foran.

I motsetning til § 281 første ledd nevner ikke § 281 annet ledd det å uriktig oppgi eller vedkjenne seg forpliktelser. Fortielse av aktiva er heller ikke tatt med i oppregningen, som imidlertid også rammer den som «på annen måte søker å unndra ...». Det er først når fordringshaverne setter i verk forfølgning av kravet at slik opptreden fra skyldneren forringer dekningsmulighetene, og da vil forholdet vanligvis falle inn under første ledd. Dersom det er satt i gang utenrettslige gjeldsforhandlinger, vil riktignok heller ikke denne delen av straffebudet komme til anvendelse, men forholdet kan bli betraktet som ordinært bedrageri, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene, 6. utg. Oslo 1996, s. 163. Ved en eventuell privat avvikling av boet vil fortielse av aktiva være en «annen måte» å unndra midler på, og således falle inn under § 281 annet ledd. Det samme gjelder antakelig uriktig vedkjennelse av gjeld, jf. Andenæs, samme sted, som legger til grunn at den del av midlene som går til den fingerte kreditor, bør betraktes som en indirekte unndragelse av aktiva. Ved fortielse av aktiva overfor en enkeltforfølgende fordringshaver vil § 282 kunne være anvendelig, jf. punkt 13.1 nedenfor.

Det er et vilkår for å straffe skyldneren for overtredelse av straffeloven § 281 annet ledd at handlingen rammer «kreditorfellesskapet», jf. punkt 7.1 foran. Dersom det er uklart hvordan skyldneren har disponert sine eiendeler, er det en forutsetning for straffansvar at det kan utelukkes at midlene er kommet fordringshaverne til gode, jf. Rt. 1995 s. 293.

Gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 281 annet ledd retter seg direkte mot den som «søker» å unndra noen av sine eiendeler. Også forsøk på unndragelse regnes derfor som fullbyrdet overtredelse av bestemmelsen. Det har for øvrig ingen betydning for straffbarheten om disposisjonen kan omstøtes, jf. Rt. 1993 s. 1518 (om § 285 annet ledd) og Bratholm/Matningsdal, Straffelovkommentaren bind II, Oslo 1995, s. 764. Omstøtelse regnes som en etterfølgende omstendighet, og en omstøtelig disposisjon er derfor straffbar som fullbyrdet overtredelse.

Skyldkravet er forsett, jf. straffeloven § 40. Etter § 283 straffes imidlertid også grovt uaktsomme overtredelser, men da med en lavere strafferamme

(bøter eller fengsel inntil seks måneder). Strafferammen i straffeloven § 281 annet ledd er bøter eller fengsel inntil tre år, jf. formuleringen «på samme måte». I tredje ledd heves imidlertid strafferammen til fengsel inntil fem år. Forutsetningen er at overtredelsen gjelder betydelige verdier eller at det foreligger andre særlig skjerpene omstendigheter.

Hvis skyldneren unndrar en pantebeheftet gjenstand, kan § 281 anvendes i konkurrans med § 278, jf. Bratholm/Matningsdal, Straffelovkommentaren bind II s. 763. Forutsetningen er at panthaveren også har et personlig krav mot skyldneren, slik at han har krav på dividende i et eventuelt konkursbo. I motsatt fall går ikke handlingen ut over kreditorfellesskapet.

12.2.1.2 *Straffeloven § 285 annet ledd*

Straffeloven § 281 annet ledd har mye til felles med § 285 annet ledd, som retter seg mot den som «til fordel for seg eller andre tar penger eller varer ut av en næringsvirksomhet som han eier eller styrer, alene eller sammen med andre, når virksomheten går med tap eller ikke har tilstrekkelig overskudd til dekning av det som uttas, og han bør innse at formuesstillingen blir betydelig forverret og at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles».

I Ot.prp. nr. 75 (1948) s. 46 uttales det følgende om innholdet og formålet med § 285 annet ledd:

«Ved denne bestemmelse vil søkes rammet bl.a. det ikke ualminnelige forhold at det blir åpnet en mindre forretning med forskjellige slags varer, og det nokså snart viser seg at forretningen ikke er levedyktig, den går med tap, men eieren fortsetter virksomheten og trekker penger og varer ut av forretningen til sitt og sin families opphold så lenge han kan holde det gående. På den måten tømmes ofte små forretninger for alle sine vesentlige aktiver innen konkurs endelig blir åpnet.»

Også § 285 annet ledd retter seg mot insolvente skyldneres formuesforringende handlinger. Den lavere strafferammen, sammenholdt med omtalen i forarbeidene, gir imidlertid uttrykk for at det er de noe mindre alvorlige boforringelsestilfellene man tar sikte på å ramme med denne bestemmelsen.

Paragraf 285 annet ledd er ikke en generell bestemmelse om formuesforringende disposisjoner av enhver art, men en bestemmelse som retter seg mot det å ta penger eller varer ut av virksomheter som går med tap. Straffebudet får også anvendelse ved slettelse av pengekrav, jf. Rt. 1993 s. 1518. Forutsetningen er som nevnt at formuesstillingen blir

betydelig forverret. Ved vurderingen av om dette vilkåret er oppfylt, skal det foretas en samlet vurdering. Det må ikke bare ses hen til hvor mye det utbetalte beløpet utgjør i forhold til underbalansen, det vil si i hvilken grad disposisjonen påvirker en eventuell dividende. Det skal også legges vekt på hvor stort beløp det er tale om isolert sett, jf. Brattholm/Matningsdal, Straffelovkommentaren bind II s. 770 og Rt. 1992 s. 434. Det er imidlertid uten betydning om disposisjonen kan omstøtes, jf. Rt. 1993 s. 1518 og omtalen foran om § 281 annet ledd.

Paragraf 285 annet ledd retter seg mot den som eier eller styrer en næringsvirksomhet. Det er uten betydning om gjerningspersonen er personlig ansvarlig for virksomhetens gjeld. I motsetning til de øvrige bestemmelsene i kapittel 27, er denne bestemmelsen altså ikke begrenset til å ramme skyldneren.

Skyldkravet i § 285 annet ledd er forsett, jf. straffeloven § 40, med unntak for vilkåret om at formuesstillingen blir betydelig forverret og at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles. Her er det tilstrekkelig at gjerningspersonen har utvist uaktsomhet. Strafferammen er bøter eller fengsel inntil to år, jf. formuleringen «på samme måte», som viser tilbake til § 285 første ledd.

Paragraf 285 annet ledd overlappes ikke bare av § 281 annet ledd, men også i noen grad av § 283 a første ledd nr. 2 og § 285 første ledd, jf. punkt 14.1 og 16.1 nedenfor.

12.2.2 Straffelovrådets forslag

I sitt utkast til § 281 annet ledd foreslår Straffelovrådet å utvide insolvensvilkåret til også å omfatte situasjoner hvor skyldneren står i påtakelig fare for å bli insolvent, jf. utredningen s. 30. I tillegg foreslås det en uttrykkelig lovfesting av det alternative vilkåret om at skyldneren ved handlingen blir insolvent. Forslagene er nærmere omtalt i punkt 6.2 foran.

Insolvensvilkåret i § 281 annet ledd foreslås supplert med en presumsjonsregel som i realiteten fremstår som en omvendt bevisbyrderregel, jf. utkastet til § 281 annet ledd annet punktum og utredningen s. 31–32. Etter forslaget skal det legges til grunn at insolvensvilkåret er oppfylt, dersom skyldnerens forsettlige eller grovt uaktsomme overtredelse av den lovhjemlede regnskapsplikten medfører at det ikke foreligger tilstrekkelig grunnlag for å bedømme skyldnerens økonomiske stilling på gjerningstidspunktet.

Bakgrunnen for forslaget er at det ofte begås regnskapsovertredelser for å hindre at påtalemyndigheten skal klare å føre tilstrekkelig bevis for at insolvensvilkåret er oppfylt. For eksempel forekom-

mer det at skyldneren helt unnlater å føre regnskaper, eller i hvert fall fjerner vesentlige deler av regnskapsmaterialet i ettertid, slik at det blir nærmest umulig for påtalemyndigheten å klarlegge skyldnerens økonomiske situasjon på disposisjonstidspunktet. Hvis mangelen skyldes simpel uaktsomhet, får imidlertid forholdet en helt annen karakter. Ansvar for selve regnskapsovertredelsen forutsettes derfor å strekke seg lenger enn den foreslåtte presumsjonsregelen.

Straffelovrådet sier seg enig med Straffelovkommisjonen i at det må utvises tilbakeholdenhet med regler om omvendt bevisbyrde, men fremholder at det kan være nødvendig å ta særlige hensyn ved utformingen av lovbestemmelsene på områder hvor bevisproblemene er store. Så lenge lempingen av beviskravet kan føres tilbake til skyldnerens forsettlige eller grovt uaktsomme tilsidesettelse av regnskapsbestemmelsene, kan rådet ikke se at forslaget reiser rettssikkerhetsmessige betenkeligheter.

Videre foreslår Straffelovrådet at det ikke lenger skal være et vilkår i straffeloven § 281 annet ledd at handlingen rammer kreditorfellesskapet, jf. utredningen s. 32–33. Etter forslaget vil for eksempel også en panthaver uten personlig krav mot konkursskyldneren være beskyttet av bestemmelsen. Forslaget må sees i sammenheng med at rådet går inn for å oppheve § 282, og er nærmere omtalt i punkt 7.2 foran.

Straffelovrådet foreslår også en omformulering av gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 281 annet ledd første punktum, slik at bestemmelsen ikke lenger skal rette seg mot den som «søker å» unndra eiendeler fra fordringshaverne, jf. utredningen s. 39. Det nåværende kravet om boforringelsesforsett harmonerer etter rådets oppfatning dårlig med skyldkravet grov uaktsomhet, og den straffbare handlingen skal derfor i stedet formuleres som en «... handling som er egnet til å forhindre at noen formuesgoder tjener til dekning ...». Rådet viser til at dette på vanlig måte også vil innbefatte unnlatelser, jf. strl. § 4. Det påpekes også at dette vil åpne for straffrihet ved tilbaketreden fra forsøk, jf. § 50. Som eksempel på en handling som kan være «egnet til å forhindre ...», nevner rådet en skyldner som gir usikrede lån til låntakere med usikker betalingsevne, jf. utredningen s. 78.

Den foreslåtte omformuleringen av gjerningsbeskrivelsen antas å gi et noe større behov for å tolke bestemmelsen innskrenkende, og rådet har på denne bakgrunn vurdert å foreslå en uttrykkelig reservasjon i § 281 annet ledd, om at formuesforringelsen må være uforsvarlig for å være straffbar. Rådet er imidlertid blitt stående ved ikke å innta en

slik uttrykkelig reservasjon i straffebudet, jf. utredningen s. 43. Rådet viser til at straffrihet vil ha et klarere unntakspreg ved formuesforringende handlinger enn ved kreditorbegunstigelse, og at behovet derfor må antas å være mindre enn for § 284. Det presiseres likevel at straffebudet må tolkes innskrenkende, slik at man ikke vil ramme kommersielt motiverte handlinger som fremstår som forsvarlige. For øvrig vises det til rådets drøftelse på s. 43–45 i utredningen.

I Straffelovrådets utkast til § 281 annet ledd første punktum foreslås gjerningsbeskrivelsen utvidet med et alternativ om boforringelse i form av gjeldsøkning («påtar seg forpliktelser»), jf. utredningen s. 78–79. Som eksempel nevner rådet en skyldner som stiller seg som kausjonist for en økonomisk svakstilt persons forpliktelse overfor tredjeperson, uten at regresskravet er tilfredsstillende sikret. Å betrakte gjeldsøkninger som indirekte unndragelser, jf. punkt 12.2.1 foran, har etter rådets oppfatning mye for seg, men bare i de tilfellene hvor forpliktelsene er fiktive:

«Boforringelse i form av at skyldner påtar seg forpliktelser, skiller seg imidlertid fra tilfelle med fiktive forpliktelser ved at kreditorene for de nye forpliktelsene har krav på dekning i skyldnerens midler på linje med eldre kreditorer. Det blir i slike tilfelle etter rådets oppfatning mer problematisk å tale om boforringelse i form av indirekte unndragelse av midler fra å tjene til dekning fra kreditorene.»

I likhet med for § 281 første ledd foreslår rådet ellers å føye til alternativet «utnyttelse», og å erstatte uttrykket «sine eiendeler» med «noen formuesgoder», jf. punkt 12.1.2 foran.

Straffelovrådet foreslår for øvrig at skyldkravet i § 281 endres til forsett eller grov uaktsomhet, og at § 283 oppheves som overflødig, jf. utredningen s. 39 og punkt 10.2 foran. Straffeloven § 281 tredje ledd foreslås omformulert til en bestemmelse om grove overtredelser av første og annet ledd, og strafferammen for grove overtredelser foreslås hevet til bøter eller fengsel inntil seks år, uavhengig av om det er utvist forsett eller grov uaktsomhet.

Straffeloven § 285 annet ledd foreslås opphevet, jf. utredningen s. 39–40. Rådet viser til at straffebudet har liten selvstendig betydning, og at de foreslåtte endringene av § 281 annet ledd vil gjøre at det får enda mindre selvstendig betydning. Det pekes også på at overlappingen mellom straffebudene skaper uklarhet, og at dette kan vanskeliggjøre rettsanvendelsen:

«Rådet kan ikke se at gjerningsbeskrivelsen i dagens § 285, andre ledd rekker vesentlig len-

ger enn rådets forslag til § 281, andre ledd. Den utvidelse av personkretsen som følger av at § 285, andre ledd taler om «den som ... eier eller styrer, alene eller sammen med andre», istedet for «skyldner», oppveies av § 288, både etter gjeldende rett og etter rådets forslag. På noen punkt er imidlertid skyldkravet etter § 285, andre ledd lempeligere enn skyldkravet etter gjeldende § 281, andre ledd og etter rådets forslag, ved at det bare kreves at gjerningspersonen har utvist uaktsomhet med hensyn til at «formuessstillingen blir betydelig forverret og at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles». Som omtalt i kapittel 5.10 går imidlertid rådet inn for å forenkle skyldkravene og ikke å straffe simpelt uaktsomme overtredelser av forbudene mot boforringelse og kreditorbegunstigelse.»

Også i forhold til § 284 om kreditorbegunstigelse mener rådet at anvendelsen av gjeldende § 285 annet ledd bidrar til en uklarhet i forståelsen og praktiseringen av bestemmelsen som det er ønskelig å unngå, jf. utredningen s. 40. Straffelovrådet gjør for øvrig nærmere rede for avgrensningen mellom boforringelse og kreditorbegunstigelse på s. 35 flg. i utredningen.

Rådet foreslår også å oppheve § 283 a første ledd nr. 2, fordi det ikke vil ha noen selvstendig betydning ved siden av utkastet til § 281 annet ledd, jf. utredningen s. 41. Forslaget er nærmere omtalt i punkt 14.2 nedenfor.

12.2.3 Høringsinstansenes syn

Som nevnt i punkt 12.1.3 har mange av høringsinstansene synspunkter på redigeringen av utkastet til § 281. Det er bred enighet om at bestemmelsen bør forenkles rent teknisk, fortrinnsvis ved å splitte den opp i flere straffebud.

Også forslaget om å utvide insolvensvilkåret i § 281 annet ledd har fått bred tilslutning i høringsrunden, jf. punkt 6.3 foran. Det samme gjelder den foreslåtte presumsjonsregelen om insolvens ved brudd på regnskapslovgivningen, jf. utkastet til nytt annet punktum i § 281 annet ledd. Forslaget gis uttrykkelig tilslutning av *Oslo, Bergen og Bodø politidistrikter, ØKOKRIM, Konkursrådet, Norges Skatte-revisorers Landsforening og Politiembetsmennenes Landsforening*.

Oslo politidistrikt påpeker at den foreslåtte endringen vil innebære en forenklet bevisføring i flere saker, og støtter forslaget og begrunnelsen, blant annet ut fra et effektivitetssynspunkt. *Oslo politidistrikt* understreker samtidig at det må tas hensyn til bevisvil om andre straffbarhetsvilkår enn det økonomiske, og at senere korrigeringer av skyld-

nerens regnskaper, tilgang på andre bevis mv. kan vise at skyldneren likevel ikke oppfylte insolvensvilkåret, slik at han må frifinnes.

Bergen politidistrikt legger til grunn at den foreslåtte bestemmelsen vil gjøre rettsanvendelsen mer presis:

«Manglende eller ufullstendig regnskapsføring og oppbevaring av regnskapsbilag har i en rekke saker hvor en har hatt sterk mistanke om materielle forbrytelser i gjeldsforhold, kun resultert i reaksjon for overtredelse av regnskapslovgivningen. Dette fordi en i disse tilfellene ikke har kunnet fastslå insolvenstidspunktet. En har etter hvert også i disse sakene oppnådd relativt strenge straffer for de rene regnskaps-overtredelser, ved under straffutmålingen, å prosedere på de mulig straffbare forhold manglende eller ufullstendige regnskaper kan skjule. Det har imidlertid en vesentlig egenverdi at den straffbare handling får sin rette subsumsjon og gjerningsbeskrivelse, at en kaller «en spade for en spade».»

Bodø politidistrikt har erfart det som problematisk at man ikke på tilstrekkelig måte får rammet en konkursskyldner som ikke har ført regnskap eller som har kastet regnskapsmaterialet. Bodø politidistrikt mener forslaget ikke er rettssikkerhetsmessig betenkelig «så lenge vilkåret for å snu bevisbyrden er at konkursdebitor har begått en straffbar overtredelse av reglene om regnskap».

ØKOKRIM og *Konkursrådet*, som på dette punktet uttaler seg sammenfallende, mener regelen

«... vil kunne få stor betydning i forhold til å kunne straffeforfølge handlinger som nevnt i de tilfelle hvor politiet i dag enten helt unnlater å etterforske forholdet på grunn av insolvensproblematikken, eller hvor det må anvendes store ressurser for å søke å fastsette et strafferettslig insolvenstidspunkt.»

Trondheim politidistrikt går imot det foreslåtte utvidelsen av insolvensvilkåret, jf. punkt 6.3 foran. I tråd med dette går politidistriktet inn for at det i en egen legaldefinisjon av insolvensbegrepet tas med «de tilfellene der skyldneren ikke har ført regnskaper og bruker dette som en unnskyldning på manglende oversikt over den økonomiske situasjonen [...], slik at selvpåført manglende kunnskap ikke blir en straffriende årsak».

Den foreslåtte opphevelsen av vilkåret om at handlingen må ramme kreditorfellesskapet er derimot lite kommentert av høringsinstansene, jf. punkt 7.3 foran.

Oslo politidistrikt mener at de foreslåtte endrin-

gene i § 281 annet ledd fremstår som de viktigste forslagene i utredningen «med hensyn til bestemmelsenes effektivitet og praktiske anvendelse». Oslo politidistrikt gir uttrykkelig tilslutning til flere av de foreslåtte omformuleringene av gjerningsbeskrivelsen:

«Vi er enig i at den foreslåtte tilføyelse om debitors forhindring av at hans formuesgoder skal kunne tjene til kreditorenes «utnyttelse» [i] tillegg til någjeldende «dekning» vil styrke deres beskyttelse mot kreditorskadelige handlinger ytterligere i relasjon til gjeldende bestemmelse. [...]

Vi er videre enig i forslaget om at den kreditorskadelige handling også kan bestå i at debitor påtar seg forpliktelser, f. eks. kausjonsansvar uten side- eller regressikring, mens han er insolvent eller ved forpliktelsen ble insolvent eller sto i påtakelig fare for å bli insolvent. Slike handlinger vil kunne føre til redusert dekningsutsikt for kreditorene.»

Oslo politidistrikt er også enig i forslaget om å oppheve § 285 annet ledd, og viser til at dette straffebudet i praksis har hatt liten betydning i forhold til nåværende § 281 annet ledd.

Flere av høringsinstansene sier seg enige med Straffelovrådet i at Straffelovrådets utkast til § 281 annet ledd første punktum må tolkes innskrenkende for ikke å ramme handlinger som fra en kommersiell synsvinkel må betraktes som forsvarlige. *Oslo politidistrikt* understreker at det er viktig for skyldneren å

«kunne ha økonomisk handlefrihet, også når hans virksomhet går dårlig, for å kunne kjempe for dens videre eksistens, dersom han ved foretakelsen av kommersielt motiverte handlinger undergir tapsrisikoen en forsvarlig vurdering».

Også *Konkursrådet* er enig i den foreslåtte presisering, men mener at den bør komme direkte til uttrykk i lovteksten. Konkursrådet viser til at problemstillingen er særlig aktuell, siden

«... bestemmelsen i en viss utstrekning også kommer til anvendelse forut for insolvens, og dessuten i forhold til alternativet «påtar seg forpliktelser». Konkursrådet finner imidlertid grunn til å reise spørsmålet om ikke bestemmelsen bør gjøres noe mer leservennlig. Dette antas i en viss grad å kunne oppnås dersom «uforsvarlig» inntas i lovteksten, slik det er foreslått i utkastets § 284, idet forståelsen av bestemmelsen derved blir noe mindre avhengig av andre rettskilder.»

Trondheim politidistrikt peker på at en slik innskrenkende tolkning av straffebudet vil stille krav

til vurderingsevne på det spesielle fagfeltet, i forhold til hva som er forsvarlig og i forhold til hva som kan gi gevinst på sikt:

«For politi og påtalemyndighet vil det bety at vi er nødt til å innhente fagkompetanse på de aktuelle områdene, i de enkelte saker.»

I punkt 6.3 foran refereres deler av uttalelsen fra *NHO*, hvor det presiseres at det er viktig å få frem i forarbeidene at det

«regelmessig vil kunne oppstå situasjoner hvor det i ettertid viser seg at disposisjonen ikke skulle vært foretatt, men hvor den på det aktuelle tidspunkt var klart forsvarlig, uten at disse skal falle innenfor lovbestemmelsens rekkevidde. Dette vil særlig kunne gjelde i næringer med store markedssvingninger.»

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon og *Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening* mener at det er

«... viktig å påpeke at straffebestemmelser generelt må tjene som reaksjonsmiddel hvor det foreligger almene og legitime behov for en straffereaksjon. I forhold til angivelse av et insolvens-tidspunkt må en eventuell straffereaksjon også etter lovforslagets retningslinjer rettes mot de klart illojale handlinger begått overfor kreditorfelleskapet. I den vurderingsnorm som ligger til grunn for lovforslaget må det [...] fortsatt tas hensyn til at skyldneren på sin side har et legitimt behov for handlefrihet i sine bestrebelser på å overvinne sine økonomiske problemer gjennom å tilstrebe en fortsatt drift av virksomheten. Behovet for løpende rådgivningstjenester må således også bedømmes ut fra siktemålet og drivkraften om «fortsatt drift». Det minnes her om at det til grunn for vårt rettssystem tross alt ligger klare forutsetninger og aksept om at aktive utøvere av næringsvirksomhet skal kunne begrense sitt personlige ansvar gjennom å velge bruk av aksjeselskapsformen. Risikoen for at noen medkontrahenter vil kunne lide tap er således akseptert og innebygget i vår næringslovgivning og det må derfor bare i klare unntakstilfeller bli snakk om å bryte gjennom den formelle ansvarsstrukturen ved anvendelse av en *forsvarlighetsstandard* som skissert i lovforslaget.»

Politiembetsmennenes Landsforening uttrykker skepsis til forslaget om at forsøkshandlinger ikke lenger skal kunne straffes som fullbyrdet overtredelse av straffebudet, jf. punkt 12.1.3 foran om tilsvarende kommentar i forhold til første ledd.

I punkt 9.3 foran er referert til høringsinstansenes oppfatning av de foreslåtte skyldkravene. Når det gjelder høringsinstansenes syn på de foreslåtte strafferammene, herunder forslaget om å sidestille

forsettlig og grovt uaktsomme handlinger, vises det til punkt 10.3 foran.

12.2.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen foreslår at begrepet «boforringelse» forbeholdes de handlinger som foretas etter at en lovbestemt fellesforfølgning fra fordringshavernes side er igangsatt, og anvender i stedet begrepet «formuesforringelse» om tilsvarende handlinger foretatt på et tidligere tidspunkt, jf. NOU 2002: 4 s. 389.

Kommisjonen støtter den foreslåtte utvidelsen av insolvensvilkåret, slik at bestemmelsen også skal omfatte de tilfellene der gjerningspersonen står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen. Noen ytterligere lemping av beviskravene anser Kommisjonen imidlertid ikke som ønskelig. Kommisjonen tar på denne bakgrunn avstand fra den foreslåtte bevisregelen om at man ved manglende eller mangelfulle regnskaper skal kunne presumere insolvens, og mener at man i stedet får nøye seg med å anvende de straffebudene som etter alminnelige bevisregler er overtrådt, det vil si utkastet §§ 22-15 til 22-17 om henholdsvis vanlig, grov eller grovt uaktsom regnskapsovertredelse. Etter kommisjonens oppfatning bør formuesforringende disposisjoner som foretas under slike omstendigheter, i stedet kunne tas i betraktning ved vurderingen av om regnskapsovertredelsen regnes som grov, jf. NOU 2002: 4 s. 390.

Videre er kommisjonen enig med Straffelovrådet i at forsøk på unndragelse som nevnt i § 281 annet ledd ikke bør være likestilt med fullbyrdet overtredelse, jf. NOU 2002: 4 s. 389. Det er kommisjonens generelle synspunkt at slike særregler i størst mulig utstrekning bør fjernes fra straffebudene, slik at det for eksempel vil bli adgang til straffri tilbaketreden, jf. NOU 2002: 4 s. 89–90. Kommisjonen er for øvrig enig i at § 285 annet ledd kan oppheves, jf. NOU 2002: 4 s. 411.

Derimot går kommisjonen ikke inn for å følge opp forslaget om at også enkeltstående fordringshavere skal være vernet av straffebudet mot formuesforringelse, jf. NOU 2002: 4 s. 389. Dette må sees i sammenheng med at kommisjonen går inn for å videreføre § 282, og er nærmere omtalt i punkt 7.4 foran.

For øvrig går kommisjonen inn for at det opprettes tre bestemmelser, jf. lovutkastet §§ 33-4 til 33-6 om henholdsvis vanlig, grov og grovt uaktsom formuesforringelse ved insolvens mv. For grov overtredelse foreslås det en strafferamme på fengsel inntil seks år, mens kommisjonen for vanlig og grovt uaktsom overtredelse går inn for strafferammer på bøter eller fengsel inntil to år.

12.2.5 Departementets vurderinger

Departementet foreslår at handlinger som nevnt i straffeloven § 281 annet ledd skilles ut i et eget straffebud, men foreslår at dette slås sammen med bestemmelsen om eksekusjonshindring. Dette vil gjøre det enklere å plassere straffebudene kronologisk etter gangen i en konkurssak, noe som bidrar til et lettere tilgjengelig regelverk. Departementet er også enig i at § 285 annet ledd kan oppheves som overflødig, og tiltrer Straffelovrådets begrunnelse for dette. Den nye bestemmelsen foreslås av hensyn til kronologien i kapitlet flyttet til § 283.

Departementet er enig med Straffelovkommisjonen i at begrepet boforringelse bør beholdes de tilfellene der det er iverksatt en eller annen form for fellesforfølgning mot skyldneren. Overtredelser som nevnt i straffeloven §§ 281 og 285, begge annet ledd, kan med fordel betegnes som formuesforringelse.

Departementet støtter den foreslåtte utvidelsen av insolvensvilkåret, jf. punkt 6.5 foran. Det samme gjelder forslaget om at bestemmelsen ikke bare skal verne kreditorfellesskapet, men også enkeltstående kreditorer, jf. punkt 7.5 foran.

Departementet er videre enig i at forsøk på formuesforringelse ikke bør regnes som fullbyrdet overtredelse. Departementet er også enig i at det er hensiktsmessig at begrepet «eiendel» erstattes med «formuesgode». Departementet viser til begrunnelsene for tilsvarende endringer i forhold til § 281 første ledd, jf. punkt 12.1.5 foran.

Etter departementets oppfatning kan imidlertid gjerningsbeskrivelsen forenkles vesentlig i forhold til Straffelovrådets utkast til § 281 annet ledd. Ved utformingen av lovteksten må hensynet til enkelhet avveies mot hensynet til presisjon. Slik departementet ser det, vil begge hensyn bli rimelig ivare tatt ved at gjerningsbeskrivelsen utformes i tråd med det parallelle straffebudet om boforringelse ved konkurs og gjeldsforhandling etter loven, jf. punkt 12.1 og utkastet til § 285. På den annen side er det klart at disposisjonsfriheten er større i disse tilfellene enn under fellesforfølgning. Vilkåret må følgelig tolkes i lys av den situasjonen skyldneren befinner seg i. En konkursskyldner kan ikke bruke av boets midler. For en skyldner som er i ferd med å bli insolvent, men som kanskje har et godt håp om å komme på rett kjøp igjen, vil situasjonen være en annen. For eksempel kan det være fornuftig å bruke penger på å utvide varelageret, selv om dette vil redusere fordringshavernes dekningsmuligheter ved en snarlig konkurs.

I motsetning til Straffelovrådet mener departementet at bestemmelsen bør suppleres med et vilkår om at handlingen må ha vært uforsvarlig. De-

partementet mener det er uheldig om ordlyden i et straffebud rekker lenger enn tilsiktet slik at det blir nødvendig med innskrenkende tolkning.

Etter departementets oppfatning er det ikke behov for alternativet om at skyldneren «på annen måte forringer en eller flere fordringshavers utsikt til dekning i eller utnyttelse av formuesgoder», slik rådet har foreslått. Dette har sammenheng med at departementet går inn for å videreføre § 283 a første ledd nr. 2, jf. punkt 14.5 og utkastet til § 284.

Den foreslåtte presumsjonsregelen for de tilfellene hvor manglende regnskapsføring umuliggjør en konstatering av at det økonomiske vilkåret er oppfylt, jf. rådets utkast til § 281 annet ledd nytt annet punktum, er i realiteten en omvendt bevisbyrderregel. I utgangspunktet vil en slik regel være i strid med det grunnleggende strafferettslige prinsippet om at enhver rimelig tvil skal komme den tiltalte til gode. Slike regler kan og bør bare brukes når de fremstår som absolutt nødvendige, og når dette ikke går på bekostning av den tiltaltes rettsikkerhet. I dette tilfellet kreves det imidlertid at regnskapsreglene er overtrådt på en grovt klanderverdigg måte, og i den forbindelse er det de vanlige bevisbyrderreglene som gjelder. Simpelt uaktsomme regnskapsovertredelser vil være straffbare isolert sett, jf. straffeloven § 286 og regnskapsloven § 8-5, men presumsjonsregelen forutsettes altså bare å komme til anvendelse når uaktsomheten er grov. Dette gjør åpenbart betenkelighetene mindre, særlig fordi det skal relativt mye til for at uaktsomheten vil bli regnet som grov. Skyldneren vil normalt være klar over at konsekvensene av regnskapsovertredelser ofte blir større i en uoversiktlig økonomisk situasjon. Dette tilsier at skyldnerens aktsomhetsnivå skjerpes. Hvis regnskapsplikten likevel misligholdes på en grovt uaktsom måte, er skyldneren den nærmeste til å bære risikoen for at de mangelfulle regnskapene gjør det umulig å ta standpunkt til om vedkommende var, ble eller stod i påtakelig fare for å bli insolvent ved den aktuelle disposisjonen. Departementet støtter på denne bakgrunn den foreslåtte presumsjonsregelen, og viser til at også høringsinstansene ga bred støtte til en slik regel. Bestemmelsen er noe omskrevet, men det har ikke vært meningen å endre realiteten i forhold til Straffelovrådets forslag.

I tråd med gjeldende rett og Straffelovrådets forslag foreslår departementet at grove overtredelser skilles ut i et eget ledd med en egen strafferamme på bøter eller fengsel inntil seks år. For vanlige overtredelser foreslås det en strafferamme på bøter eller fengsel inntil tre år. Departementet er enig i at også grovt uaktsomme handlinger bør rammes, men mener at strafferammen da bør begrenses til

bøter eller fengsel inntil tre år, også når overtredelsen er grov. Se for øvrig punkt 10.5 foran om valg av strafferammer og punkt 12.1.5 foran om sammenhengen med skyldkravet i § 391 tredje ledd om uaktsomt skadeverk.

Det følger av det som er sagt foran at departementet ikke har fulgt Straffelovkomisjonens opp-

legg med egne bestemmelser for grove og grovt uaktsomme overtredelser, men dette vil bli vurdert på nytt i forbindelse med utformingen av den nye straffeloven, jf. punkt 11.4 foran.

For øvrig vises det til § 283 og spesialmotivene til bestemmelsen.

13 Eksekusjonshindring

13.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 282 retter seg mot «den som under tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring ved fortielse eller uriktige opplysninger eller på annen måte søker å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for en fordringshaver».

I motsetning til etter § 281 annet ledd oppstilles det ikke her noe vilkår om at handlingen rammer kreditorfellesskapet, jf. punkt 7.1 foran. Bestemmelsen verner enkeltforfølgende fordringshavere, jf. formuleringen «en fordringshaver». Det er uten betydning om hensikten er at midlene skal komme en annen fordringshaver til gode, slik at det samlet sett ikke skjer noen forringelse av fordringshavernes situasjon, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene, 6. utg. Oslo 1996, s. 179.

Videre er det ikke noe vilkår at skyldneren er insolvent. Paragraf 282 skal først og fremst beskytte mot manglende betalingsvilje, men heller ikke dette er noe vilkår etter bestemmelsen. Det er tilstrekkelig at skyldneren hindrer fordringshaveren i å gjennomføre sin dekningsaksjon. Følgelig har det ingen betydning for anvendelsen av straffebudet at skyldneren hadde til hensikt å oppfylle forpliktelsen på annen måte.

Bestemmelsen kommer til anvendelse «under tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring», det vil si fra det tidspunktet fordringshaveren har begjært utlegg eller annen tvangsforretning og frem til tvangsforretningen er avsluttet. Ved utleggsforretninger som fremmes for å inndrive enkelte offentlige krav, vil det ikke alltid bli fremsatt utleggsbegjæring. Slik er det f.eks. ved skatteoppkreverens utleggsforretninger etter skattebetalingsloven § 36. Det må i slike tilfeller antas at tvangsfullbyrdelsen kan anses igangsatt fra det tidspunkt skyldneren får varsel om at utleggsforretning vil bli avholdt. Også handlinger foretatt på et tidligere tidspunkt kan ha til formål å hindre en vellykket dekningsaksjon fra en enkeltforfølgende fordringshaver, men dette er ikke tilstrekkelig til å gjøre forholdet straffbart etter straffeloven § 282. Når tvangsforretningen er avsluttet, og fordringshaveren har ervervet sikkerhetsrett i formuesgodet, vil eventuelle rettsstridige forføyninger fra skyldnerens side i stedet rammes av § 278.

Gjerningsbeskrivelsen i § 282 retter seg direkte mot den som «søker» å unndra noen av sine eiendeler. Også forsøk på unndragelse regnes dermed som fullbyrdet overtredelse av bestemmelsen.

Det er uten betydning på hvilken måte unndragelsen skjer. Straffebudet nevner alternativene fortielse og uriktige opplysninger. Disse må sees i lys av den opplysningsplikten skyldneren har etter tvangsfullbyrdesloven § 5-9, som imidlertid først inntreffer «når namsmannen gir pålegg om det».

Skyldkravet i § 282 er forsett, jf. straffeloven § 40. Etter § 283 straffes imidlertid også grovt uaktomme overtredelser, men da med en lavere strafferamme (bøter eller fengsel inntil seks måneder). Strafferammen i straffeloven § 282 er bøter eller fengsel inntil tre år.

13.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet går inn for å oppheve straffeloven § 282, jf. utredningen s. 33, 38 og 80. Bestemmelsen antas å være overflødig som følge av forslaget om at også krenkelser av enkeltstående fordringshavere skal fanges opp av utkastet til § 281 annet ledd, jf. punkt 7.2 foran. Rådet peker på at utkastet til § 281 vil rekke lenger enn gjeldende § 282, siden det ikke oppstilles noe krav om at tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring skal være igangsatt. På den annen side erkjenner rådet at det også kan forekomme tilfeller som i dag rammes av § 282, men som ikke omfattes av rådets forslag til § 281 annet ledd. Rådet nevner som eksempel at en skyldner hindrer utlegg fordi han heller vil selge formuesgodet selv og betale fordringshaveren med salgsvederlaget. Etter rådets oppfatning er det ikke tilstrekkelig grunn til å opprettholde straffebudet for å «fange opp krenkelser av enkeltkreditorer på annen måte enn ved handlinger som svekker dekningsutsikten for vedkommende».

13.3 Høringsinstansenes syn

Oslo politidistrikt gir uttrykkelig støtte til opphevelsen av § 282, og viser til at

«den forslåtte strl. § 281, 2. ledd 1. punktum ved tilføyselsen «en» eller flere kreditorer i minst like stor grad som ved strl. § 282 tar sikte på å beskytte en enkeltkreditor mot debtors kreditor-skadelige handlinger».

De andre høringsinstansene lar forslaget stå uomtalt.

13.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen er ikke enig i at bestemmelsen bør oppheves, og mener at bestemmelsen er «nødvendig for å beskytte en enkeltstående kreditor som ønsker å tvangsinn drive sitt krav i en situasjon hvor insolvens overhodet ikke foreligger, det vil si hvor det bare er tale om betalingsvegring fra skyldnerens side», jf. NOU 2002: 4 s. 388.

Kommisjonen foreslår imidlertid å oppheve den ordningen at forsøk er likestilt med fullbyrdet overtredelse. Det er – som nevnt før – kommisjonens generelle synspunkt at slike særregler i størst mulig utstrekning bør fjernes fra straffebudene, slik at det for eksempel vil bli adgang til straffri tilbaketreden, jf. NOU 2002: 4 s. 89–90.

Kommisjonen peker også på at man ved utformingen av bestemmelsen bør se hen til straffeloven § 278, jf. lovutkastet § 32-14 om krenking av sikkerhetsrett, og straffeloven § 343, jf. utkastet § 19-13 om hindring av tvangsfullbyrdelse mv.

Straffeloven § 282, jf. § 283, foreslås videreført i en felles bestemmelse, jf. utkastets § 33-2 om eksekusjonshindring. Skyldkravet skal som i dag være forsett eller grov uaktsomhet. Strafferammen foreslås satt til bøter eller fengsel inntil to år, jf. NOU 2002: 4 s. 392.

13.5 Departementets vurderinger

Behovet for § 282 om eksekusjonshindring reduseres når § 281 annet ledd om formuesforringelse ved insolvens mv. utvides til også å omfatte krenkelser

av enkeltstående fordringshavere, jf. utkastet til § 283 og punkt 12.2.5 foran. Fordringshaverne har imidlertid også krav på vern i de tilfellene hvor det ikke foreligger insolvens, men hvor det av ulike grunner fremstår som nødvendig å tvangsinn drive kravet. Dette hensynet er det bare § 282 som ivaretar. Høringsinstansenes taushet om opphevelsesforslaget kan tyde på at bestemmelsen betraktes som lite viktig i praksis. Departementet er likevel av den oppfatning at bestemmelsen bør videreføres, slik Straffelovkommisjonen har foreslått. Bestemmelsen foreslås flyttet til § 283 første ledd bokstav a.

Gjerningsbeskrivelsen er foreslått tilpasset ordlyden i resten av bestemmelsen om formuesforringelse ved insolvens mv. og § 285 om boforringelse ved insolvens mv. På denne bakgrunn foreslås lovteksten å rette seg mot «en skyldner som foretar en handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en fordringshaver». Etter departementets syn er det ikke nødvendig å presisere i lovteksten at hindringen kan foregå ved fortieelse eller uriktige opplysninger. Slik opptreden vil åpenbart være egnet til å hindre at formuesgoder tjener til dekning for en fordringshaver, og vil følgelig rammes av straffebudet selv om det ikke er uttrykkelig nevnt.

Straffeloven § 283 om grovt uaktsom overtredelse av §§ 281 og 282 foreslås opphevet og innarbeidet i de respektive straffebudene. Skyldkravet i utkastet til § 283 om eksekusjonshindring vil derfor være forsett eller grov uaktsomhet. Det foreslås en felles strafferamme på bøter eller fengsel inntil tre år for vanlige forsettlig og grovt uaktsomme tilfeller av formuesforringelse ved insolvens eller eksekusjonshindring. Ved straffutmålingen må det legges vekt på at eksekusjonshindring normalt er mindre straffverdig enn formuesforringelse som rammer kreditorfellesskapet. Det foreslås ingen egen strafferamme for grove tilfeller av eksekusjonshindring.

For øvrig vises det til § 283 og spesialmotivene til bestemmelsen.

14 Unnlatelse av å begjære oppbud eller gjeldsforhandling

14.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 283 a første ledd retter seg innledningsvis mot «den som ikke begjærer åpning av gjeldsforhandling eller konkurs til tross for at han bør innse at han ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne».

Med gjeldsforhandling menes gjeldsforhandling etter konkursloven. Denne tolkningen synes forutsatt i forarbeidene til bestemmelsen, jf. NOU 1972: 20 s. 366, og passer også best med formålet med straffebudet, nemlig å beskytte fordringshavernes interesser. Bestemmelsen er utformet lenge før gjeldsordningsloven trådte i kraft. Gjeldsordningslovens formål er å gi privatpersoner med alvorlige gjeldsproblemer mulighet til å få kontroll over sin økonomi, ikke primært å sikre fordringshavernes interesser. Åpning av gjeldsforhandling etter gjeldsordningsloven gir ikke mulighet for omstøtelse av annet enn utlegg. Personer som driver næringsvirksomhet vil som hovedregel ikke kunne få åpnet gjeldsforhandling etter gjeldsordningsloven.

Det er et grunnleggende vilkår i § 283 a at skyldneren er insolvent, jf. punkt 6.1 foran. Dette utledes av formuleringen «ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne». Gjeldsforhandling kan kreves åpnet allerede ved illikviditet, jf. konkursloven § 1, men det inntreffer ikke derved noen straffesanksjonert plikt til å inngi slik begjæring.

Det er på den annen side heller ikke tilstrekkelig at vilkåret for å begjære konkurs er oppfylt, det vil si at skyldneren er insolvent, jf. konkursloven § 60. Etter § 283 a første ledd nr. 1 er det i tillegg et krav at «unnlatelsen har til følge at det ikke kan foretas omstøtelse av disposisjoner eller tvangsforretninger som han bør innse innebærer en betydelig svekkelse av fordringshavernes utsikt til å få dekning».

I hvilken grad unnlatelsen har til følge at disposisjonen eller tvangsforretningen (utlegget) ikke kan omstøtes, beror på omstøtelsesreglene i dekningsloven kapittel 5. De objektive omstøtelsesreglene i dekn. § 5-2 og §§ 5-5 til 5-8 bestemmer at nærmere angitte disposisjoner og utlegg kan omstøtes dersom de har funnet sted senere enn tre måneder før fristdagen, det vil si den dagen begjæ-

ringen om åpning av gjeldsforhandling eller konkurs kom inn til retten, jf. dekningsloven §§ 1-1 og 1-2. Hvis en av skyldnerens nærstående er begünstiget ved den omstøtelige disposisjon eller utlegg, gjelder det i stedet en toårsfrist. Dekningsloven § 5-9 om subjektiv omstøtelse oppstiller en omstøtelsesfrist på ti år, som antakelig også må være utslagsgivende i forhold til straffeloven § 283 a, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene, 6. utg., Oslo 1996, s. 176.

Vilkåret om at den manglende omstøtelsen medfører en betydelig svekkelse av dekningsutsikten for fordringshaverne må antakelig forstås på samme måte som vilkåret «betydelig forringet» i § 284 om kreditorbegünstigelse, jf. blant annet M. H. Andenæs, Konkurs, Oslo 1999, s. 32. Straffeloven § 285 annet ledd har en liknende formulering, jf. punkt 12.2.1 foran. Spørsmålet om dette vilkåret er oppfylt må avgjøres etter en samlet vurdering. Det må både ses hen til hvor mye det utbetalte beløpet utgjør i forhold til underbalansen, det vil si i hvilken grad disposisjonen påvirker en eventuell dividende, og til hvor stort beløp det er tale om isolert sett, jf. Bratholm/Matningsdal, Straffelovkommentaren bind II, Oslo 1995, s. 770. Det er ikke noe krav at samtlige fordringshavere får sine dekningsmuligheter betydelig forringet, jf. Rt. 1982 s. 1277 om § 284.

Hvis skyldneren var eller ble insolvent da den omstøtelige disposisjonen ble foretatt, kan disposisjonen i seg selv være straffbar som boforringelse eller kreditorbegünstigelse, jf. § 281 annet ledd og § 284. Det er uttrykkelig forutsatt i forarbeidene at §§ 283 a og 284 skal kunne anvendes i konkurrans, jf. NOU 1972: 20 s. 367. Det samme må antakelig gjelde i forhold til § 281 annet ledd. Som supplement til bestemmelsene om boforringelse mv. får handlingsalternativet i § 283 a første ledd nr. 1 særlig selvstendig betydning ved utlegg, som ikke ved lovlige midler kan hindres av skyldneren, jf. § 282 om eksekusjonshindring.

Straffeloven § 283 a første ledd nr. 2 oppstiller som tilleggsvilkår at skyldneren «bør innse at den næringsvirksomhet som han eier eller bestyrer, alene eller sammen med andre, klart går med tap, og at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles innen rimelig tid».

Dette handlingsalternativet er i forarbeidene begrunnet med behovet for å reagere effektivt overfor skyldnere som fortsetter å drive en virksomhet, til tross for at stillingen stadig forverrer seg uten utsikt til bedring, også i tilfeller hvor man ikke kan peke på bestemte kreditorskadelige handlinger, jf. NOU 1972: 20 s. 368.

Hvis den svake økonomiske situasjonen ser ut til å være forbigående, for eksempel fordi bedriften er utpreget sesongavhengig, er det ikke ønskelig å gjøre skyldneren strafferettslig forpliktet til å begjære opphør av virksomheten. En slik løsning vil heller ikke fordringshaverne være tjent med. Det er derfor ikke tilstrekkelig etter § 283 a første ledd nr. 2 at det foreligger insolvens og at virksomheten er klart tapsbringende. Det er også et vilkår at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles «innen rimelig tid». I hvilken grad dette vilkåret er oppfylt, beror på en konkret vurdering, og det kan vanskelig gis en fast tidsnorm, jf. nærmere Bratholm/Matningsdal, Straffelovkommentaren bind II s. 772 og M. H. Andenæs, Konkurs s. 34.

Straffeloven § 283 a første ledd nr. 2 har først og fremst selvstendig betydning ved formuesforringelse før det åpnes konkurs eller gjeldsforhandling etter loven i skyldnerens bo. Straffebudet overlappes i noen grad av §§ 281 og 285, jf. punkt 12.2.1 foran. Dersom skyldneren i forbindelse med videreføring av den klart tapsbringende virksomheten også foretar uttak som nevnt i § 285 annet ledd, må straffebudene kunne anvendes i konkurrans.

Straffeloven § 283 a annet ledd gjør unntak fra straffebestemmelsene i første ledd «når skyldneren har opptrådt i forståelse med fordringshavere som representerer en vesentlig del av fordringsmassen med hensyn til både beløp og antall». Når fordringshaverne er gjort kjent med skyldnerens situasjon, kan de om ønskelig begjære vedkommen konkurs på egen hånd. I så fall er det ikke behov for å straffesanksjonere manglende oppbudsbegjæring fra skyldnerens side. Med denne unntaksregelen har man ivaretatt de tilfellene hvor skyldneren og fordringshaverne ser seg best tjent med en utenrettslig gjeldsforhandling. Unntaket er imidlertid mest anvendelig i forhold til § 283 a første ledd nr. 2. Ved omstøtelsestilfellene er det etter nr. 1 en forutsetning for straffrihet at fordringshaverne også kjenner til de omstøtelige disposisjonene eller utleggene.

Skyldkravet i straffeloven § 283 a er sammenfatt. Når det gjelder første handlingsalternativ, er det tilstrekkelig at det foreligger uaktsomhet om skyldnerens insolvens og om den følge at fordringshavernes dekningsutsikt forringes betydelig. For så vidt gjelder vilkåret om at omstøtelsesfristen

må være utløpt, er det tilstrekkelig at dette er forutseelig, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene s. 176 om en analogisk anvendelse av straffeloven § 43. For øvrig gjelder det et alminnelig forsettskrav, jf. straffeloven § 40: Skyldneren må forsettlig ha unnlatt å begjære oppbud mv., og må også kjenne til at det er foretatt en disposisjon eller tvangsforretning. Også i relasjon til annet handlingsalternativ må unnlatelsen av å begjære oppbud være forsettlig. For øvrig er det tilstrekkelig med simpel uaktsomhet. Strafferammen i § 283 a er bøter eller fengsel inntil to år.

14.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet foreslår å oppheve § 283 a første ledd nr. 2, jf. utredningen s. 40–41. Forslaget begrunnes med at straffalternativet vil ha liten selvstendig betydning ved siden av utkastet til § 281 annet ledd, jf. punkt 12.2.2 foran. Hensynet til forenkling av regelverket tilsier da en slik løsning. Rådet er enig i at mye taler for å ha «bestemmelser om tvungen avvikling av næringsvirksomhet bl.a. når kreditorene i særlig grad eller på uakseptabel måte utsettes for å lide tap», men viser til at man allerede etter gjeldende rett har flere bestemmelser om tvungen avvikling i slike og liknende tilfeller, jf. aksjeloven og allmennaksjeloven 13. juni 1997 nr. 44 og 45, §§ 16-15 til 16-18. Rådet bemerker videre at det strengt tatt er videreføringen av næringsvirksomheten, og ikke unnlatelsen av å begjære gjeldsforhandling eller konkurs, som påfører fordringshaverne tap:

«Åpning av gjeldsforhandling innebærer f.eks. ikke i seg selv nedlegging av skyldnerens næringsvirksomhet. Videreføres en tapsbringende næringsvirksomhet i gjeldsforhandlingsperioden, og gjeldsforhandlingen mislykkes slik at konkurs åpnes, vil også fordringer stiftet i gjeldsforhandlingsperioden konkurrere om dekning i konkursboet. Selv om konkurs normalt innebærer avvikling av skyldnerens næringsvirksomhet, kan ikke rådet se at dette med tyngde taler for et straffesanksjonert pålegg om å gjøre oppbud når det er videreføring av tapsbringende næringsvirksomhet som er årsaken til at kreditorene påføres tap. Når plikten i tillegg forutsettes bare å omfatte håpløse tilfeller, vil det normalt være lite å oppnå ved å åpne gjeldsforhandling. Når det gjelder åpning av konkurs, bemerkes at den insolvente skyldner ofte vil kunne foreta privat avvikling av den tapsbringende næringsvirksomhet som alternativ til avvikling ved konkurs, uten at hensynet til kreditorene taler imot dette. Etter gjeldende rett er

han kanskje avskåret fra å velge dette alternativet, med mindre unntaket i § 283 a, andre ledd er oppfylt, se Mads H. Andenæs, Konkurs, 2. utgave s. 34.

Skulle det likevel i det enkelte tilfelle forholde seg slik at skyldner ikke kan nøye seg med å nedlegge den klart tapsbringende næringsvirksomheten, men må begjære gjeldsforhandling eller konkurs for ikke å utsette kreditorene for å lide (ytterligere) tap, vil en slik plikt for skyldner i de straffverdige tilfelle kunne utledes av gjerningsbeskrivelsen i forslaget til strl. § 281, andre ledd. Rådet tilføyer at gjeldende § 281, andre ledd synes her mindre anvendelig.»

Straffeloven § 283 a første ledd nr. 1 foreslås videreført, riktignok med en viss «klargjøring og forenkling av gjerningsbeskrivelsen og skyldkravet», jf. utredningen s. 80. Endringene innebærer blant annet at det blandede skyldkravet erstattes med et generelt krav om forsett eller grov uaktsomhet. Det foreslås videre at bestemmelsen skal rette seg direkte mot skyldneren, og la straffansvaret for andre enn skyldneren følge av § 288, slik systematikken ellers i kapitlet tilsier. Det foreslås også å presisere i lovteksten atplikten inntreder ved insolvens. Rådet drøfter og forkaster et alternativt vilkår om likviditet. Endelig foreslås det å presisere at skyldnerens plikter etter bestemmelsen ikke skal være ivarettatt ved å begjære gjeldsforhandling etter gjeldsordningsloven. Rådet går ikke inn for noen endring av strafferammen, jf. punkt 10.2 foran.

14.3 Høringsinstansenes syn

Oslo politidistrikt gir uttrykkelig støtte til de foreslåtte endringene i § 283 a første ledd nr. 1, og understreker samtidig behovet for å videreføre unnaksregelen i annet ledd, slik Straffelovrådet har foreslått.

Oslo politidistrikt og *mindretallet i Konkursrådet* er enig i den foreslåtte opphevelsen av § 283 a første ledd nr. 2. *Oslo politidistrikt* antar at Straffelovrådets utkast til § 281 annet ledd gir kreditorfelleskapet en like god beskyttelse mot skyldnerens kreditorskadelige handlinger som det § 283 a annet handlingsalternativ gjør, idet

«... en ved den nye bestemmelsen ikke behøver å føre bevis for debtors insolvens lenger, men bare at hans kreditorskadelige handling innebærer en påtakelig fare for insolvens.

Imidlertid innebærer forslaget at skyldkravet skjerpes fra simpel til grov uaktsomhet. I tillegg skjerpes straffen fra 2 til 3 års fengsel og ved grove overtredelser fra 2 til 6 års fengsel.

Sett under ett antar en at den foreslåtte bestemmelse vil styrke vernet mot kreditorskadelige handlinger, vil være mer effektiv og praktisk lettere å håndheve enn nåværende strl. § 283 a, 2. straffalternativ.»

Mindretallet i Konkursrådet tiltrer Straffelovrådets begrunnelse for å oppheve handlingsalternativet, og viser i tillegg til at bestemmelsen anvendes lite i praksis.

Trondheim politidistrikt, ØKOKRIM og flertallet i Konkursrådet (med tilslutning av *Den Norske Advokatforening*) uttrykker derimot skepsis til forslaget.

Trondheim politidistrikt har erfart at § 283 a første ledd nr. 2 er svært mye anvendt i innberetningene fra bobestyrerne:

«I løpet av 1998–99 er det anmeldt 8 brudd på strl. § 283 a til Trondheim politidistrikt. Det er som oftest strl. § 283 a nr. 2 som benyttes. Til sammenligning kan nevnes at brudd på strl. § 281, 1. og 2. ledd er påberopt 4 ganger i samme tidsperiode.

Det at bostyrerne er så bevisst på å bruke denne bestemmelsen, bør ses på som et signal om at denne bestemmelsen er iaktatt av flere aktører i næringslivet, og at bestemmelsen mulig har en pedagogisk virkning.»

Trondheim politidistrikt påpeker videre at argumentasjonen for å oppheve bestemmelsen like gjerne kan gjøres gjeldende i forhold til første handlingsalternativ:

«Dersom en følger rådets oppfatning om at strl. § 281, 2. ledd, er dekkende for den situasjon strl. § 283 a nr. 2 beskriver, er det vanskelig å se at strl. § 283 a nr. 1, kommer i en annen stilling.

Slik rådets forslag til strl. § 283 a fremstår, er det usikkert ut fra Trondheim politidistrikts syn, hvilken selvstendig betydning denne bestemmelsen vil få, ved siden av strl. § 281, 2. ledd.»

Flertallet i Konkursrådet (sju medlemmer) går imot den foreslåtte opphevelsen, og legger særlig vekt på at bestemmelsen antas å ha en viktig preventiv effekt:

«Etter strl § 286, er § 283 a første ledd nr 2 den bestemmelse i straffelovens kap. 27 som hyppigst medtas i innberetninger til skifteretten i medhold av kkl § 120 første ledd nr 5. Selv om et fåtall av sakene ender med tiltale og dom, er det etter flertallets oppfatning viktig å opprettholde en bestemmelse som eksplisitt pålegger oppbudsplikt i en håpløst tapsbringende virksomhet. Bestemmelsens pedagogiske betydning er den viktigste årsak til at flertallet går imot opphevelse. Konkursrådets flertall antar at

någjeldende bestemmelse er relativt godt kjent av eksempelvis styremedlemmer og rådgivere (revisorer/advokater) i virksomheter i krise, og at denne tas i betraktning ved vurderingen av virksomhetenes handlingsvalg.

Selv om den foreslåtte bestemmelse er så vidt formulert at den vil kunne tolkes som en forpliktelse til å begjære oppbud i visse situasjoner, fremstår et slikt tolkningsresultat etter flertallets oppfatning som noe anstrengt. Dessuten vil man – som Straffelovrådet påpeker – måtte foreta en innskrenkende fortolkning av bestemmelsen, for å unngå en utvidelse av virkeområdet i forhold til någjeldende krav om at virksomheten klart går med tap og at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles innen rimelig tid. Det må antas at en regulering av oppbudsplikten innenfor utkastets § 281 annet ledd første punktum vil medføre betydelige tolkningsproblemer og derved en usikkerhet i forhold til rettsåndhevelsen, som det ikke kan ses noen fornuftig begrunnelse for.

En opphevelse vil etter flertallets oppfatning ha en uheldig signaleffekt, og kan dessuten ikke ses å være i samsvar med lovgivers ønske om å legge forholdene til rette for at oppbud blir begjært tidligere enn det som har vært vanlig. Det vises i denne forbindelse til endringen i kkl § 67 fjerde ledd, hvorefter skyldneren nå er fritatt for kravet om forskuddsbetaling.»

ØKOKRIMs høringsuttalelse samsvarer i det vesentlige med uttalelsen fra flertallet i Konkursrådet. ØKOKRIM anser utkastet til § 281 annet ledd lite egnet til å erstatte gjeldende § 283 a første ledd nr. 2, jf. uttalelsen foran, og fremhever også regelens viktige pedagogiske betydning:

«Selv om oppbudsplikt i en situasjon som nevnt vil kunne innfortolkes i utkastet til § 281 annet ledd, vil dette etter ØKOKRIMs syn innebære en betydelig svekkelse av regelens pedagogiske element. I alle fall for andre enn eksperter vil utkastets § 281 gi svært liten veiledning i forhold til det handlingsrom de ansvarlige for virksomheten vil ha med hensyn til den straffesanksjonerte oppbudsplikten.»

Praktiske erfaringer tilsier etter *Trondheim politidistrikt*s oppfatning at unntaksregelen i annet ledd bør vurderes endret:

«Etterforskningsteknisk er 2.ledd relativ enkel når det kun er en enkelt eller noen få kreditorer. Problemet oppstår når det er flere kreditorer. Da medfører dette unntaksvilkåret omfattende etterforskning, ved at de fleste eller alle kreditorer må beskrive sin kontakt med debitor og helst dokumentere denne fra insolvenstidspunktet og frem til konkurs. Når brudd på strl. § 283 a anmeldes fra bostyrers side er dette vil-

kåret gjerne ikke vurdert. Det er mulig at dette vilkåret burde vært erstattet med en aktivitetsplikt for debitor, slik at denne bør dokumentere sin aktivitet ovenfor kreditorene under en klar insolvenssituasjon.»

Når det gjelder høringsinstansenes syn på skyldkrav og strafferammer, vises det til punkt 9.3 og 10.3 foran.

14.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen gir full tilslutning til forslagene fra Straffelovrådet, herunder den foreslåtte opphevelsen av § 283 a første ledd nr. 2, jf. NOU 2002: 4 s. 390 og 411. Den gjenværende delen av bestemmelsen foreslås videreført i lovutkastet § 33-7 om unnlatelse av å begjære oppbud mv. Som etter gjeldende rett foreslås det en strafferamme på bøter eller fengsel inntil to år, jf. NOU 2002: 4 s. 392.

14.5 Departementets vurderinger

Revisjonen av straffelovens kapittel om forbrytelser i gjeldsforhold har blant annet til formål å gjøre bestemmelsene lettere å anvende i praksis. Høringsrunden har vist at forslaget om å oppheve straffeloven § 283 a første ledd nr. 2 neppe vil være et hensiktsmessig bidrag i så måte. At straffehjemmelen om manglende oppbudsbegjæring ved klart tapsbringende næringsvirksomhet er mye brukt, kan riktignok ha sammenheng med at de andre straffebudene fremstår som kompliserte, noe man nettopp tar sikte på å endre med det foreliggende lovutkastet. På den annen side er det hensiktsmessig å videreføre straffebud som har et klart avgrenset og praktisk anvendelsesområde, selv om de straffbare handlingene i prinsippet også omfattes av mer generelt utformede straffebud. Det er ikke tilstrekkelig at selve regelverket forenkles. Det avgjørende må være den forventede praktiseringen. Departementet legger vesentlig vekt på at sentrale høringsinstanser tar til orde for å videreføre straffehjemmelen i § 283 a første ledd nr. 2, ikke minst av hensyn til den viktige funksjonen dette handlingsalternativet åpenbart har hatt ved å avverge mer alvorlige forbrytelser i gjeldsforhold. Departementet går på denne bakgrunn ikke inn for å følge opp Straffelovrådets forslag om å oppheve § 283 a første ledd nr. 2.

Når det gjelder § 283 a første ledd nr. 1 om unnlatelse av å begjære oppbud mv. som har til følge manglende omstøtelse, vil departementet understreke at dette alternativet har en særlig selvsten-

dig betydning når det er tatt utlegg i skyldnerens formuesgoder. At utlegg blir tatt, er i prinsippet utenfor skyldnerens kontroll. Departementet er derfor ikke enig med Trondheim politidistrikt i at argumentasjonen for å oppheve § 283 a nr. 2 like gjerne kan gjøres gjeldende i forhold til dette handlingsalternativet.

Den nye bestemmelsen foreslås av hensyn til kronologien i kapitlet flyttet til § 284.

Departementet er for øvrig enig i de endringene Straffelovrådet har foreslått, og tiltrer rådets begrunnelse for disse. Departementet foreslår imidlertid enkelte språklige endringer i ordlyden i forhold til rådets forslag.

Når det gjelder forslagene om å omformulere insolvensvilkåret og å oppheve de blandede skyldkravene, henvises også til den generelle omtalen av disse spørsmålene i punkt 6.5 og 9.5 foran.

I tråd med gjeldende rett foreslås det for begge handlingsalternativene en strafferamme på bøter eller fengsel inntil to år, jf. punkt 10.5 foran.

Departementet går i likhet med Straffelovrådet inn for å videreføre unntaksregelen i § 283 a annet ledd. Denne bestemmelsen er viktig av hensyn til skyldnere som har gått inn i utenrettslige gjeldshandlinger med fordringshaverne. Departementet følger ikke opp forslaget fra Trondheim politidistrikt om å snu bevisbyrden slik at skyldneren må godtgjøre å ha opptrådt i forståelse med et tilstrekkelig antall fordringshavere. Dette ville etter departementets syn kunne gjøre at straffebudet får for vid rekkevidde. Skyldneren vil kunne ha opptrådt i forståelse med fordringshaverne uten at det er lett å skaffe bevis for dette. Kontakten kan f.eks. ha skjedd i møter eller per telefon. Det virker etter departementets syn lite rimelig at skyldneren skal kunne straffes dersom vedkommende ikke kan godtgjøre at slik kontakt har funnet sted.

For øvrig vises det til utkastet til § 284 og spesialmotivene til bestemmelsen.

15 Kreditorbegunstigelse

15.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 284 retter seg mot «en skyldner som gir noen fordringshaver fyldestgjørelse eller sikkerhet, skjønt han bør innse at han ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne, og at utsikten for dem til å få dekning blir betydelig forringet».

Med «fyldestgjørelse» menes betaling, motregning eller annen form for oppgjør, herunder deloppgjør. Det er uten betydning om fordringen har forfalt eller ikke. Antakelig omfattes også tilbakelevering av gjenstander som er kjøpt på kreditt, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene, 6. utg., Oslo 1996, s. 172. Med «sikkerhet» menes panterett eller tilbakeholdsrett.

Det er et grunnleggende vilkår i § 284 at skyldneren er insolvent ved handlingen, jf. punkt 6.1 foran. Dette utledes av formuleringen «ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne». For at § 284 skal komme til anvendelse, er det dessuten en forutsetning at handlingen rammer kreditorfellesskapet, jf. punkt 7.1 foran.

Derimot er det ikke noe vilkår at kreditorbegunstigelsen rent faktisk påfører kreditorfellesskapet tap, jf. punkt 8.1 foran. Kreditorenes dekningsutsikt må imidlertid være betydelig forringet. Det er ikke åpenbart hva som ligger i dette, jf. Andreasen, Forbrytelser mot kreditorene, Oslo 2000, s. 253 flg., som imidlertid (på s. 256) konkluderer med at det er

«tilstrekkelig at denne virkningen kan konstateres i forhold til en tenkt konkursbehandling på tidspunktet for det straffbare forholdet. Vurderingen må derved ta utgangspunkt i det kreditorfellesskapet som forelå på dette tidspunktet, og den økonomiske stillingen boet da hadde.»

Hvis den fordringshaveren som har fått oppgjør hadde tilstrekkelig sikkerhet for kravet sitt, forringes ikke dekningsutsikten for kreditorfellesskapet, og straffansvar vil da være utelukket. Tilsvarende gjelder hvis det er tale om en prioritert fordring som det er på det rene ville blitt dekket i en eventuell konkurs, jf. Rt. 1987 s. 526.

Det må foretas en samlet vurdering av om forringelsen er betydelig. Det må både ses hen til hvor mye det utbetalte beløpet utgjør i forhold til under-

balansen, det vil si i hvilken grad disposisjonen påvirker en eventuell dividende, og til hvor stort beløp det er tale om isolert sett, jf. Bratholm/Matningsdal, Straffelovkommentaren bind II, Oslo 1995, s. 770 og Rt. 1982 s. 1277. Ved betaling av flere gjeldsposter er det de samlede utbetalinger som er avgjørende, jf. Rt. 1987 s. 526. Ifølge kjennelsen i Rt. 1982 s. 1277 vil det være et sentralt element i vurderingen «om en skyldner ved de utbetalinger som blir foretatt, vesentlig griper inn i og forrykker det oppgjør som ellers ville ha blitt resultatet etter vanlige regler i konkursloven». Men selv om fordringshaveren ikke får mer enn det et konkursoppgjør ville ha resultert i, kan skyldnerens utbetalinger forringe de øvrige fordringshavernes dekningsutsikt gjennom den likviditetsbelastningen dette innebærer. Det er ikke noe krav at samtlige fordringshavere får sine dekningsmuligheter betydelig forringet, jf. Rt. 1982 s. 1277, hvor dette vilkåret bare var oppfylt i forhold til de prioriterte fordringshaverne.

I forarbeidene til § 284 og juridisk teori er det lagt til grunn at skyldneren straffritt må kunne betale leverandørkreditt, dersom dette leder til ny leveranse fra fordringshaveren av en tilsvarende verdi, jf. Ot. prp. nr. 75 (1948) s. 44, Andenæs, Formuesforbrytelsene s. 171 og Bratholm/Matningsdal, Straffelovkommentaren bind II s. 775. Årsaken er at forholdet mellom aktiva og passiva i et slikt tilfelle ikke forrykkes. Dommen i Rt. 1982 s. 1277 synes også forutsetningsvis å bygge på at betalinger i «et løpende forretningsforhold» kan falle utenfor § 284. Forutsetningen må formodentlig være at de aktiva som tilføres skyldneren, er av en slik art at boet kan nyttiggjøre seg dem.

Det er skyldnerens forfordeling av fordringshaverne straffeloven § 284 skal beskytte mot. Derimot er det ikke noe i veien for at fordringshaverne selv tvangsinndriver kravene sine gjennom enkeltforfølgning. Fordringshaverne er ikke forpliktet til å begjære skyldneren konkurs, slik at det blir likedeling mellom dem. Dette er overlatt til de av fordringshaverne som ønsker å omstøte et utlegg. En annen sak er at skyldnerens passivitet i slike tilfeller kan være straffbar etter § 283 a første ledd nr. 1 om oppbudsplikt, jf. punkt 14.1 foran. Det ville bryte med disse prinsippene om fordringshaverne ble

møtt med et medvirkningsansvar i tilknytning til § 284. Dette er bakgrunnen for unntaksregelen i § 288 annet ledd om at en fordringshaver som hovedregel ikke kan straffes for medvirkning for å ha mottatt eller krevet fyllestgjørelse eller sikkerhet, jf. punkt 17.1 nedenfor.

For at transaksjonen skal regnes som kreditorbegunstigelse, må innfrielsen eller sikkerhetsstillelsen gjelde et reelt krav. I motsatt fall kan det være tale om en formuesforringelse i forkant av fellesforfølgning, som kan straffes etter §§ 281 og 285, begges annet ledd, jf. punkt 12.2.1 foran.

Det har ingen betydning for straffbarheten om disposisjonen kan omstøtes. Dette regnes som en etterfølgende omstendighet, jf. Rt. 1993 s. 1518 (om § 285 annet ledd), Bratholm/Matningsdal, Straffelovkommentaren bind II s. 764 og Andenæs, Formuesforbrytelsene s. 173.

Skyldkravet i § 284 er blandet. Det kreves forsett med hensyn til den omstendighet at fordringshaveren har fått fyllestgjørelse eller sikkerhet, mens det er tilstrekkelig at det foreligger uaktsomhet om skyldnerens insolvens og om den følge at fordringshavernes dekningsutsikt forringes betydelig. Strafferammen i § 284 er bøter eller fengsel inntil to år.

15.2 Straffelovrådets forslag

I sitt utkast til § 284 foreslår Straffelovrådet å utvide insolvensvilkåret til også å omfatte situasjoner hvor skyldneren på handlingstidspunktet står i påtakelig fare for å bli insolvent, jf. utredningen s. 30 og punkt 6.2 foran. Til forskjell fra utkastet til § 281 annet ledd foreslås det ikke som alternativt vilkår at skyldneren blir insolvent ved handlingen, ettersom dette er lite tenkbart i forbindelse med nedbetaling av gjeld, jf. utredningen s. 81–82.

Straffelovrådet foreslår også å innføre et uttrykkelig vilkår om at kreditorbegunstigelsen må ha vært «uforsvarlig», jf. utredningen s. 47–48. Forslaget begrunnes med at skyldneren har behov for handlefrihet for å overvinne sine økonomiske problemer, og at det vil være uheldig hvis et absolutt betalingsforbud forhindrer at skyldneren kommer seg «over kneika», noe det for eksempel kan være et berettiget håp om å klare ved å betale forfalt gjeld til leverandører som skyldneren er avhengig av. Rådet peker på at det også finnes spor av slike synspunkter i rettspraksis i tilknytning til gjeldende straffeloven § 284, jf. punkt 15.1 foran om Rt. 1982 s. 1277. Samtidig påpekes det at også andre vilkår i bestemmelsen vil kunne begrense rekkevidden av

straffebudet, og det vises særlig til at handlingen må ha forringet fordringshavernes dekningsutsikt «betydelig». I tillegg vises det til muligheten for innskrenkende tolkning. Rådet legger etter dette til grunn at lovendringen trolig vil ha begrenset selvstendig betydning for rekkevidden av straffebudet. Forslaget skal imidlertid bidra til å sette fokus på at ikke alle kreditorbegunstigelser er straffverdige, og på den måten medvirke til at straffebudet ikke får større rekkevidde enn ønskelig. Rådet frarår å innføre absolutte skiller mellom fyllestgjørelse av forfalt og uforfalt gjeld, og mellom fyllestgjørelser og sikkerhetsstillelser, jf. utredningen s. 48, hvor det fremholdes at også betaling av uforfalt gjeld og sikkerhetsstillelse for eldre gjeld kan ha en kommersiell begrunnelse.

Det blendede skyldkravet i § 284 foreslås endret til et generelt krav om forsett eller grov uaktsomhet, jf. utredningen s. 58–59 og punkt 9.2 foran. Det foreslås ingen endringer i strafferammen, jf. punkt 10.2 foran.

Dersom skyldneren har foretatt en rekke mindre disposisjoner som hver for seg ikke rammes av bestemmelsen, vurderes disse etter gjeldende rett under ett. Rådet mener at dette i noen tilfeller fortsatt vil være naturlig, for eksempel hvor én kreditor, eller flere nærstående eller på annen måte tilknyttede kreditorer, begunstiges ved flere enkelt-handlinger, jf. utredningen s. 50. Etter rådets oppfatning bør imidlertid utgangspunktet være at hver enkelt disposisjon vurderes for seg. Standpunktet begrunnes med at det normalt er den enkelte handling som eventuelt utgjør en straffverdig kreditorbegunstigelse.

På s. 48–49 i utredningen gjennomgår Straffelovrådet enkelte typetilfeller hvor det i tillegg til skyldneren og fordringshaveren også er involvert en tredjeperson. Dette leder imidlertid ikke til noe forslag om lovendringer. Deretter drøftes behovet for en særskilt bestemmelse i § 284 som retter seg mot tilfeller hvor en fordringshaver gis hemmelige særfordeler under forhandling om gjeldsordning. Tanken forkastes imidlertid, jf. utredningen s. 49, hvor det også redegjøres for gjeldende rett i slike tilfeller.

Straffelovrådet redegjør for øvrig nærmere for avgrensningen mellom kreditorbegunstigelse og boforringelse på s. 35 flg. i utredningen. Rådet gir uttrykk for at utkastet til § 284 skal regulere uttømmende de tilfeller hvor skyldneren forringer dekningsutsikten for kreditorfellesskapet ved å gi kreditor oppgjør eller sikkerhet, jf. utredningen s. 42.

15.3 Høringsinstansenes syn

*Oslo politidistrikt og Politiembetsmennenes Landsfor-
ening (PEL)* gir uttrykkelig støtte til de foreslåtte
endringene. *Oslo politidistrikt* uttaler følgende:

«De endringer som foreslås gjør bestemmelsen om kreditorbegunstigelse når debitors virksomhet er økonomisk svak atskillig enklere å bevise i praksis. De styrker i noen grad de øvrige kreditorenes vern mot debitors forfordelende disposisjoner og gir debitor den økonomiske handlefrihet han bør ha for å kunne drive sin økonomiske virksomhet, bl. a. ved foretakelse av forsvarlige, kommersielt motiverte handlinger, selv om virksomheten på handlingstidspunktet økonomisk går dårlig.

[...]

Når en tar hensyn til alle de usikre faktorer som spiller inn ved vurderingen/beregningen av debitors aktiva og passiva ved vurderingen av om forfordelingen i den konkrete sak ville føre til en betydelig redusert dekningsutsikt for de øvrige kreditorer, som i utgangspunktet ville være de(n) kreditorgruppe/grupper som under en senere konkurs ville ha den beste prioritet, vil det i praksis være meget vanskelig å føre tilstrekkelig bevis for domfellelse i en straffesak mot debitor, spesielt hvor regnskap ikke er ført eller hvor det hefter så vesentlige mangler ved regnskapene at det blir umulig å foreta en riktig bedømmelse av verdiene av debitors aktiva og passiva.

Ved forslaget til ny strl. § 284 der debitor ved handlingen, forfordelingen, bare behøver å stå i fare for å bli insolvent vil det trolig bli enklere å bevise det straffbare forhold enn ved gjeldende bestemmelse. Likevel vil det også ved den nye bestemmelse oppstå bevismessige problemer i relasjon til kravet om at forfordelingen skal føre til betydelig forringelse av dekningsutsikten for de øvrige kreditorene. Her vil nåværende og fremtidig rettspraksis gi rettledning om hva uttrykket betydelig reduksjon i dekningsutsikten betyr.

Tilføyelsen om at det bare er de uforsvarlige tilfeller av forfordelinger som er straffbare, vil gi debitor den nødvendige handlefrihet til å foreta betaling av forfalt gjeld når betalingen er kommersielt motivert og nødvendig for fortsatt drift og /eller vil kunne bidra til at debitors økonomisk dårlig stilte virksomhet kan komme over kneika og få livets rett igjen.»

Også *PEL* fremholder at endringene vil gjøre det enklere å bevise kreditorbegunstigelse og styrke de øvrige kreditorenes vern mot skyldnerens forfordelende disposisjoner.

Trondheim politidistrikt og Konkursrådet (med

tilslutning av *Den Norske Advokatforening*) støtter særlig forslaget om å innføre et uforsvarlighetsvilkår. *Trondheim politidistrikt* begrunner dette med at det er «de klart straffverdige tilfellene av kreditorbegunstigelser som bør unngås».

ØKOKRIM er derimot skeptisk til et slikt nytt kriterium. *ØKOKRIM* sier seg ikke kjent med at § 284 har medført domfellelser som fremstår som urimelige, og hvor innføringen av et uforsvarlighetskriterium ville ledet til et annet resultat:

«*ØKOKRIM* stiller seg tvilende til om det bør innføres et uforsvarlighetskriterium i § 284. Denne bestemmelsen forstås i dag slik at en rekke handlinger som isolert sett vil innebære kreditorbegunstigelse, faller utenfor bestemmelsens virkeområde, eksempelvis betaling av løpende omkostninger som er nødvendige for å holde virksomheten i gang. *ØKOKRIM* er ikke kjent med at bestemmelsen har medført domfellelser som fremstår som urimelige, og hvor innføringen av et uforsvarlighetskriterium ville ledet til et annet resultat. Det kan heller ikke ses at innføringen av grov uaktsomhet som sideordnet skyldform skulle nødvendiggjøre innføring av et slikt kriterium for å unngå urimelige resultater. På den annen side antas innføringen av et slikt skjønnsbasert kriterium å medføre større usikkerhet i forhold til praktiseringen av bestemmelsen, hvilket etter *ØKOKRIMs* syn bør unngås.»

I forhold til vilkåret om at fordringshavernes dekningsutsikt må være betydelig forringet, uttaler *Trondheim politidistrikt* at Straffelovrådet burde ha

«trukket ut en essens av eksisterende rettspraksis, slik at en hadde lovfestet i hvor stor grad handlingen medfører forringet dekningsutsikt. Dette for å unngå fortolkningsproblemer.»

Finansdepartementet fremholder at kreditorbegunstigelse kan være like straffverdig som ulike typer av boforringelse. Når det ellers gjelder høringsinstansenes syn på skyldkrav og strafferammer, vises det til punkt 9.3 og 10.3 foran.

15.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen er i hovedsak enig i de foreslåtte endringene og foreslår et liknende straffebud inntatt i § 33-3 om kreditorbegunstigelse, jf. NOU 2002: 4 s. 389.

Kommisjonen ser imidlertid ikke behov for å innføre et uttrykkelig vilkår om at kreditorbegunstigelsen er «uforsvarlig». Etter kommisjonens oppfatning er hensynet til skyldnerens handlefrihet i til-

strekkelig grad ivaretatt ved at det ikke inntreer noe ansvar etter bestemmelsen med mindre fordringshavernes dekningsutsikt har blitt betydelig forringet som følge av disposisjonen. Sammenholdt med lovutkastet § 3-7 om innskrenkende tolkning antar kommisjonen at dette vil gi domstolene et tilstrekkelig spillerom.

Heller ikke Straffelovkommisjonen foreslår noen endringer i forhold til gjeldende rett når det gjelder strafferammen, jf. NOU 2002: 4 s. 392.

15.5 Departementets vurderinger

Departementet er enig med Straffelovrådet i at det fortsatt bør være et eget straffebud om kreditorbegunstigelse, atskilt fra andre former for formuesforringelse, jf. punkt 11.4 foran. Av hensyn til kronologien i kapitlet foreslås bestemmelsen imidlertid flyttet til § 282.

Departementet er enig i at det økonomiske vilkåret bør omskrives til et krav om insolvens, og utvides til også å omfatte situasjoner hvor skyldneren står i påtakelig fare for å bli insolvent. Til forskjell fra Straffelovrådet mener imidlertid departementet at vilkåret også bør suppleres med et alternativ om at skyldneren blir insolvent ved handlingen, jf. punkt 6.5 foran.

Som departementet har understreket flere steder i proposisjonen, er formålet med å revidere disse bestemmelsene at regelverket skal bli enklere å praktisere. Dette skal igjen bidra til bekjempelse av den særlige form for økonomisk kriminalitet som gjeldsforbrytelsene representerer. Et nytt vilkår om at kreditorbegunstigelsen må være uforsvarlig for å være straffbar, vil neppe være egnet til å ivareta dette formålet. Som ØKOKRIM peker på, er det vanskelig å se at et slikt vilkår vil innebære noen praktisk betydning i forhold til praktiseringen av den nåværende bestemmelsen. På den annen side er det en risiko for at et tilleggsvilkår vil kunne begrense straffebudets anvendelsesområde. Dette synes imidlertid ikke å ha vært intensjonen bak forslaget.

Departementet legger videre vekt på at § 284 heller ikke etter gjeldende rett vil være overtrådt i enhver situasjon hvor skyldneren betaler en fordringshaver eller stiller sikkerhet i en situasjon hvor han ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne. Det avgjørende er om muligheten for at fordringshaverne skal få dekning blir betydelig forringet.

Som nevnt foran vil for eksempel betalinger i et løpende forretningsforhold kunne være lovlige, i hvert fall hvis skyldneren har et berettiget håp om å «komme over kneika». Slik bør det etter departementets syn fortsatt være.

Departementet understreker at det ikke er aktuelt å innføre noe tapsvilkår i bestemmelsen, jf. punkt 8.5 foran. Det bør fortsatt være forholdene på gjerningstidspunktet som avgjør straffbarheten. Ved vurderingen av om dekningsutsikten er betydelig forringet, vil det likevel være et element av fremtidsperspektiv som etter departementets oppfatning ivaretar den innskrenkende tolkningen Straffelovrådet ønsker å lovfeste ved et uforsvarlighetskriterium. I juridisk teori har som nevnt Andreassen ansett det tilstrekkelig at virkningen kan konstateres i forhold til en tenkt konkursbehandling på tidspunktet for det straffbare forholdet, jf. *Forbrytelser mot kreditorene*, Oslo 2000, s. 256. Departementet mener imidlertid at vilkåret om forringet dekningsutsikt bør vurderes ut fra et noe bredere tidsperspektiv fremover. Det avgjørende må være om skyldneren kan forvente en tilstrekkelig bedring i økonomien på det tidspunkt han foretar kreditorbegunstigelsen. Men hvis dette ikke er tilfellet, vil det selvsagt være uten betydning for straffbarheten at det likevel inntreffer en etterfølgende bedring i skyldnerens økonomiske situasjon.

Vilkåret om at handlingen skal ramme kreditorfellesskapet, er ikke foreslått endret, og departementet går inn for å opprettholde rettstilstanden, jf. punkt 7.5 foran.

Departementet støtter forslaget om å oppheve det blandede skyldkravet og erstatte det med et generelt krav om forsett eller grov uaktsomhet, jf. punkt 9.5 foran.

Departementet er også enig i at det ikke er behov for å heve strafferammen. I tråd med gjeldende rett foreslås det derfor en strafferamme på bøter eller fengsel inntil to år, jf. punkt 10.5 foran. Som påpekt der, vil en kreditorbegunstigelse generelt sett være atskillig mindre straffverdig enn en boforringelse. For det første dreier det seg om innfrielse av en reell forpliktelse, og for det annet vil innfrielsen vanligvis komme kreditorfellesskapet til gode, i den forstand at det blir én fordringshaver mindre når gjenværende midler i boet skal fordeles.

For øvrig vises det til utkastet til § 282 og spesi-
almotivene til bestemmelsen.

16 Uforsvarlige økonomiske disposisjoner

16.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 285 første ledd retter seg mot den som «innlater seg på spill eller annet vågelig foretagende som står i misforhold til hans økonomiske stilling, med den følge at formuesstillingen forverres og fordringshaverne påføres tap». Det er også straffbart om denne følgen bevirkes ved «ødsel levemåte eller annen lettsindig atferd eller ved grovt uordentlig forretningsførsel».

Vågelig foretagende kan for eksempel være et spekulasjonsskjøp på børsen. Om transaksjonen ligger utenfor den ordinære forretningsvirksomheten er i prinsippet uten betydning, men den vil i så fall lettere bli ansett for å være vågelig, jf. Ot.prp. nr. 75 (1948) s. 46.

Med spill menes for eksempel lotteri, lykkespill (bingo, gevinstautomater mv.), pengespill (lotto, oddsen mv.) og totalisatorspill (hesteveddeløp). For at formuesstillingen skal være forverret som følge av spill, må det ha skjedd en reduksjon i skyldnerens aktiva. En økning av passiva er ikke aktuelt: «Af Spil og Væddemaal opstaar ingen Forpligtelse, og en Anerkjendelse af derved stiftet Gjæld er uforbindende», jf. straffelovens ikrafttredelseslov § 12 nr. 2.

For at spillet skal være straffbart, må det i likhet med annet vågelig foretagende stå i misforhold til skyldnerens økonomiske stilling, jf. Ot.prp. nr. 75 (1948) s. 46. Formuleringen ble valgt for å gjøre det klart «at man ikke bare kan legge vekt på hvilke midler mannen har på handlingstiden, men også på hans utsikt til å erverve nye midler, mens på den annen side hensyn også må tas til omfanget av hans forpliktelser».

Om skyldneren har en ødsel levemåte, må bero på om vedkommende har et forbruk som overstiger et rimelig nivå for en person i hans økonomiske situasjon. Lettsindig atferd vil som regel bestå i å ta en uforsvarlig risiko, for eksempel ved å overta et stort kausjonsansvar eller ved å unnlate å tegne forsikring, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene, 6. utg., Oslo 1996, s. 167 med videre henvisninger til rettspraksis. Med grovt uordentlig forretningsførsel siktes det først og fremst til uorden i regnskapsførselen, jf. Rt. 1982 s. 1793:

«Det er ikke hevdet at selve regnskapsførselen har vært uordentlig. Domfelte gir en generell erkjennelse av grovt uordentlig forretningsførsel og nevner som eksempler at han ikke anmeldte inntak av arbeidstakere til trygdekontoen, og at han ikke satte trukne skatter på egen konto. De nevnte forhold alene gir neppe grunnlag for å karakterisere forretningsførselen som grovt uordentlig, og det er heller ikke noe som viser at den nevnte uorden har medvirket til kreditorenes tap. Domfelte erkjenner at han «manglet merkantile forutsetninger», at han manglet oversikt over lønssystemet, at han påtok seg for store utgifter i forhold til hva anbudene kunne tåle og at han engasjerte seg for meget i andre gjøremål. Intet av dette kan i seg selv være avgjørende for om selve forretningsførselen skal anses uordentlig.»

Det å fortsette driften av en næringsvirksomhet til tross for at den er tapsbringende, og derved påføre fordringshaverne tap, rammes ikke av § 285 første ledd, men av § 283 a, jf. Rt. 1982 s. 1793.

Til forskjell fra straffeloven § 281 annet ledd og § 285 annet ledd er det ikke noe vilkår etter § 285 første ledd at skyldneren er insolvent på gjerningstidspunktet. Handlingen kan også ellers innebære en uakseptabel risiko som materialiserer seg i et tap for fordringshaverne. Som eksempler på dette nevner Straffelovrådet spekulasjonsforretninger, manglende forsikringsdekning og garantiforpliktelser for økonomisk svakstilte hovedskyldnere uten tilfredsstillende sikkerhet for regresskrav, jf. utredningen s. 15. Det er riktignok ikke noe til hinder for å anvende bestemmelsen i de tilfellene hvor skyldneren er insolvent på gjerningstidspunktet. Men hvis skyldneren er klar over insolvensen, vil forholdet i mange tilfeller rammes av den strengere bestemmelsen i § 281 annet ledd, jf. punkt 12.2.1 foran. Det kan imidlertid tenkes at vilkårene der ikke er oppfylt, for eksempel hvis skyldneren mangler boforringelsesforsett, eller hvis det dreier seg om en gjeldsøkning. En annen sak er at jo svakere skyldnerens formuesstilling er, jo mindre skal det til for å konstatere misforhold mellom disposisjonen og den økonomiske stillingen, men dette er bare et formelt krav etter første punktum om spill og annet vågelig foretagende.

Likevel er ikke en hvilken som helst lettsindig atferd, grovt uordentlig forretningsførsel eller vågelig foretagende straffbar etter § 285 første ledd. Det er et vilkår at handlingen har til følge at formuesstillingen forverres og at fordringshaverne påføres tap. En forverring av formuesstillingen innebærer at forholdet mellom aktiva og passiva forskyves, i den forstand at balansen svekkes. Til forskjell fra annet ledd kan dette også skje ved en økning av passiva, og ikke bare ved en reduksjon av aktiva. Det er heller ikke noe krav etter første ledd at svekkelsen er betydelig. Til gjengjeld er det som nevnt også et krav at fordringshaverne påføres tap. I motsetning til § 281 annet ledd og § 285 annet ledd er det altså ikke nok at skyldneren utsetter fordringshaverne for tapsrisiko, men det er ikke uten videre klart hva som ellers ligger i dette vilkåret. I forarbeidene heter det bare at tapet skal være «en følge av mannens handlemåte». Det foreligger ingen avgjørende rettspraksis i tilknytning til denne delen av bestemmelsen. Andreassen, *Forbrytelser mot kreditorene*, Oslo 2000, s. 287 mener tapsvilkåret gjør at man forutsetningsvis må innfortolke et krav til skyldnerens økonomiske stilling, slik at det i hvert fall må kreves at handlingen har ført til slik formuessvekkelse at den samlede økonomiske stillingen nå må betegnes som insolvent. I motsatt fall foreligger det ikke noe tap for kreditorene. Andenæs, *Formuesforbrytelsene* s. 166 mener på den annen side at det antakelig ikke kan oppstilles noe slikt krav, og viser til følgende eksempel:

«Vi kan tenke oss at formuen ved en vågelig disposisjon er gått ned fra 500 000 kroner til henimot 0. Ved uhell eller kursfall som skyldneren ikke kan bebreides for, lider han ytterligere tap, så han blir insolvent. Også i dette tilfelle har den vågelige disposisjon bidratt til at kreditorene blir påført tap.»

Andreassen, *Forbrytelser mot kreditorene* s. 288 hevder imidlertid at straffansvar må være utelukket i et tilfelle som dette, siden det her ikke foreligger årsakssammenheng mellom disposisjonen og kreditorenes tap. Hvis denne tolkningen legges til grunn, blir forskjellen mellom § 285 første ledd og §§ 281 og 285, begges annet ledd, mindre, for selv om det i de sistnevnte straffebudene oppstilles et insolvensvilkår, er det ikke et krav at skyldneren er insolvent på det tidspunktet han foretar disposisjonen. Det er tilstrekkelig at han blir insolvent som følge av transaksjonen, jf. punkt 6.1 foran. Straffeloven § 285 første ledd har like fullt selvstendig betydning, jf. foran om manglende boforringelsesforsett og økning av passiva. Dessuten krever ikke § 285 første ledd at følgen omfattes av forset-

tet, jf. nedenfor. Til støtte for det tradisjonelle synspunktet som Andenæs forfekter, kan imidlertid anføres at også en forbigående betalingsudyktighet kan påføre fordringshaverne tap, uten at dette er tilstrekkelig til å konstatere insolvens, jf. punkt 6.1 foran.

Formuleringen av lovteksten og sammenhengen med de øvrige straffebudene i kapitlet tilsier at det er kreditorfellesskapets dekningsmuligheter som må bli forringet, dvs. de dividendeberettigede kreditorene, jf. Andreassen, *Forbrytelser mot kreditorene* s. 289–290, hvor det imidlertid påvises en viss uenighet med tradisjonell teori også på dette punkt.

Skyldkravet i § 285 første ledd er forsett, jf. § 40, men forsettet må ikke dekke de følger at formuesstillingen forverres og at fordringshaverne påføres tap. Det er tilstrekkelig at følgene er forutselige, jf. Ot.prp. nr. 75 (1948) s. 46, hvor det forutsettes at straffeloven § 43 kommer til anvendelse. Siden § 43 etter sin ordlyd bare gjelder straffskjerpelser, må dette bygge på en analogisk tolkning av bestemmelsen, jf. Andenæs, *Formuesforbrytelsene* s. 166–167. Strafferammen er bøter eller fengsel inntil to år.

Når det gjelder § 285 annet ledd, vises det til fremstillingen i punkt 12.2.1 foran.

16.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet går inn for å videreføre vilkåret om at handlingen må ha til følge at fordringshaverne påføres tap, jf. utredningen s. 35. Rådet peker på at dette riktignok kan gi tilfeldige utslag, men at straff likevel ikke bør gjøres gjeldende med mindre tapsrisikoen slår ut. Det foreslås dessuten at fordringshavernes tap må være betydelig, jf. utredningen s. 83. Rådet synes forutsetningsvis å legge til grunn at dette ikke nødvendiggjør at skyldneren blir insolvent som følge av handlingen, jf. sitatet nedenfor.

Det nåværende vilkåret om forverret formuesstilling foreslås sløyfet fra lovteksten uten nærmere drøftelser, antakelig fordi det er vanskelig å forestille seg at det har noen selvstendig betydning ved siden av tapsvilkåret. Bestemmelsen foreslås også forenklet ved at alternativene «spill» og «ødsel leve-måte» oppheves som overflødige ved siden av alternativene «vågelig foretagende» og «lettsindig atferd», jf. utredningen s. 83.

Etter rådets oppfatning skal det normalt mye til for at kommersielt motivert atferd kan rammes av § 285, jf. utredningen samme sted. Straffebudet forutsettes i hovedsak å rette seg mot transaksjoner

som ligger utenfor rammen av skyldnerens alminnelige virksomhet.

For å tydeliggjøre skillet mellom §§ 281 og 285 foreslår Straffelovrådet å innføre en subsidiaritetsklausul i § 285 annet ledd, jf. utredningen s. 42 og 84. Dette betyr at det skal stå uttrykkelig i § 285 annet ledd at § 285 ikke kommer til anvendelse på handling som kan straffes etter § 281. Rådets forslag til utforming av § 281 annet ledd tilsikter samtidig å redusere behovet for å anvende § 285 første ledd på handlinger som begås når skyldneren er insolvent eller ved handlingen blir eller står i påtagelig fare for å bli insolvent, jf. punkt 6.2 foran om den foreslåtte utformingen av insolvensvilkåret i § 281 annet ledd. Dette skyldes forslaget om å erstatte kravet om boforringelsesforsett i § 281 med formuleringen «foretar handling som er egnet til å forhindre at noen formuesgoder tjener til dekning ...», samt at § 281 annet ledd også foreslås å omfatte boforringelse i form av gjeldsøkning, jf. punkt 12.2.2 foran. Men når vilkårene i § 281 ikke er oppfylt, legger rådet til grunn at § 285 skal kunne anvendes, også når skyldneren på gjerningstidspunktet var, ble eller stod i fare for å bli insolvent, jf. utredningen s. 42:

«Det kan ... også etter rådets forslag tenkes tilfelle som omfattes av § 285, første ledd, men som ikke omfattes av § 281, andre ledd selv om skyldneren var eller ble insolvent eller stod i påtagelig fare for å bli insolvent på gjerningstidspunktet. Et eksempel kan være den insolvente skyldner som forringer sitt bo med samtykke fra en søkegod tredjeperson som har stillet eller stiller seg som garantist eller står solidarisk medansvarlig på annet grunnlag overfor samtlige av skyldners kreditorer. Så langt garantisten er søkegod når kreditorene kan kreve garantisten, vil kreditorene ikke lide tap som følge av hovedskyldners boforringelse. I relasjon til forslaget til § 281, andre ledd må slike tilfelle trolig likestilles med tilfelle hvor tredjeperson gir skyldner tilsagn om likviditet til å dekke sin gjeld: heller ikke da kan det normalt komme på tale å anvende § 281, andre ledd overfor boforringende skyldner i og med at skyldner forutsetningsvis kan trekke på likviditeten til å dekke sine kreditorer (men i tilfellene med garanti/solidarisk medansvar på annet grunnlag vil skyldner i og for seg kunne være insolvent når han ikke selv ved egne midler eller ved utnyttelse av kreditt kan tilfredsstille sine kreditorer). Dersom garantisten blir insolvent etter at skyldner har foretatt en boforringende handling, kan det imidlertid bli spørsmål om å se skyldners tidligere boforringende handlinger som straffbare etter § 285, første ledd (som «lettsindig adferd»), gjennom den risiko for tap som boforrin-

gelsen utsetter kreditorene for. Når vilkårene for anvendelse av § 285, første ledd i og for seg anses oppfylt, og forholdet ikke finnes å kunne rammes av § 281, andre ledd, er det ikke noe hinder for straff etter § 285, første ledd at skyldner var insolvent eller stod i påtagelig fare for å bli insolvent på gjerningstidspunktet.»

Skyldkravet foreslås senket til grov uaktsomhet, jf. utredningen s. 58–59 og punkt 9.2 foran, men det skal fortsatt være tilstrekkelig at tapsfølgene er forutselig, jf. utredningen s. 84. Det foreslås ingen endringer i strafferammen, jf. punkt 10.2 foran.

Når det gjelder § 285 annet ledd, vises det til fremstillingen i punkt 12.2.2 foran.

16.3 Høringsinstansenes syn

Bare *Oslo politidistrikt* har uttalt seg om straffeloven § 285 første ledd. Oslo politidistrikt understreker behovet for å videreføre bestemmelsen:

«Strl. 285, 1. ledd bør beholdes som vern mot debtors kreditorskadelige handlinger som foretas før debitor er eller blir insolvent eller står i påtagelig fare for å bli insolvent ved handlingene når disse fører til et uakseptabelt og betydelig tap for kreditorene. Debitor har, på dette stadium i sin virksomhet, en betydelig grad av økonomisk handlefrihet. Denne må allikevel ikke misbrukes og være av en slik vågelig art, baseres på lettsindig adferd eller grovt uordentlig forretningsførsel, slik at kreditorene lider betydelig tap.

Når det gjelder alternativet «vågelig foretagende» antar en det bare bør anvendes i tilfeller som gjelder ikkekommersielle motiverte handlinger eller som etter en forretningsmessig vurdering innebærer en uforansvarlig eller uakseptabel tapsrisiko for kreditorene. Bestemmelsen er ment å supplere strl. § 281, 2. ledd for kreditor-tapsbringende handlinger forut for debtors insolvens eller hvor det foreligger påtagelig fare for insolvens ved handlingene. Handlingene tar i utgangspunktet ikke sikte på boforringelse, men innebærer kommersielt uakseptable eller uansvarlige handlinger med store tapsrisiki som senere manifesterer seg i betydelig tap for kreditorene.

Slike handlinger bør belegges med straff for å beskytte kreditorene.

De skadelige handlinger som er nevnt i forslaget tar tilstrekkelig hensyn til slikt kreditorvern.»

Når det gjelder høringsinstansenes syn på skyldkrav og strafferammer, vises det til punkt 9.3 og 10.3 foran.

16.4 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen er i hovedsak enig i de foreslåtte endringene og foreslår et liknende straffebud inntatt i lovutkastet § 33-1 om uforsvarlige økonomiske disposisjoner, jf. NOU 2002: 4 s. 388.

Kommisjonen viser til et forslag fra Andreasen, Forbrytelser mot kreditorene, Oslo 2000, s. 356–357 om å supplere bestemmelsen med et uttrykkelig insolvensvilkår, men sier seg enig med Straffelovrådet i at det er behov for et straffebud som beskytter mot kreditorskadelige handlinger uavhengig av om et eventuelt insolvensvilkår er oppfylt.

Kommisjonen går imidlertid inn for en mer generell formulering av gjerningsbeskrivelsen:

«Som Straffelovrådet skriver på s 83–84 i utredningen, konsumerer uttrykket «lettsindig atferd» langt på vei alternativet «vågelig foretagende», og går antakelig «noe lenger i retning av mer generelt å sanksjonere skyldnerens uforsvarlige og kreditorskadelige atferd». Andreasen, Forbrytelser mot kreditorene s 357 foreslår samlebetegnelsen «uforsvarlige forhold», riktignok i forhold til en bestemmelse med et noe annet innhold. Beskrivelsen vil imidlertid være dekkende også for den paragrafen som foreslås her. Kommisjonen har benyttet uforsvarlighetsbegrepet i paragrafoverskriften, og antar at det også kan være anvendelig i gjerningsbeskrivelsen. Forslaget må sees i sammenheng med at det etter utkastet vil være et vilkår at fordringshaverne påføres *betydelig* tap, noe som innebærer en kvalifisering i forhold til gjeldende rett, jf. Straffelovrådets utredning s 35 og 83.»

Når det gjelder skyldkravet, foreslår kommisjonen at det generelle kravet om forsett eller grov uaktsomhet også skal gjelde i forhold til tapsfølgen, slik Straffelovrådet har foreslått for bestemmelsen ellers. Kommisjonen viser til at rådet går inn for en liknende forenkling når det gjelder skyldkravet i straffeloven § 283 a.

Heller ikke Straffelovkommisjonen foreslår noen endring i forhold til gjeldende rett når det gjelder strafferammen, jf. NOU 2002: 4 s. 392.

16.5 Departementets vurderinger

Departementet er enig i at det er behov for å beholde et straffebud som retter seg mot den type uforsvarlige økonomiske disposisjoner som nevnt i straffeloven § 285 første ledd, samtidig som det er nødvendig med enkelte justeringer i forhold til den nåværende bestemmelsen. Av hensyn til kronologi-

en i kapitlet foreslås straffebudet dessuten flyttet til § 281.

Mange av de tapsbringende disposisjonene som foretas i forretningslivet, vil i ettertid kunne karakteriseres som uforsvarlige. Det er ikke dermed sagt at de er straffverdige. Spørsmålet er hvor grensene skal settes. Etter departementets oppfatning er det rimelig å innsnevre bestemmelsen til bare å gjelde i de tilfellene hvor fordringshavernes tap har vært betydelig, slik Straffelovrådet har foreslått. En annen sak er at dette nærmest vil være ensbetydende med et krav om fremtidig insolvens: Insolvensen må riktignok ikke nødvendigvis inntreffe i direkte tilknytning til disposisjonen, men vil vanligvis være en mer avledet følge, slik situasjonen for eksempel vil være ved manglende forsikringsdekning. For å markere forskjellen fra det alminnelige insolvensvilkåret i de andre straffebudene, anser imidlertid departementet det mest hensiktsmessig å beholde den nåværende terminologien.

Det gjeldende vilkåret knyttet til alternativet spill eller annet vågelig foretagende, om at handlingen må stå i misforhold til skyldnerens økonomiske stilling, foreslås opphevet. Det foreslås at skyldnerens handlinger må påføre fordringshaverne «betydelig tap» for å rammes av bestemmelsen. Det foreslås at skyldkravet for dette vilkåret, som for de øvrige vilkårene i bestemmelsen, skal være forsett eller grov uaktsomhet. Det vil formodentlig sjelden kunne forekomme at en skyldner ved spill eller annen risikopreget aktivitet forsettlig eller grovt uaktsomt påfører fordringshaverne betydelig tap, uten at handlingene samtidig står i misforhold til skyldnerens økonomiske stilling.

Vilkåret om at formuesstillingen må forverres foreslås opphevet som overflødig ved siden av tapsvilkåret.

Departementet er enig i at de blandede skyldkravene bør oppheves og erstattes av generelle krav om forsett eller grov uaktsomhet, jf. punkt 9.5 foran. Det er rimelig at bestemmelsen også blir anvendelig på tilfeller hvor den risikoskapende handlingen foretas grovt uaktsomt.

Når det gjelder strafferammen, er departementet enig i at den fortsatt bør settes til bøter eller fengsel inntil to år, jf. punkt 10.5 foran.

Det er ikke meningen at bestemmelsen skal kunne anvendes i konkurrans med utkastet til § 283 første ledd bokstav a om formuesforringelse ved insolvens mv. Departementet legger til grunn at dette vil følge av alminnelig lovtolkning, og ser derfor ikke behov for å ta inn en særlig regel om dette i lovteksten, slik Straffelovrådet har foreslått i utkastet til § 285 annet ledd.

For øvrig vises det til utkastet til § 281 og spesi-
almotivene til bestemmelsen.

17 Medvirkning mv.

17.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 288 retter seg mot den som «medvirker til noen der [i §§ 281 til 286] nevnt handling, eller som foretar noen slik handling til skyldnerens fordel eller med hans samtykke eller på hans vegne, eller som medvirker hertil».

Bestemmelsen gir først og fremst hjemmel for et alminnelig medvirkningsansvar. Både fysisk og psykisk medvirkning er omfattet, og det er som ellers uten betydning om de subjektive vilkårene er oppfylt for hovedpersonen, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene, 6. utg., Oslo 1996, s. 182.

De fleste straffebudene i kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold retter seg prinsipalt mot skyldneren selv. Straffeloven § 288 har derfor særlig betydning når den formuesrettslige skyldneren er et selskap hvor ingen har noe personlig ansvar for selskapets gjeld. Hvis medvirkning ikke var straffbart, måtte man antakelig ha nøyd seg med å idømme foretaksstraff, jf. straffeloven § 48 a.

Medvirkningsansvaret for fordringshaverne er imidlertid undergitt vesentlige begrensninger, jf. § 288 annet ledd: «En fordringshaver blir dog ikke å straffe for å ha mottatt eller krevet fyldestgjørelse eller sikkerhet, med mindre han har brukt utilbørlige trusler eller andre utilbørlige midler for å få skyldneren til å betale eller stille sikkerhet, eller han har mottatt fyldestgjørelse eller sikkerhet for uforfalt gjeld.»

At det ikke er straffbart å motta betaling for forfalt gjeld har sammenheng med at fordringshaveren har en uomtvistelig rett til å motta betaling fra skyldneren, uavhengig av vedkommendes økonomiske situasjon. Er betalingen ekstraordinær, f.eks. ved at det er brukt usedvanlige betalingsmidler, vil fordringshaveren risikere at betalingen omstøtes etter dekningsloven § 5-5, men et slikt forhold er ikke straffbart for fordringshaveren, med mindre fordringshaveren har brukt «utilbørlige trusler eller andre utilbørlige midler». Fordringshaveren har likeledes en rett til å søke dekning hos en insolvent skyldner gjennom enkeltforfølgning. Når gjelden ikke er forfalt, foreligger ikke denne adgangen, og følgelig gjelder det heller ikke straffrihet for en fordringshaveren som mottar dekning eller sikkerhet som nevnt.

En fordringshaver er naturligvis heller ikke gitt rett til å opptre utilbørlig, for eksempel ved å fremsette trusler om å anmelde et straffbart forhold eller ved å kreve særbegunstigelse for å samtykke i akkord. Trusler om fremsettelse av konkursbegjæring regnes på den annen side ikke som utilbørlig, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene s. 183. Hva som regnes som utilbørlig i relasjon til § 288 er ikke nødvendigvis sammenfallende med hva som regnes som utilbørlig etter dekningsloven § 5-9. Grensen for det omstøtelige trekkes antakelig videre enn grensen for det straffbare.

Ved siden av å regulere et medvirkningsansvar for overtredelse av straffeloven §§ 281 til 286, gir § 288 også hjemmel for å straffe handlinger som foretas som selvstendig gjerningsperson, men med skyldnerens samtykke. Også etter dette alternativet foreligger det imidlertid et samvirke. Det har derfor neppe noen nevneverdig selvstendig betydning, jf. Andenæs, Formuesforbrytelsene s. 185:

«Hadde vi ikke hatt en uttrykkelig bestemmelse om det, ville en vel ha sagt at debitor i det nevnte tilfelle ved sitt samtykke søker å unndra tingene fra kreditorene og derved gjør seg skyldig i overtredelse av § 281, slik at tredjemann kan straffes for medvirkning til hans rettsbrudd (§ 288, første alternativ). Men det er unektelig mer naturlig her å bedømme tredjemann som gjerningsmann og debitor som hans medvirker.»

Det er imidlertid ikke noen forutsetning for ansvar etter § 288 at skyldneren har kjennskap til handlingen. Straffebudet retter seg også mot handlinger som fullt ut foretas av en annen enn skyldneren, jf. alternativene «til skyldnerens fordel» og «på hans vegne». Endelig rammes også medvirkning til slike handlinger. Det er disse alternativene som er de mest praktiske. De vil særlig være aktuelle når noen foretar straffbare handlinger til fordel for eller på vegne av et selskap med begrenset ansvar.

Når det gjelder skyldkrav og strafferammer, er det de respektive reglene i §§ 281 til 286 som kommer til anvendelse. Dette følger av den uttrykkelige henvisningen i § 288. Særregelen i § 288 første ledd annet punktum er uten betydning. Bøter er på et senere tidspunkt tatt inn som selvstendig straffalternativ i de enkelte straffebudene i kapitlet, og den

samme regelen fremgår nå på generelt grunnlag av straffeloven § 26 a. En annen sak er at bot er mer praktisk overfor en medvirker enn overfor en (ofte insolvent) skyldner. Dette var da også bakgrunnen for at bøter ble innført som selvstendig straffalternativ i § 288, før det ble innført som straffalternativ i grunndeliktene, jf. Ot.prp. nr. 50 (1980–81) s. 220–221.

17.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet foreslår ingen materielle endringer i forhold til straffeloven § 288 første ledd. Redaksjonelt foreslås det imidlertid å flytte medvirkningshjemlene til bestemmelsens annet ledd, jf. utredningen 84–85. Dette gjelder uavhengig av om det er tale om medvirkning til overtredelse av §§ 281 til 286 eller medvirkning til brudd på det selvstendige ansvaret som følger av § 288.

Rådet drøfter på prinsipielt grunnlag hvilken rekkevidde en fordringshavers medvirkningsansvar bør gis, og fremholder at terskelen bør ligge høyere enn for omstøtelse. Det vil si at straffansvar ikke kan komme på tale når fordringshaverens oppreden ikke anses utilbørlig i henhold til dekningsloven § 5-9, jf. utredningen s. 57. Rådet går inn for å videreføre begrensningen i § 288 annet ledd om at en fordringshaver må ha brukt «utilbørlige trusler eller andre utilbørlige midler» for å få skyldneren til å betale eller til å stille sikkerhet. Det foreslår å sløyfe det ubetingede medvirkningsansvaret for å ha mottatt fyllestgjørelse eller sikkerhet for uforfalt gjeld. Også i slike tilfeller bør ansvaret etter rådets oppfatning være betinget av at fordringshaverne har brukt utilbørlige midler, jf. utredningen s. 58.

Rådet drøfter også om en som opptrer i egenkap av fordringshaver, bør kunne straffes som selvstendig gjerningsperson, jf. utredningen s. 55–56. Etter gjeldende rett vil det i et slikt tilfelle bare være aktuelt med et medvirkningsansvar. En fordringshaver vil med en slik utvidelse også rammes hvis han i egenkap av fordringshaver kan anses å ha krenket skyldnerens øvrige fordringshavere. Ansvaret vil gjelde uavhengig av om skyldneren eller andre har overtrådt straffeloven §§ 281 til 286. Problemstillingen illustreres ved hjelp av gjerningsbeskrivelsen i dekningsloven § 5-6 om omstøtelse av motregning. I et slikt tilfelle fremstår det som noe tilfeldig hvorvidt det er skyldneren eller fordringshaveren etter den ervervede fordringen som krever motregning. Virkningene for kreditorfelleskapet vil være de samme. Vilklårene i straffeloven § 284 om kreditorbegunstigelse vil imidlertid bare

kunne være oppfylt når det er skyldneren som tar initiativet. Normalt vil ikke engang skyldnerens passivitet overfor en rettsstridig motregning fylle vilklårene i § 284, jf. utredningen s. 56. Rådet kommer likevel til at det ikke bør foretas noen slik utvidelse av fordringshavernes ansvar. Det legger avgjørende vekt på at det ikke er tilkjennegitt noe behov for å utvide ansvaret, at avgrensningen vil være problematisk og at det vil kunne skape uheldig usikkerhet blant fordringshaverne, jf. utredningen s. 57.

17.3 Høringsinstansenes syn

Forslaget om å sløyfe det ubetingede medvirkningsansvaret for en fordringshaver som mottar fyllestgjørelse eller sikkerhet for uforfalt gjeld, får uttrykkelig støtte av *Nærings- og handelsdepartementet* og *Oslo og Trondheim politidistrikter*. *Nærings- og handelsdepartementet* støtter forslaget under henvisning til at endringen «tydeliggjør at kreditorer kan drive ganske aktiv oppfølging av sine rettigheter uten risiko for straffeforfølgelse». Også *Oslo politidistrikt* mener at det er hensiktsmessig at grensen går ved utilbørlig opptreden fra fordringshaveren:

«Av hensyn til kreditorenes normale forretningsmessige mottakelse, inndrivelse og sikring av sine rettmessige krav bør ikke denne aktivitet dempes i for stor grad med trussel om straff for medvirkning til debitors skadelige handlinger overfor de øvrige kreditorene. Dette ville etter vårt syn gripe for sterkt inn i det pulserende næringsliv.

Vi er imidlertid enig i Rådets forslag om at graverende tilfeller, hvor kreditor medvirker til debitors straffbare forfordeling overfor de øvrige kreditorene ved bruk av utilbørlige trusler eller andre utilbørlige midler bør straffesanksjoneres.»

Oslo politidistrikt gir også uttrykk for at rådets forslag til ny § 288 er språklig bedre utformet enn den nåværende bestemmelsen. *Trondheim byrett* har et forslag til en språklig modernisering av begrepet fyllestgjørelse:

«I § 288 benyttes uttrykket «fyldestgjørelse». Dette er i samsvar med språkbruken i dagens bestemmelse. Språklig sett er dette et foreldet begrep. Det bør vurderes om man nå – siden bestemmelsen uansett skal endres – bør erstatte dette med et mer moderne ord. «Oppfyllelse» skulle vel dekke meningsinnholdet i «fyldestgjørelse».»

17.4 Straffelovkommisjonens forslag

Kommisjonen er i hovedsak enig i Straffelovrådets synspunkter, og foreslår en liknende bestemmelse inntatt i lovutkastet § 33-11 om medvirkning mv., jf. NOU 2002: 4 s. 391–392.

Hjemmelen for medvirkningsansvar (rådets forslag til § 288 annet ledd første punktum) foreslås imidlertid sløyfet som overflødig ved siden av den generelle medvirkningsbestemmelsen som foreslås tatt inn i lovutkastet § 3-2, jf. NOU 2002: 4 s. 210 flg. Begrensningen i fordringshavernes medvirkningsansvar (rådets forslag til § 288 annet ledd annet punktum) foreslås formulert som en reservasjon fra det generelle ansvaret i § 3-2.

Når det gjelder tredjepersons ansvar som selvstendig gjerningsperson (rådets forslag til § 288 første ledd), foreslår kommisjonen å sløyfe henvisningen til § 286 om regnskapsovertredelser. Kommisjonen viser til at lovgiver ikke har sett behov for en tilsvarende regel i regnskapsloven § 8-5, og at det alminnelige medvirkningsansvaret bør være tilstrekkelig også for straffelovens regulering av regnskapsovertredelsene.

Videre vises det til et forslag fra Andreassen, Forbrytelser mot kreditorene, Oslo 2000, s. 352, om å omformulere vilkårene i første ledd om ansvaret som selvstendig gjerningsperson. Kommisjonen har imidlertid ikke sett behov for å følge opp dette. Derimot foreslås det å forenkle gjerningsbeskrivel-

sen ved at samtykkealternativet fjernes. Kommisjonen mener at dette ikke innebærer noen endring i forhold til gjeldende rett.

17.5 Departementets vurderinger

Departementet er enig i at det ordinære medvirkningsansvaret i straffeloven § 288 bør skilles ut i et eget ledd. Departementet støtter også Straffelovrådets forslag om å utvide unntaket for fordringshaverne, slik at det ubetingede medvirkningsansvaret for å ha mottatt fyllestgjørelse eller sikkerhet for uforfalt gjeld, oppheves. Det vises til den begrunnelsen rådet har gitt.

Også når det gjelder tredjepersoners ansvar som selvstendig gjerningsperson slutter departementet seg til de synspunktene som er fremmet av Straffelovrådet. Utkastet til § 287 første ledd er imidlertid noe omformulert rent språklig sammenlignet med rådets utkast. Departementet er dessuten enig med Straffelovkommisjonen i at alternativet «med hans [skyldnerens] samtykke» kan fjernes som overflødig. Som kommisjonen peker på, kan det heller ikke være nødvendig å videreføre henvisningen til § 286 om regnskapsovertredelser.

For øvrig vises det til utkastet til § 287 og spesi-
almotivene til bestemmelsen.

18 Suspensjon av foreldelse

18.1 Gjeldende rett

Det følger av straffeloven § 67 at straffbare forhold foreldes når en bestemt tidsfrist er utløpt. Ved strafferammer på bøter eller fengsel inntil ett år er fristen to år. Foreldelsesfristen for overtredelse av § 283 om grovt uaktsom boforringelse og eksekusjonshindring er dermed to år.

Fristen heves til fem år når fengselsstrafferammen overstiger ett år, men ikke er høyere enn fire år. Denne fristen kommer til anvendelse på overtredelse av § 282 om forsettlig eksekusjonshindring, § 283 a om unnlattelse av å begjære oppbud mv., § 284 om kreditorbegunstigelse, § 285 om vågelig foretagende mv. og § 286 om regnskapslovs overtredelse.

Fristen heves ytterligere til ti år når strafferammen overstiger fire år, men ikke er høyere enn åtte år. I forhold til gjeldsforbrytelsene får denne fristen bare anvendelse for overtredelser av § 281 om boforringelse, hvor straffen kan komme opp i fem års fengsel, jf. tredje ledd.

Strafferammene i regnskapsloven § 8-5 tilsier i utgangspunktet at vesentlige overtredelser, jf. første ledd, har en foreldelsesfrist på ti år, mens ikke vesentlige overtredelser, jf. annet ledd, har en foreldelsesfrist på to år. Som følge av særregelen i § 8-5 fjerde ledd er imidlertid ikke foreldelsesfristen i noe tilfelle kortere enn fem år, heller ikke for de minst straffverdige overtredelsene.

Foreldelsesfristen starter som hovedregel å løpe den dagen det straffbare forholdet er opphørt, jf. straffeloven § 68 første ledd. Fristen avbrytes ved rettergangsskritt som medfører at den mistenkte får stilling som siktet, jf. § 69 første ledd.

18.2 Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet foreslår at foreldelsesfristen for handlinger som rammes av straffeloven §§ 281 til 286 og § 288, ikke skal løpe så lenge skyldnerens bo er under konkurs eller gjeldsforhandling, jf. utredningen s. 65–66 og s. 85–86 og utkastet til ny straffeloven § 288 a og regnskapsloven § 8-5 fjerde ledd.

Bakgrunnen for forslaget er at slike forhold gjennomgående avdekkes på et sent stadium av fellesforfølgningen, noe som ofte har sammenheng med at den straffbare handlingen er forsøkt tildekket gjennom overtredelser av regnskapslovgivningen. Normalt vil det også ha gått en viss tid fra gjerningstidspunktet til åpningen av gjeldsforhandlingen eller konkursen. Om ikke foreldelsesfristen er utløpt når forholdet avdekkes, vil påtalemyndigheten ofte ha en svært knapp frist for å avbryte foreldelsen, noe som kan lede til forhastede siktelsener.

Ved beregningen av foreldelsesfristen skal det i henhold til den foreslåtte bestemmelsen ses bort fra den tid bobehandlingen varer. Av hensyn til gjerningspersonen er det imidlertid foreslått en absolutt tidsbegrensning for suspensjonen på fem år. Det antas at dette innebærer en passende avveining av de motstående hensyn.

Det er foreslått en tilsvarende suspensjonsregel for vesentlige regnskapslovs overtredelser etter regnskapsloven § 8-5 første ledd, jf. utkastet til nytt fjerde ledd. Samtidig foreslås det å fjerne den nåværende særregelen i § 8-5 fjerde ledd. Foreldelsesfristen for ikke vesentlige regnskapslovs overtredelser vil dermed bli forkortet fra fem til to år, jf. straffeloven § 67. Rådet ser ingen grunn til at foreldelsesfristen i slike tilfeller skal avvike fra det som følger av de alminnelige bestemmelsene i straffeloven §§ 66 til 69, jf. utredningen s. 66.

Straffelovrådet bemerker for øvrig at de foreslåtte bestemmelsene neppe reiser noen problemer i relasjon til EMK artikkel 6, jf. utredningen s. 66:

«F.eks. kan det ikke antas at kravet om pådømmelse innen rimelig tid i artikkel 6 (1) vil få betydning. Fristen begynner her først å løpe fra det tidspunkt vedkommende er *anklaget*. Det antas at bostyrets innberetning til påtalemyndigheten om mulige straffbare forhold avdekket under bobehandlingen, ikke i seg selv starter fristen, jfr. Arnfinn Bårdsen i LoR 1997 s. 331 note 26, som der viser til en kommisjonsavgjørelse i klagesak mot Norge – 22939/93 (11. april 1996).»

18.3 Høringsinstansenes syn

Oslo og Kristiansand politidistrikter, Trondheim byrett, Skattedirektoratet, Politiembetsmennenes Landsforening, Den norske Revisorforening, Finansnærings Hovedorganisasjon (FNH) og Sparebankforeningen gir uttrykkelig støtte til forslaget, også når det gjelder den foreslåtte tilføyelsen i regnskapsloven. *Kristiansand politidistrikt* uttaler følgende:

«Forslaget om suspensjon av foreldelse under konkurs og gjeldsforhandling vil også sørge for at kompliserte konkurssaker kan straffeforfølges i større utstrekning enn i dag. Vi har ved flere anledninger erfart at politiet blir for sent gjort kjent med mulige straffbare overtredelser, enten ved at bobestyrer ikke orienterer politiet om bostyrets avdekkinger før boet nærmer seg avslutning eller fordi de straffbare disposisjonene har vært særdeles kompliserte og det av den grunn har gått meget langt tid før mistanken har blitt avdekket. For politiet vil lovendringen innebære at foreldelse ikke lenger representerer noe vesentlig problem (eller sovepute) når målsetningen bør være prioritering av de alvorligste sakene.»

FNH fremhever at bobehandlingen ofte tar lang tid:

«I store og komplekse boer vil bobehandlingen – og derved kartlegging av skyldnerens eventuelle straffbare disposisjoner – ofte kunne ta lang tid. Slike disposisjoner vil gjerne også være forsøkt skjult, slik at de kanskje avdekkes først på et sent stadium av bobehandlingen. Vi kan ikke se at det i slike tilfeller er urimelig at foreldelsesfristen suspenderes som foreslått.»

Trondheim byrett mener imidlertid at bestemmelsen bør plasseres i straffeloven § 68:

«Det bør vurderes om det ikke er mer hensiktsmessig at denne regelen plasseres i straffeloven § 68. Det kan selvsagt på en måte være en fordel at slike bestemmelser tas inn i loven i tilknytning til de straffebud særregelen gjelder. Men når det innføres en slik særregulering av foreldelsesfristene, bør det velges en konsekvent lovteknikk i straffeloven. Ved lovendring av 22 mai 1998 nr. 31 ble det gitt en særregel om foreldelse av overtredelser av § 195, og denne ble inntatt som et nytt annet punktum i § 68 første ledd. Det vil vel da være naturlig å vurdere om ikke også regelen i utkastets § 288 a plasseres samme sted.»

Salten sorenskriverembete er derimot skeptisk til den foreslåtte bestemmelsen:

«M.h.t. forslag om suspensjon av foreldelse av straffansvar under gjeldsforhandling og kon-

kurs finner man [...] grunn til å uttrykke skepsis. At slike forhold er vanskelige å avdekke forutsettes å være ivare tatt ved de foreldelsesregler som er fastsatt for slike overtredelser.

Forutsetningen må være at samfunnet ivaretar nødvendig kontroll, uavhengig av konkurs. I den grad avdekking av slike forhold skjer på et sent stadium vil dette ofte kunne medføre problemer mht påtalemyndighetens frist til å omrø seg. At avdekking ofte skjer i tilknytning til konkurs kan ikke alene gi grunn til å utvide foreldelsesfristen – iallefall ikke for en periode av 5 år. En forutsetning for slik utvidelse av fristen måtte i så fall være begrunnet i konkrete forhold som skulle vanskeliggjøre etterforskning i og med konkursen.

Det skal herunder bemerkes at det på en rekke områder vil kunne påberopes for utvidelse av foreldelsesfristen pga at forhold sent avdekkes, f.eks. straffelovens § 195. Rimeligheten av en utvidelse av foreldelsesfristen på dette område bør av denne grunn vurderes også i forhold til utvidelse av foreldelsesfrist forsåvidt gjelder overtredelse av øvrige – og kanskje langt alvorligere – forhold i straffelovgivningen.»

18.4 Straffelovkommisjonens forslag

Kommisjonen slutter seg til Straffelovrådets forslag om suspensjon av foreldelsesfristen under konkurs og gjeldsforhandling, jf. NOU 2002: 4 s. 270–271.

Etter kommisjonens oppfatning hører bestemmelsen hjemme i straffelovens alminnelige del. Den foreslås derfor tatt inn i kapitlet om foreldelse, jf. lovutkastet § 15-7 om suspensjon av foreldelse under konkurs og gjeldsforhandling.

Kommisjonen foreslår også enkelte redaksjonelle og språklige endringer i forhold til Straffelovrådets utkast, blant annet at bestemmelsen deles opp i to ledd.

18.5 Departementets vurderinger

Hvorvidt gjeldsforhandlingen eller konkursbehandlingen kan gjennomføres på en effektiv måte, avhenger i stor grad av skyldnerens bistand. En lite samarbeidsvillig skyldner vil i mange tilfelle kunne trenere oppgjøret. Samtidig er det grunn til å anta at skyldnerens mangelfulle bistand ofte vil skyldes at han eller hun har noe å skjule, for eksempel at det finnes aktiva som ikke er gjort tilgjengelige for konkursboet. I et slikt tilfelle vil ikke spørsmålet om en suspensjonsregel komme på spissen: Så len-

ge formuesgodene holdes tilbake, vil ikke foreldelsesfristen starte å løpe, i og med at det straffbare forholdet ennå ikke er opphørt. Men i andre tilfeller kan den straffbare handlingen være avsluttet på en måte som gjør at fristen løper før oppgjøret er avsluttet, for eksempel der eiendeler er ødelagt eller fordringshavere er begunstiget. Sagt med andre ord vil en straffbar passivitet sjeldnere foreldes enn en straffbar aktivitet. Når skyldnerens bo er under fellesforfølgning, kan slike forskjeller gi urimelige resultater, særlig fordi forholdet gjennomgående avdekkes på et sent stadium av fellesforfølgningen, slik Straffelovrådet har pekt på. Som rådet legger departementet til grunn at foreldelsesfristen da ofte vil være utløpt, eller at påtalemyndigheten i hvert fall har en så knapp frist til å avbryte foreldelsen at det kan lede til forhastede siktelsler.

Departementet slutter seg på denne bakgrunn til Straffelovrådets forslag om å innføre en regel om suspensjon av foreldelse under konkurs og gjeldsforhandling, og viser til at Straffelovkommisjonen og et bredt flertall av de høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, har tiltrådt forslaget.

Departementet foreslår i denne omgang en suspensjonsregel med den rekkevidde Straffelovrådet har foreslått. Ved forberedelsen av den nye straffeloven vil det bli vurdert om regelen skal utvides til å gjelde for andre typer overtredelser.

Bestemmelsen hører best hjemme i straffelovens foreldelseskapittel. Plasseres bestemmelsen der, vil den også være mer egnet til å omfatte andre typer overtredelser. Ordningen harmonerer dessuten best med den løsningen som er valgt for tilsva-

rende regler, jf. for eksempel straffeloven § 68 første ledd annet punktum om forlenget foreldelsesfrist for seksuell omgang med mindreårige. Departementet foreslår at suspensjonsregelen tas inn som en ny § 68 a i straffeloven. Ved den konkrete utformingen av bestemmelsen har departementet tatt utgangspunkt i Straffelovkommisjonens utkast.

I prinsippet kunne den nye bestemmelsen i straffeloven også gjelde overtredelser av regnskapsloven § 8-5. Departementet mener imidlertid at opplysningshensyn tilsier at særregelen bør gå uttrykkelig frem av regnskapslovens bestemmelse. Dette innebærer at unntak fra straffelovens alminnelige regler om foreldelse bør stå i straffelovens alminnelige del når de gjelder straffebud i straffeloven, men i særlovgivningen når de gjelder straffebud der.

Suspensjonsregelen i regnskapsloven § 8-5 foreslås for øvrig begrenset til å gjelde vesentlige overtredelser av regnskapsloven, slik at rekkevidden av bestemmelsen på dette punkt samsvarer med straffelovens regnskapsregel, jf. straffeloven § 286, som foreslås videreført. Dette er i overensstemmelse med Straffelovrådets forslag.

Departementet er ellers enig med Straffelovrådet i at den nåværende særregelen i § 8-5 fjerde ledd bør oppheves. Foreldelsesfristen for ikke vesentlige regnskapsovertredelser vil derved forkortes fra fem til to år.

For øvrig vises det til utkastet til straffeloven § 68 a og regnskapsloven § 8-5 fjerde ledd og spesi-
almotivene til bestemmelsene.

19 Regnskaps overtredelser

Straffeloven § 286 retter seg mot nærmere angitte, vesentlige overtredelser av regnskapslovgivningen, det vil si regnskapsloven 17. juli 1998 nr. 56 med forskrifter, og lov 13. mai 1977 om årsregnskap m.v., i den grad denne loven fremdeles kommer til anvendelse. Skyldkravet etter straffeloven 286 er forsett eller uaktsomhet. Strafferammen er bøter eller fengsel inntil ett år eller begge deler. Ved særlig skjerpende omstendigheter heves strafferammen til fengsel inntil tre år.

Regnskapsloven av 1998 § 8-5 har en tilsvarende straffetrussel, som også retter seg mot både forsettlig og uaktsomme overtredelser av regnskapslovgivningen. Strafferammen er bøter eller fengsel inntil tre år, men fengsel inntil seks år ved særlig skjerpende omstendigheter. Etter § 8-5 annet ledd er strafferammen bøter eller fengsel inntil tre måneder for overtredelser som ikke er vesentlige.

Straffelovrådet foreslår i NOU 1999: 23 at strafferammene i strl. § 286 heves til samme nivå som i regnskapsloven, dvs. i fengsel i henholdsvis tre eller seks år, avhengig av om det foreligger særlig skjerpende omstendigheter.

I høringsrunden støtter *Finansdepartementet*, *Nærings- og handelsdepartementet*, *Konkursrådet*,

Skattedirektoratet, *Advokatforeningen*, *Den norske Revisorforening*, *Finansnæringens hovedorganisasjon*, *Politiembetsmennenes landsforening* og *Sparebankforeningen* forslaget om økte strafferammer.

Straffelovkommisjonen foreslår at strl. § 286 flyttes til et kapittel i den nye straffeloven som skal omhandle vern av tillit, jf. utredningen s. 316–317. Kommisjonen foreslår at skyldkravet heves fra simpel til grov uaktsomhet. Strafferammen for grove overtredelser foreslås satt til bot eller fengsel inntil tre år, mens det for vanlige overtredelser foreslås en strafferamme på bot eller fengsel inntil enten seks måneder eller ett år. Bestemmelsen i regnskapsloven § 8-5 foreslås opphevet som overflødig eller endret til en bestemmelse som bare henviser til strl. § 286, jf. utredningen s. 458.

Departementet går ikke inn for endringer i straffeloven § 286 og regnskapsloven § 8-5 i denne omgang, med unntak for at det foreslås en ny bestemmelse om suspensjon av foreldelse i regnskapsloven § 8-5. Bestemmelsene faller noe på siden av tematikken i kapitlet for øvrig. Vurderingene av bestemmelsenes innhold og forholdet mellom dem kan best gjøres i arbeidet med den nye straffeloven.

20 Økonomiske og administrative konsekvenser av lovforslagene

Revisjonen av straffeloven kapittel 27 om forbrytelser i gjeldsforhold har til formål å effektivisere regelverket. Dette vil gi grunnlag for en bedre ressursutnyttelse i forbindelse med etterforskningen av gjeldsforbrytelser.

Styrket innsats på dette området vil virke preventivt i forhold til konkursskriminalitet mv., noe som vil ha positiv effekt på dekningsmulighetene i boene.

På den annen side vil et enklere regelverk kunne føre til at flere saker blir forfulgt av rettsvesenet, slik at revisjonen totalt sett vil innebære et visst merarbeid for politi, påtalemyndighet og domstoler. På tilsvarende måte vil arbeidsbelastningen bli noe større som følge av den begrensede ansvarsutvidelsen som foreslås. Særlig er det grunn til å peke på forslaget om å utvide rekkevidden av det økonomiske vilkåret, jf. punkt 6.5, og på forslaget om at

det ikke skal fritas for straff for formuesforringelse ved insolvens mv. at det økonomiske vilkåret ikke lar seg fastslå, når dette skyldes at skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt har overtrådt regnskapsbestemmelser, jf. punkt 12.2.5. I samme retning trekker forslaget om å innføre en regel om suspensjon av foreldelse i forbindelse med konkurs og gjeldsforhandling etter loven, jf. punkt 18.5.

Gjennomføringen av flere og strengere straffer vil i neste omgang føre til en viss merbelastning for kriminalomsorgen.

For øvrig legger departementet til grunn at de foreslåtte lovendringene ikke vil ha vesentlige administrative og økonomiske konsekvenser. De konsekvensene som inntreffer, vil under enhver omstendighet kunne dekkes innenfor de ordinære budsjetttrammene.

21 Merknader til de enkelte bestemmelsene

21.1 Til endringene i straffeloven

Til ny § 68 a

Utkastet til ny § 68 a *første punktum* slår fast at foreldelsesfristen for straffbare forhold som omfattes av utkastet til §§ 281 til 287, ikke skal løpe under konkurs og gjeldsforhandling etter loven.

Når det gjelder forståelsen av begrepet «under konkurs eller gjeldsforhandling etter loven», henvises til merknadene til § 285.

Ved beregningen av foreldelsesfristen skal det som følge av første punktum ses bort fra den tiden bobehandlingen varer. Av hensyn til gjerningspersonen er det imidlertid foreslått en absolutt tidsbegrensning for suspensjonen på fem år, jf. *annet punktum*.

Hvis foreldelsesfristen er fem år, og det åpnes konkurs to år etter at fristen har begynt å løpe, vil foreldelsesfristen altså utløpe tre år etter at bobehandlingen er avsluttet. Men hvis bobehandlingen varer i seks år, vil fristen begynne å løpe ett år tidligere, slik at foreldelsesfristen utløper to år etter at bobehandlingen er avsluttet.

Bestemmelsen henviser også til § 287 om medvirkning mv. Dette innebærer at suspensjonsregelen ikke bare kommer til anvendelse overfor skyldnere, men også overfor medvirkere og andre selvstendige gjerningspersoner (og deres medvirkere).

Det er foreslått en tilsvarende bestemmelse i regnskapsloven § 8-5 fjerde ledd. For øvrig vises det til de alminnelige merknadene til bestemmelsene i punkt 18.5 foran.

Til § 281

Utkastet til § 281 viderefører nåværende § 285 første ledd med enkelte endringer. Nåværende § 281 om boforringelse mv. foreslås flyttet dels til § 283 om formuesforringelse ved insolvens mv. og dels til § 285 om boforringelse ved konkurs og gjeldsforhandling etter loven. Bestemmelsen er nærmere omtalt i de alminnelige merknadene punkt 16.5.

Bestemmelsen slår fast at det er straffbart for en skyldner å forsettlig eller uaktsomt ved pengepill eller annen risikopreget aktivitet, annen lettsindig atferd, overdrevent forbruk eller grovt uor-

dentlig forretningsførsel, påføre fordringshaverne betydelig tap.

Bestemmelsen tar sikte på å ramme samme typer av disposisjoner som nåværende § 285 første ledd, men det er foretatt enkelte rent språklige omformuleringer og forenklinger. Uttrykket «annen risikopreget aktivitet» i *bokstav a* svarer til det gjeldende begrepet «annet vågelig foretagende». Det gjeldende vilkåret om at disposisjonen må stå i misforhold til skyldnerens økonomiske stilling er foreslått opphevet som overflødig ved siden av vilkåret om at handlingen må påføre fordringshaverne betydelig tap.

Bokstav b gjelder lettsindig atferd. Et eksempel på lettsindig atferd er at skyldneren unnlater å tegne forsikringer. Dette er imidlertid ikke straffbart i seg selv. Det kreves også her at unnlatelsen har medført et betydelig tap for fordringshaverne.

Uttrykket «overdrevent forbruk» i *bokstav c* svarer til det gjeldende begrepet «ødsel levemåte».

Til forskjell fra gjeldende rett er det ikke tilstrekkelig at handlingen medfører tap for fordringshaverne. Tapet må i tillegg være betydelig. Det må foretas en konkret vurdering av om tapet er «betydelig». Herunder må det legges vekt på hvor stor forholdsmessig reduksjon av fordringshaverens dekning disposisjonen har medført. Hvor stort det samlede tapet for fordringshaverne er beløpsmessig, er også av betydning. Ved vurderingen vil momentene som det etter gjeldende rett har vært lagt vekt på ved vurderingen av vilkåret «betydelig» i gjeldende § 281 første ledd, § 283 a annet ledd, § 284 og § 285 annet ledd, fortsatt være relevante.

Tapsvilkåret er utformet slik at handlingens tapspotensiale må realiseres for at handlingen skal være straffbar. Det er ikke tilstrekkelig at dekningsutsikten er svekket, slik som i utkastet til § 282 om kreditorbegunstigelse og utkastet til § 283 om formuesforringelse ved insolvens mv.

Som etter gjeldende rett er det et krav at handlingen rammer kreditorfellesskapet. Det er imidlertid ikke et krav at hver enkelt fordringshaver påføres et «betydelig tap.»

I motsetning til bestemmelsen om generell formuesforringelse (utkastet § 283 første ledd bokstav b) er det ikke noe vilkår at skyldneren på handlingstidspunktet er, blir eller står i påtakelig fare for å bli insolvent.

Det skal mye til for at kommersielt motivert atferd vil rammes av bestemmelsen. Straffebudet retter seg i hovedsak mot transaksjoner som ligger utenfor rammen av skyldnerens alminnelige virksomhet. Bestemmelsen vil kunne ramme igangsetting av klart underkapitalisert forretningsvirksomhet. Igangsetting av underkapitalisert forretningsvirksomhet gjennom aksjeselskaper vil også rammes av aksjeloven § 19-1 jf. § 3-4 om krav til forsvarlig egenkapital, hvorefter det er en plikt til å vurdere å styrke egenkapitalen ved utvidelse av forretningsdriften. Til forskjell fra aksjeloven § 3-4 er det etter strl. § 281 et krav at kreditorfellesskapet lider et tap som følge av handlingen. I tilfeller hvor kreditorfellesskapet har lidt et tap, er det ikke meningen at bestemmelsene skal kunne anvendes i konkurransens.

Bestemmelsen er formulert slik at den retter seg direkte mot skyldneren. Straffansvaret for andre enn skyldneren reguleres av § 287 om medvirkning mv.

Skyldkravet er forsett eller grov uaktsomhet. Til forskjell fra gjeldende rett skal dette skyldkravet også gjelde for vilkåret om at fordringshaverne påføres (betydelig) tap. Strafferammen er som etter gjeldende rett bøter eller fengsel inntil to år. Bestemmelsen skal ikke kunne anvendes i konkurransens med utkastet til § 283 om formuesforringelse ved insolvens mv.

Til § 282

Utkastet til § 282 viderefører nåværende § 284 om kreditorbegunstigelse med enkelte endringer. Nåværende § 282 om eksekusjonshindring foreslås flyttet til § 283 første ledd bokstav b. Bestemmelsen er nærmere omtalt i de alminnelige merknadene punkt 15.5.

Bestemmelsen retter seg direkte mot skyldneren. Straffansvaret for andre enn skyldneren reguleres av § 287 om medvirkning mv.

Det økonomiske vilkåret «ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne» i gjeldende § 284 er erstattet av et krav om insolvens, uten at dette innebærer noen realitetsendring. I tillegg er det utvidet til også å ramme de tilfellene der skyldneren blir eller står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen. Insolvensbegrepet skal forstås på samme måte som i konkursloven § 61. Hva som skal til for at skyldneren kan sies å stå i påtakelig fare for å bli insolvent, må bero på en konkret vurdering. Vilkåret er nærmere omtalt i punkt 6 i de alminnelige merknadene.

Uttrykket «forringer fordringshavernes dekningsutsikt» innebærer at det som etter gjeldende

rett skal være et krav at handlingen rammer kreditorfellesskapet, jf. punkt 7.1.

Den straffbare handlingen foreslås beskrevet som det å gi en fordringshaver oppgjør eller sikkerhet. Dette svarer til det å gi en fordringshaver fyllestgjørelse eller sikkerhet, slik den nåværende bestemmelsen er formulert, og tar ikke sikte på noen realitetsendring.

Skyldneren skal ha en nokså vid adgang til å foreta kommersielt motiverte handlinger med sikte på å videreføre virksomheten, forutsatt at det er et berettiget håp om å unngå konkurs. Som etter gjeldende rett kommer dette til uttrykk ved et krav om at kreditorbegunstigelsen, for å være straffbar, må ha forringet kreditorenes dekningsutsikt i betydelig grad. I dette vilkåret ligger det et element av fremtidsperspektiv, uten at det av den grunn kan innfortolkes noe tapsvilkår. Det avgjørende må være om skyldneren kan forvente en tilstrekkelig bedring i økonomien på det tidspunkt kreditorbegunstigelsen blir foretatt.

Skyldkravet er forsett eller grov uaktsomhet, og strafferammen er bøter eller fengsel inntil to år.

Til § 283

Utkastet § 283 viderefører nåværende § 282 jf. § 283 om eksekusjonshindring og nåværende § 281 annet og tredje ledd jf. § 283 om formuesforringelse ved insolvens, med enkelte endringer. Det vises til de alminnelige merknadene til bestemmelsen i punkt 12.2.5 og 13.5.

Innledningen til *første ledd* fastslår at det er forbudt for en skyldner som er i en situasjon som nevnt i bokstav a eller b, å foreta en handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere av fordringshaverne. Straffbar «handling» kan være av ulik art. Også unnlatelser omfattes av begrepet, jf. straffeloven § 4. På samme måte som etter gjeldende rett, vil f.eks. gave, gavesalg og ødeleggelse og beskadigelse av formuesgoder omfattes. Både faktiske og rettslige disposisjoner rammes, og det er uten betydning om disposisjonene er proforma eller reelle. Det er heller ikke noe krav om vinnings hensikt for skyldneren, jf. at ødeleggelse av egne eiendeler er omfattet. På den annen side vil disposisjonens betydning for skyldneren kunne tillegges vekt ved vurderingen etter annet ledd av om overtredelsen er grov. I forhold til alternativet i bokstav b om formuesforringelse ved insolvens, vil også gjeldsøkning være en handling som kan være straffbar. Noen praktiske eksempler på hva slags opptreden som kan rammes av alternativet om formuesforringelse ved insolvens, er gitt i NOU 1999: 23 s. 78.

Ved at straffebudet beskytter fordringshaverens dekningsadgang i skyldnerens «formuesgode» i stedet for «eiendeler», er det meningen å gjøre det klart at bestemmelsen også skal omfatte forføyninger over formuesgoder som kan omfattes av et fremtidig kreditorbeslag som følge av at konkurrerende erverv mangler rettsvern eller er omstøtelig.

Til forskjell fra gjeldende § 281 annet ledd og § 282, vil forsøk på unndragelse av formuesgoder ikke lenger være likestilt med fullbyrdet overtredelse. Straffbarheten av forsøk må i stedet vurderes etter de alminnelige reglene i §§ 49 flg. En konsekvens av at ordningen med såkalt fremrykket fullbyrdelse oppheves er at § 50 om straffri tilbaketreden kan komme til anvendelse. Det er ikke meningen å gjøre unntak for utjenlige forsøk, selv om formuleringen «egnet til å hindre» er brukt.

Skyldkravet er forsett eller grov uaktsomhet, og strafferammen er bøter eller fengsel inntil tre år. For grovt uaktsomme overtredelser er dette en vesentlig skjerpelse i forhold til gjeldende rett, hvor strafferammen er bøter eller fengsel inntil seks måneder, jf. § 283. Endringen medfører at foreldelsesfristen utvides fra to til fem år, jf. strl. § 67 første ledd.

Første ledd bokstav a fastsetter at det å foreta en handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en fordringshaver er straffbart dersom det pågår tvangfullbyrdelse eller midlertidig sikring rettet mot skyldneren, det vil si når begjæring om enkeltforfølgning eller midlertidig sikring er satt fram for namsmyndighetene etter reglene i tvangfullbyrdsloven. Dersom fordringshaveren har fått utleggspant i et formuesgode, og skyldneren rettsstridig forføyer over dette før fordringshaveren har begjært tvangssalg eller annen tvangsdekning, vil § 278 være anvendelig.

Straffebudet om eksekusjonshindring retter seg nå uttrykkelig mot skyldneren, det vil si den som er saksøkt i tvangfullbyrdsprosessen. Straffansvaret for andre reguleres av § 287 om medvirkning mv.

Første ledd bokstav b første punktum viderefører nåværende § 281 annet ledd om formuesforringelse ved insolvens med enkelte endringer. Nåværende § 283 om grovt uaktsom overtredelse av bestemmelsene om boforringelse, formuesforringelse ved insolvens og eksekusjonshindring, er innarbeidet i § 285 tredje ledd og § 283 tredje ledd.

Første ledd bokstav b fastsetter at det er straffbart å foreta en handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere av fordringshaverne når skyldneren er, blir eller står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen eller unnlatelsen, og handlingen eller unnlatel-

sen er uforsvarlig. Bestemmelsen kommer til anvendelse hvor fellesforfølgning fra fordringshaverens side ikke er iverksatt. Under fellesforfølgning kommer utkastet § 285 om boforringelse ved konkurs og gjeldsforhandling etter loven til anvendelse.

Insolvensbegrepet skal forstås på samme måte som i konkursloven § 61. Hva som skal til for at skyldneren kan sies å stå i påtakelig fare for å bli insolvent, må bero på en konkret vurdering. Dette er nærmere omtalt i de alminnelige merknadene punkt 6.5.

Det er inntatt et uttrykkelig vilkår om at handlingen må være uforsvarlig. Det er således ikke meningen at bestemmelsen skal ramme kommersielt motiverte handlinger som fremstår som forsvarlige. Noen eksempler knyttet til grensedragningen mellom kommersielt motiverte handlinger og straffbare handlinger er gitt i NOU 1999: 23 på s. 43–45. Som Straffelovrådet nevner på s. 45, må anvendelsen av § 283 første ledd bokstav b avpasses til de materielle beslagsreglene ved gjeldsforhandling og konkurs. Avslag på gaver som det etter dekningsloven § 2-12 annet ledd er adgang til å avslå under konkursbehandling, og avkall på andel av den annen ektefelles rådighetsdel ved oppløsning av felleseiet som det er adgang til å gi under konkurs etter dekningsloven § 2-12 tredje ledd, vil således ikke rammes av § 283. Skyldneren vil også ha anledning til å gi «leilighetsgaver og lignende gaver», som ikke vil være omstøtelige i forhold til dekningsloven § 5-2.

Det er ikke lenger et vilkår for alternativet om formuesforringelse ved insolvens mv. at handlingen rammer kreditorfellesskapet. Bestemmelsen verner også enkeltstående fordringshavere, jf. formuleringen «en eller flere av fordringshaverne». En annen sak er at det antakelig vil være sjelden at bare en fordringshaver rammes, jf. punkt 7.5 foran.

Det er ikke noe vilkår for straffansvar etter første ledd bokstav b at fordringshavernes dekningsmulighet svekkes rent faktisk. En disposisjon som fyller vilkårene i utkastet § 283 første ledd bokstav b, men som senere omstøtes, er etter sin art egnet til å «hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere av fordringshaverne», og rammes folgelig som fullbyrdet overtredelse, og ikke bare som forsøk. Hvis det derimot mislykkes skyldneren å foreta selve disposisjonen, blir det spørsmål om handlingen er et straffbart forsøk, jf. §§ 49 flg.

Bestemmelsen i *første ledd bokstav b annet punktum* er ny. Her slås det fast at skyldnerens opptreden kan være straffbar selv om det økonomiske vilkåret ikke er oppfylt, nærmere bestemt i de tilfelle- ne hvor skyldneren har overtrådt regnskapsbe-

stemmelser i lov eller forskrift i en slik grad at det ikke foreligger tilstrekkelig grunnlag for å bedømme om vedkommende var, ble eller sto i påtakelig fare for å bli insolvent da disposisjonen ble foretatt, eller da unnlattelsen skjedde. Forutsetningen er at den mangelfulle regnskapsføringen har vært forsettlig eller grovt uaktsom. Dersom bokføringsreglene i regnskapsloven blir skilt ut i en egen lov, vil tilsidesettelse av disse reglene fortsatt omfattes av presumsjonsregelen. Presumsjonsregelen kommer ikke til anvendelse ved simpelt uaktsomme regnskapsovertredelser, selv om simpel uaktsomhet er tilstrekkelig til å forfølge overtredelsen som sådan, jf. straffeloven § 286 og regnskapsloven § 8-5.

Brudd på regnskapsreglene vil imidlertid ikke i seg selv være tilstrekkelig til at vilkåret om insolvens mv. anses oppfylt. Hvis det heller ikke med en korrekt regnskapsføring hadde latt seg gjøre å påvise skyldnerens økonomiske situasjon, må skyldneren frifinnes. Dette kan for eksempel komme fram i forbindelse med en rekonstruksjon av regnskapene.

Presumsjonsregelen kommer bare til anvendelse ved bevis tvil om insolvensvilkåret. Enhver rimelig tvil om at skyldneren har foretatt den omtvistede disposisjonen vil derfor komme ham til gode, uavhengig av om bevis tvilen skyldes mislighold av regnskapsplikten.

Annet ledd første punktum hever strafferammen til bøter eller fengsel inntil seks år for grov overtredelse av første ledd bokstav b. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det ifølge *annet ledd annet punktum* særlig legges vekt på om handlingen innebærer en betydelig svekkelse av fordringshavernes utsikt til å få dekning og på om det foreligger andre særlig skjerpende omstendigheter. Begrepet «betydelig svekkelse» må forstås på samme måte som det tilsvarende uttrykket i gjeldende § 283 a første ledd nr. 1 og § 284. Skyldkravet er forsett. Grovt uaktsom, grov overtredelse av første ledd bokstav b straffes etter tredje ledd. Det er ikke gitt noen bestemmelse om heving av strafferammen for grov overtredelse av § 283 første ledd bokstav a.

Tredje ledd slår fast at også grovt uaktsom overtredelse av første og annet ledd er straffbar. Selv om overtredelsen vurderes som grov etter annet ledd, er strafferammen begrenset til bøter eller fengsel inntil tre år, slik som for vanlig, forsettlig overtredelse. Dette er uansett en vesentlig skjerpelse i forhold til gjeldende rett, hvor strafferammen for grovt uaktsom formuesforringelse er bøter eller fengsel inntil seks måneder, jf. § 283. Endringen medfører at foreldelsesfristen utvides fra to til fem år, jf. § 67 første ledd.

Til § 284

Utkastet til § 284 viderefører nåværende § 283 a om unnlattelse av å begjære oppbud mv. med enkelte endringer. Nåværende § 284 om kreditorbegunstigelse foreslås videreført i utkastet til § 282. Bestemmelsen er omtalt i de alminnelige merknadene punkt 14.5.

I *første ledd* er det økonomiske vilkåret innledningsvis i nåværende § 283 a første ledd, "ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne", erstattet av et krav om insolvens, uten at dette innebærer noen realitetsendring. Gjeldsforhandling kan kreves åpnet allerede ved illikviditet, jf. konkursloven § 1, men det inntreffer ikke derved noen straffesanksjonert plikt til slik begjæring. Insolvensbegrepet skal forstås på samme måte som i konkursloven § 61.

Felles for begge handlingsalternativene i første ledd er at de blandede skyldkravene i nåværende § 283 a foreslås opphevet og erstattet av et generelt krav om forsett eller grov uaktsomhet.

Bestemmelsen er for øvrig formulert slik at den retter seg direkte mot skyldneren. Straffansvaret for andre reguleres av § 287 om medvirkning mv.

Begge handlingsalternativene i første ledd gjelder når skyldneren har unnlat å begjære åpning av gjeldsforhandling etter konkursloven eller konkurs. Alternativet om gjeldsforhandling omfatter altså ikke gjeldsforhandling etter gjeldsordningsloven.

Første ledd bokstav a viderefører nåværende § 283 a første ledd nr. 1. Ordlyden er imidlertid tilpasset opphevelsen av det blandede skyldkravet. Vilkåret om omstøtelsens betydning er også omformulert, men det tilsiktes ingen realitetsendringer. Det vil fortsatt være et krav at den manglende omstøtelsen innebærer en betydelig svekkelse av fordringshavernes utsikt til å få dekning.

Gjerningstidspunktet for dette handlingsalternativet er det tidspunktet gjeldsforhandlingen eller konkursen senest må begjæres for at disposisjonen eller tvangsforretningen skal kunne omstøtes. Dette vil bero på fristreglene i dekningsloven kapittel 5, herunder § 5-10, som slår fast at utlegg og disposisjoner som får rettsvern ved tinglysing eller annen sikringsakt, ikke anses foretatt før slik sikringsakt er iverksatt.

Det skal fremgå av en begjæring om åpning av gjeldsforhandling om skyldneren begjærer åpning av forhandling om frivillig gjeldsordning eller tvangsakkord, jf. konkursloven § 2 første ledd annet punktum. Omstøtelse kan bare skje i tvangsakkordboene, jf. dekningsloven § 5-1 og kkl. § 38. Også en begjæring om forhandling om frivillig gjeldsordning kan imidlertid være straffriende i forhold til § 284 første ledd bokstav a, fordi fristdagen, som

er det tidspunkt som avbryter omstøtelsesfristen, regnes fra tidspunktet da begjæringen om gjeldsforhandling kom inn til retten. Dette tidspunktet vil være avgjørende for omstøtelsesfristen dersom gjeldsforhandlingen går over i konkurs, jf. dekningsloven § 1-2 annet ledd.

Hvis skyldneren var, ble eller sto i påtakelig fare for å bli insolvent da den omstøtelige disposisjonen ble foretatt, kan disposisjonen i seg selv være straffbar etter utkastet til § 282 om kreditorbegunstigelse eller utkastet til § 283 første ledd bokstav b om formuesforringelse ved insolvens mv. Bestemmelsene vil i så fall kunne anvendes i konkurrans.

Første ledd bokstav b viderefører nåværende § 283 a første ledd nr. 2. Ordlyden er også her tilpasset opphevelsen av det blandede skyldkravet. Formuleringen «må innse» innebærer ikke noe avvik fra kravet om grov uaktsomhet.

Videre er uttrykket «næringsvirksomhet som han eier eller bestyrer, alene eller sammen med andre» endret til «skyldnerens næringsvirksomhet». Dette har sammenheng med at bestemmelsen skal avgrenses klarere mot § 287 om medvirkning mv. Den som eier virksomheten, vil fortsatt rammes direkte av bestemmelsen her, uavhengig av om han eller hun eier den alene eller sammen med andre. Den som driver virksomheten uten å eie den, vil imidlertid rammes av § 287.

Handlingsalternativet er også omformulert i forhold til det nåværende vilkåret om at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles innen rimelig tid. Dette har dels sammenheng med det endrede skyldkravet. Dels har det sammenheng med at den delen av vilkåret som handler om at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles, er omskrevet til et krav om insolvens innledningsvis i bestemmelsen, uten at dette har noen betydning for realiteten. En slik formulering passer imidlertid dårlig her. I stedet er det tatt inn et krav om at skyldneren må innse at han eller hun ikke vil kunne gi fordringshaverne oppgjør innen rimelig tid. Det tilsiktes ingen endringer i realiteten sammenlignet med gjeldende rett.

Annet ledd viderefører den nåværende unntaksregelen i § 283 a annet ledd.

Dersom skyldneren har opptrådt i forståelse med fordringshavere som representerer en vesentlig del av fordringsmassen, med hensyn til både beløp og antall, vil unnlattelse av å begjære oppbud eller gjeldsforhandling være straffri. Den felles «forståelse» skal gå ut på at skyldneren ikke skal begjære gjeldsforhandling eller konkurs. Formålet med unntaksregelen er at skyldneren straffritt skal kunne forhandle med fordringshaverne med sikte på å få til en utenrettslig løsning på gjeldsprobleme-

ne. Hvis det føres lojale forhandlinger om en utenrettslig ordning, vil fordringshaverne være informert om stillingen, og de kan da selv vurdere om det er grunn til å begjære skyldneren konkurs, eller å forsøke å få skyldneren til å gjøre dette. Som etter gjeldende rett er det ikke nødvendig at det er ført forhandlinger med fordringshaverne. Også det at skyldneren lojalt har informert dem om situasjonen, vil kunne være straffriende. Forutsetningen vil være at skyldneren må ha hatt rimelig grunn til å tolke fordringshavernes holdning slik at de har akseptert risikoen ved fortsatt drift.

Ved vurderingen av om skyldneren har opptrådt i forståelse med fordringshavere som «representerer en vesentlig del av fordringsmassen» må det legges vekt på hvilken gruppe fordringshavere det gjelder. Panthavere eller fordringshavere med annen sikkerhetsrett kan bare «telle med» for den del av sine fordringer som ikke er dekket av sikkerheten.

Gruppen fordringshavere som skyldneren har opptrådt i forståelse med, må være vesentlig både med hensyn til beløp og antall. Dersom skyldneren har en eller to fordringshavere med store krav, vil det ikke være tilstrekkelig å opptre i forståelse med disse, dersom det er flere andre fordringshavere som i antall utgjør en vesentlig del.

Strafferammen er bøter eller fengsel inntil to år.

Til § 285

Første ledd i utkastet til § 285 viderefører nåværende § 281 første ledd med enkelte endringer. Bestemmelsen er behandlet i de alminnelige merknadene punkt 12.1.5.

Bestemmelsen gjelder når det er åpnet konkurs eller gjeldsforhandling etter loven i skyldnerens bo. Konkurs anses åpnet når retten avsier kjennelse om konkursåpning, jf. konkursloven § 74, og anses avsluttet når det foreligger rettskraftig sluttutlodning eller kjennelse om innstilling, jf. konkursloven § 137. Gjeldsforhandling anses åpnet når begjæring om gjeldsforhandling kom inn til retten, jf. konkursloven § 4 fjerde ledd, eller fra det tidspunktet namsmyndighetene åpner gjeldsforhandling etter gjeldsordningsloven § 3-1. Gjeldsforhandling etter konkursloven anses avsluttet på de tidspunktene som er nevnt i konkursloven § 58. Gjeldsforhandling etter gjeldsordningsloven anses avsluttet enten ved vedtakelsen av frivillig gjeldsordning, jf. gjeldsordningsloven § 4-11, eller når det foreligger rettskraftig avgjørelse om utfallet av en forhandling om tvungen gjeldsordning, jf. § 5-1. Dersom det ikke blir enighet om en frivillig gjeldsforhandling, og skyldneren heller ikke begjærer tvungen gjeldsord-

ning, anses forhandlingen avsluttet ved gjeldsforhandlingsperiodens utløp. Gjeldsforhandlingsalternativet omfatter ikke utenrettslige gjeldsforhandlinger. Utkastet til § 285 er på dette punkt fullt ut i samsvar med gjeldende rett, selv om ordlyden er vesentlig forenklet.

Første ledd slår fast at det i de nevnte situasjoner er straffbart for skyldneren å opptre slik at det er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning eller utnyttelse for kreditorene eller uriktig oppgi eller vedkjenne seg forpliktelser.

Den straffbare handling kan være av ulik art. Både faktiske og rettslige disposisjoner rammes, og det er uten betydning om disposisjonene er proforma eller reelle. Også passivitet rammes. Det kan derfor være straffbart å unnlate å bidra til at formuesgodene gjøres tilgjengelige for fordringshaverne. Dette vil særlig være praktisk når eiendelene befinner seg i utlandet, og av den grunn er vanskelige å få oversikt over og tilgang til for et konkursbo som administreres fra Norge. Men for at unnlatelser skal være straffbare, må skyldneren ha hatt en plikt eller særskilt oppfordring til å gjøre noe aktivt. I eksemplet foran vil aktivitetsplikten normalt inntre først når boet har krevd at skyldneren yter slik medvirkning. Dette forutsetter selvsagt at boet kjenner til formuesgodene. I motsatt fall rammes skyldnerens opptreden allerede ved fortielsen.

For at vilkåret om straffbar opptreden skal være oppfylt, oppstilles det heller ikke noe krav om vinnings hensikt for skyldneren. Både ødeleggelse av egne eiendeler og proforma overdragelse rammes. På den annen side vil disposisjonens betydning for skyldneren kunne tillegges vekt ved vurderingen etter annet ledd av om overtredelsen er grov.

De nåværende presiseringene i lovteksten av at en unndragelse kan foregå ved fortielse eller uriktige opplysninger, foreslås tatt ut. Det tilsiktes imidlertid ingen realitetsendring med dette. Slik opptreden vil åpenbart være egnet til å hindre at formuesgoder tjener til dekning eller utnyttelse for fordringshaverne, og vil følgelig rammes av straffebudet.

Alternativet om at skyldnerens opptreden er egnet til å forhindre at formuesgodene tjener til «utnyttelse» for fordringshaverne er nytt i forhold til gjeldende rett. Dette gjør det straffbart for skyldneren å opptre på en slik måte at det er egnet til å svekke eller eliminere fordringshavernes muligheter for å utnytte de kontraktene som konkursboet har rett til å tre inn i etter dekningsloven kapittel 7.

Ved at straffebestemmelsen beskytter fordringshavernes dekningsadgang i skyldnerens «formuesgode», i stedet for «eiendeler», er det meningen å gjøre det klart at bestemmelsen også skal

omfatte forføyer over formuesgoder som omfattes av kreditorbeslaget som følge av at konkurrerende erverv mangler rettsvern eller er omstøtelig. Dette er nærmere omtalt i NOU 1999: 23 s. 75. En annen sak er at også den disposisjonen som mangler rettsvern eller er omstøtelig kan være straffbar, for eksempel etter utkastet til § 283 første ledd bokstav b om formuesforringelse ved insolvens mv.

Sett i sammenheng med gjerningsbeskrivelsen for øvrig, må «formuesgode» vanligvis forstås som beslagbart formuesgode, jf. dekningsloven § 2-2. Unntak kan likevel tenkes, for eksempel der skyldnerens disposisjon over beslagsfrie midler får som konsekvens at ellers beslagbare midler må betraktes som beslagsfrie. Et eksempel på hvor dette kan være aktuelt er gitt i NOU 1999: 23 på s. 75.

Alternativet «uriktig oppgir eller vedkjenner seg forpliktelser» skal forstås på samme måte som etter gjeldende rett. Bestemmelsen er formulert slik at den retter seg direkte mot skyldneren. Straffansvaret for andre reguleres av § 287 om medvirkning mv.

Til forskjell fra gjeldende rett vil ikke forsøk på unndragelse være likestilt med fullbyrdet overtredelse. Straffbarheten av forsøk må i stedet vurderes etter de alminnelige reglene i §§ 49 flg., herunder § 50 om straffri tilbaketreden. Det er ikke meningen å gjøre unntak for utjenlige forsøk, selv om formuleringen «egnet til å forhindre» er brukt.

Det er ikke noe vilkår for straffansvar etter bestemmelsen her at fordringshavernes dekningsmulighet mv. svekkes rent faktisk, jf. punkt 8.5 foran. En disposisjon som fyller vilkårene i utkastet til § 285, men som senere omstøtes, er etter sin art «egnet til å forhindre» at formuesgoder tjener til dekning, og rammes følgelig som fullbyrdet overtredelse, og ikke bare som forsøk. Hvis skyldneren derimot mislykkes i å foreta selve disposisjonen, blir det spørsmål om handlingen er et straffbart forsøk, jf. §§ 49 flg.

Første ledd har en strafferamme på bøter eller fengsel inntil tre år. Skyldkravet er forsett, jf. § 40, men også grovt uaktsom boforringelse rammes etter tredje ledd.

Annet ledd første punktum hever strafferammen til bøter eller fengsel inntil seks år dersom boforringelsen er grov. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det ifølge *annet ledd annet punktum* legges særlig vekt på om handlingen innebærer en betydelig svekkelse av fordringshavernes utsikt til å få dekning eller om det foreligger andre særlig skjerpende omstendigheter. Uttrykket «betydelig svekkelse» må forstås på samme måte som det tilsvarende uttrykket i gjeldende § 283 a første ledd nr. 1 og § 284. Skyldkravet er forsett, men og-

så grovt uaktsom, grov boforringelse rammes etter tredje ledd.

Tredje ledd slår fast at også grovt uaktsom boforringelse er straffbar. Selv om overtredelsen vurderes som grov etter annet ledd, er imidlertid strafferammen begrenset til bøter eller fengsel inntil tre år, slik som for vanlig, forsettlig overtredelse. Dette innebærer uansett en vesentlig skjerpelse i forhold til gjeldende rett, hvor strafferammen er bøter eller fengsel inntil seks måneder, jf. § 283. Endringen medfører at foreldelsesfristen utvides fra to til fem år, jf. § 67 første ledd.

Til § 287

Nåværende § 288 om medvirkning mv. foreslås videreført som § 287, med enkelte endringer. Det vises til de alminnelige merknadene til bestemmelsen i punkt 17.5.

Første ledd regulerer de tilfellene hvor andre enn skyldneren opptrer som selvstendig hovedperson. Bestemmelsen er forenklet ved at samtykkealternativet er fjernet som overflødig. Dette innebærer ingen realitetsendring.

Henvisningen til § 286 om regnskapsovertredelser er sløyfet, fordi det alminnelige medvirkningsansvaret antas å være tilstrekkelig for denne type lovbrudd.

Annet ledd første punktum hjemler et alminnelig medvirkningsansvar. Bestemmelsen retter seg ikke bare mot medvirkning til handlinger som nevnt i §§ 281 til 285, men også mot medvirkning til handlinger som nevnt i første ledd. Bestemmelsen vil bl.a. få anvendelse på styremedlemmer og ansatte i juridiske personer med begrenset ansvar, som aksjeselskaper, der den juridiske person selv er skyldneren.

I *annet punktum* er det gjort unntak for fordringshavere. Disse kan bare straffes for medvirkning hvis de har brukt utilbørlige trusler eller andre utilbørlige midler for å få skyldneren til å oppfylle kravet eller stille sikkerhet for det. Til forskjell fra gjeldende rett vil det ikke være tilstrekkelig for ansvar at en fordringshaver krever dekning for uforfalt gjeld. Også i slike tilfeller er det en forutsetning at inndringen skjer på en utilbørlig måte.

Når det gjelder skyldkrav og strafferammer, kommer de respektive reglene i §§ 281 til 286 til anvendelse.

21.2 Til endringene i regnskapsloven

Til § 8-5 fjerde ledd

Den nåværende særregelen i § 8-5 fjerde ledd foreslås opphevet. Foreldelsesfristen for ikke vesentlige regnskapsovertredelser vil derved bli forkortet fra fem til to år, jf. straffeloven § 67. Det er foreslått en tilsvarende bestemmelse i straffeloven § 68 a, jf. foran. Det vises til de alminnelige merknadene punkt 18.5.

Utkastet til § 8-5 fjerde ledd *første punktum* slår i stedet fast at foreldelsesfristen for straffbare forhold som omfattes av bestemmelsens første ledd, ikke skal løpe under konkurs og gjeldsforhandling etter loven.

Når det gjelder forståelsen av begrepene konkurs og gjeldsforhandling etter loven, vises det til merknadene til straffeloven § 285.

Ved beregningen av foreldelsesfristen skal det som følge av den nye bestemmelsen ses bort fra den tiden bobehandlingen varer. Suspensjonsregelen vil imidlertid bare gjelde ved vesentlige overtredelser av regnskapsloven og tilhørende forskrifter, jf. henvisningen til første ledd. Av hensyn til gjerningspersonen er det dessuten foreslått en absolutt tidsbegrensning for suspensjonen på fem år, jf. *annet punktum*.

Justisdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i straffeloven mv. (forbrytelser i gjeldsforhold)

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i straffeloven mv. (forbrytelser i gjeldsforhold) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i straffeloven mv. (forbrytelser i gjeldsforhold)

I

I straffeloven 22. mai 1902 nr. 10 gjøres følgende endringer:

Ny § 68 a skal lyde:

Foreldelsesfristen for overtredelse av §§ 281 til 287 løper ikke under konkurs eller gjeldsforhandling etter loven. Fristen kan likevel ikke forlenges med mer enn 5 år etter denne paragrafen.

§ 281 skal lyde:

Med bøter eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som forsettlig eller grovt uaktsomt påfører fordringshaverne betydelig tap ved

- a) pengespill eller annen risikopreget aktivitet,*
- b) annen lettsindig atferd,*
- c) overdrevent forbruk, eller*
- d) grovt uordentlig forretningsførsel.*

§ 282 skal lyde:

Med bøter eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som forsettlig eller grovt uaktsomt gir en fordringshaver oppgjør eller sikkerhet, dersom skyldneren er, blir eller står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen, og derved forringer fordringshaverne dekningsutsikt i betydelig grad.

§ 283 skal lyde:

Med bøter eller fengsel inntil 3 år straffes en skyldner som foretar en handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere av fordringshaverne, dersom

- a) det pågår tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring rettet mot skyldneren, eller*
- b) skyldneren er, blir, eller står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen, og handlingen er uforsvarlig. Det fritar ikke for straff at vilkåret om insolvens mv. ikke lar seg fastslå, dersom dette skyldes at skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt har overtrådt regnskapsbestemmelser i lov eller forskrift.*

Grov overtredelse av første ledd bokstav b straffes med bøter eller fengsel inntil 6 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov skal det særlig legges vekt på om handlingen innebærer en betydelig svekkelse av

fordringshaverne utsikt til å få dekning, eller om det foreligger andre særlig skjerpende omstendigheter.

Grovt uaktsom overtredelse av første og annet ledd straffes med bøter eller fengsel inntil 3 år.

§ 283 a oppheves.

§ 284 skal lyde:

Med bøter eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som forsettlig eller grovt uaktsomt unnlater å begjære åpning av gjeldsforhandling etter konkursloven eller konkurs, dersom skyldneren er insolvent, og

- a) unnlatelsen medfører at en disposisjon eller et utlegg ikke kan omstøtes, og dette forringer fordringshaverne dekningsutsikt betydelig, eller*
- b) skyldnerens næringsvirksomhet klart går med tap og skyldneren må innse at han ikke vil kunne gi fordringshaverne oppgjør innen rimelig tid.*

Unnlatelsen av å begjære åpning av gjeldsforhandling eller konkurs er likevel straffri dersom skyldneren har opptrådt i forståelse med fordringshavere som representerer en vesentlig del av fordringsmassen med hensyn til både beløp og antall.

§ 285 skal lyde:

Med bøter eller fengsel inntil 3 år straffes en skyldner som under konkurs eller gjeldsforhandling etter loven opptre slik at det er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning eller utnyttelse for fordringshaverne, eller uriktig oppgir eller vedkjenner seg forpliktelser.

Grov overtredelse av første ledd straffes med bøter eller fengsel inntil 6 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov skal det særlig legges vekt på om handlingen innebærer en betydelig svekkelse av fordringshaverne utsikt til å få dekning, eller om det foreligger andre særlig skjerpende omstendigheter.

Grovt uaktsom overtredelse av første og annet ledd straffes med bøter eller fengsel inntil 3 år.

§ 287 skal lyde:

Den som til fordel for eller på vegne av skyldneren foretar en handling som nevnt i §§ 281 til 285, straffes som der bestemt.

Medvirkning til at skyldneren eller noen som nevnt i første ledd, overtrer §§ 281 til 286, straffes på samme måte. En fordringshaver kan likevel ikke straffes for å ha mottatt eller krevd oppfyllelse eller sikkerhet, med mindre fordringshaveren har brukt utilbørlige trusler eller andre utilbørlige midler for å få skyldneren til å oppfylle eller stille sikkerhet.

§ 288 oppheves.

II

I regnskapsloven 17. juli 1998 nr. 56 gjøres følgende endring:

§ 8-5 fjerde ledd skal lyde:

Foreldelsesfristen for straffbare forhold som omfattes av første ledd, løper ikke under konkurs og gjeldsforhandling etter loven. Fristen kan likevel ikke forlenges med mer enn 5 år etter denne bestemmelsen.

III

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.
